

**Bouwblokinventarisatie, werfbegeleiding en
archeologisch vooronderzoek
Lier – Florent Van Cauwenberghstraat**

Jordi Bruggeman en Natasja Reyns

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 020

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2011/006
Naam aanvrager: Jordi Bruggeman
Naam site: Lier, F. Van Cauwenberghstraat

Aard onderzoek: Opgraving
Vergunningsnummer: 2011/011
Naam aanvrager: Jordi Bruggeman
Naam site: Lier, F. Van Cauwenberghstraat

Aard onderzoek: Opgraving
Vergunningsnummer: 2011/326
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Lier, F. Van Cauwenberghstraat

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2011/327
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Lier, F. Van Cauwenberghstraat

Opdrachtgever: CVBA Lierse Maatschappij voor de Huisvesting, Abtsherbergstraat 10 bus 19, B-2500 LIER
Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Terreinwerk: Jordi Bruggeman, Natasja Reyns, Marijke Derieuw en Marjolein Van Celst
Administratief toezicht: Onroerend Erfgoed Antwerpen, Alde Verhaert en Leendert van der Meij, Lange
Kievitstraat 111/113, bus 52, B-2018 ANTWERPEN
Wetenschappelijke begeleiding: prof. dr. Dries Tys

Rapportage: All-Archeo bvba
Determinaties: drs. Jordi Bruggeman en dra. Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo .be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

© All-Archeo bvba, 2011

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	7
2.1 Afbakening studiegebied.....	7
2.2 Aard bedreiging.....	8
2.3 Onderzoeksopdracht	11
3 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	13
3.1 Landschappelijke context.....	13
3.1.1 Topografie.....	13
3.1.2 Hydrografie.....	13
3.1.3 Bodem.....	13
3.2 Beschrijving gekende waarden.....	14
3.2.1 Historische gegevens.....	14
3.2.2 Historische gegevens over de onderzoekszone.....	15
3.2.2.1 De eerste stadsomwalling en de Mechelse Binnenpoort (1368 – ca. 1783)	15
3.2.2.2 Bebouwing vanaf het Ancien Regime (ca. 1777-2011).....	19
3.2.2.3 Florent Van Cauwenberghstraat 43-45: een woning in neorococostijl (1922-2011).....	19
3.2.2.4 Evoluties binnen het onderzoeksgebied.....	20
3.2.3 Archeologische voorkennis.....	24
3.2.3.1 Reeds uitgevoerde onderzoeken.....	26
3.2.4 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie.....	26
3.3 Besluit.....	26
4 RESULTATEN BOUWBLOKINVENTARISATIE.....	29
4.1 Toegepaste methoden & technieken.....	29
4.2 Exterieur.....	29
4.2.1 Voorgevel.....	29
4.2.2 Oostelijke zijgevel.....	30
4.2.3 Westelijke zijgevel.....	30
4.2.4 Achtergevel.....	30
4.3 Interieur.....	32
4.3.1 Verdieping 0.....	32
4.3.2 Verdieping 1.....	37
4.3.3 Verdieping 2.....	42
4.3.4 Zolder en dakconstructie.....	46
4.4 Kelder FVC 43.....	48
4.4.1 Bespreking muren en vloeren.....	51
4.4.2 Bespreking vondsten.....	54
4.4.3 Fasering en interpretatie.....	54
4.4.3.1 Fase 1: Mechelse Binnenpoort (1368 -1783).....	54
4.4.3.2 Fase 2: Onderkelderde woning (ca. 1783 – heden).....	55
4.4.3.3 Fase 3: Huidige woning met aanpassingen kelder (1922 – heden).....	56
4.4.3.4 Fase 4: Nieuwe toevoegingen (1922 /1990 – heden).....	56
4.5 Kelders FVC 37-41.....	57
4.6 Doorsneden.....	60
4.7 Structurele analyse.....	61

4.8 Besluit.....	62
5 ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE: EFFECTEN.....	65
6 AANBEVELINGEN T.A.V. DE SLOOP.....	67
6.1 Adviezen.....	67
6.1.1 Algemeen.....	67
6.1.2 Aanbevelingen t.a.v. sloop.....	70
6.2 Leemtes in de kennis.....	70
7 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	71
7.1 Toegepaste methoden & technieken.....	71
7.2 Bespreking werkputten.....	71
7.2.1 Werkput 1.....	73
7.2.2 Werkput 2.....	77
7.2.3 Werkput 3.....	79
7.2.4 Werkput 4.....	80
7.3 Afgebakende sites.....	81
7.3.1 Site 1 – Stadsomwalling.....	81
7.4 Besluit.....	81
7.5 Synthese.....	83
7.5.1 Confrontatie aangetroffen sporen en verwachting.....	83
7.5.2 Onderzoeksvragen.....	86
8 WAARDERING.....	89
8.1 Site 1 – Stadsomwalling.....	89
8.2 Overige deel niet-bebouwde zone.....	89
9 AANBEVELINGEN T.A.V. AANLEG GEBOUWEN EN PARKEERGARAGE.....	91
9.1 Leemtes in de kennis.....	93
10 BIBLIOGRAFIE.....	95
10.1 Publicaties.....	95
10.2 Bronnen.....	95
10.3 Websites.....	95
11 BIJLAGEN.....	97
11.1 Lijst van afkortingen.....	97
11.2 Glossarium.....	97
11.3 Archeologische periodes.....	97
11.4 CD-rom.....	97

1 Inleiding

Naar aanleiding van de geplande aanleg van drie bouwblokken, waardoor de bebouwing langsheen de Florent Van Cauwenberghstraat zal gesloopt worden, werd door Onroerend Erfgoed een bouwblokinventarisatie, een prospectie met ingreep in de bodem en een werfbegeleiding geadviseerd.

Deze opdracht werd door CVBA Lierse Maatschappij voor de Huisvesting op 15 september 2010 aan All-Archeo bvba toegewezen. De bouwblokinventarisatie werd uitgevoerd in november en december 2010, onder leiding van Jordi Bruggeman en met medewerking van Natasja Reyns en Marijke Derieuw. De archeologische begeleiding en het proefputonderzoek werden uitgevoerd van 17 tot en met 19 oktober 2011, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Jordi Bruggeman en Marjolein Van Celst.

De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied bouwkundig en archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen, zodat een advies wordt uitgebracht over eventuele vervolgstappen, met name of een verdergaand archeologisch onderzoek wenselijk is.

In een eerste deel worden de resultaten van de bureaustudie, met een beperkt historisch bronnenonderzoek, en de bouwblokinventarisatie uiteengezet, waarbij getracht werd tot een inschatting te komen van de aanwezige archeologische resten en hun bewaringstoestand, teneinde een advies te kunnen uitbrengen naar de archeologische factor bij de sloopwerken.

In een tweede deel worden de resultaten van het archeologisch proefsleuvenonderzoek en de werfbegeleiding uiteengezet. Hierbij wordt teruggekoppeld naar de in het eerste deel naar voor gekomen onderzoeksvragen en wordt ook een advies gegeven naar de archeologische vervolgstappen toe. De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij Onroerend Erfgoed.

Bij deze willen we prof. dr. Dries Tys, VUB, bedanken voor zijn begeleiding en advies tijdens het onderzoek en de rapportage van de resultaten. Verder willen we ook Marjolein Van Celst bedanken voor het aanreiken van een methodiek voor de benadering van deze opdracht.

2 Projectgegevens en afbakening onderzoek

2.1 Afbakening studiegebied

Het onderzoeksgebied is gelegen in de provincie Antwerpen, stad Lier, percelen 403A, 404B, 405, 406G/dl, 409A, 410, 411P en 413C (kadaster Lier, 1ste afdeling, sectie K). Het onderzoeksgebied omvat een oppervlakte van ca. 1675 m² en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden (0100). De zone ligt ingesloten tussen de Kapucijnenvest in het zuidwesten en de Florent Van Cauwenberghstraat in het noorden.

Fig. 1: Kleurenorthfoto van het onderzoeksgebied (maps.google.nl)

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Antwerpen
 - Locatie: Lier
 - Plaats: Florent Van Cauwenberghstraat 37-43 en Kapucijnenvest 1-3
 - Toponiem: Mechelpoort
 - x/y Lambert72-coördinaten:
 - 163842; 202407
 - 163890; 202394
 - 163839; 202389
 - 163844; 202348

2.2 Aard bedreiging

Op het terrein wenst de Lierse Maatschappij voor Huisvesting cvba drie bouwblokken, met 19 woonegelegenheden en een handelsruimte op te trekken (Fig. 2). Hierdoor zal de bestaande bebouwing langsheen de Florent Van Cauwenberghstraat gesloopt worden, in het bijzonder pand nr. 43, dat opgenomen is in de inventaris van het bouwkundig erfgoed.¹ Ook zal de huidige tuinzone/braakliggende zone deels bebouwd worden. Een deel van de bebouwing wordt tevens onderkelderd.

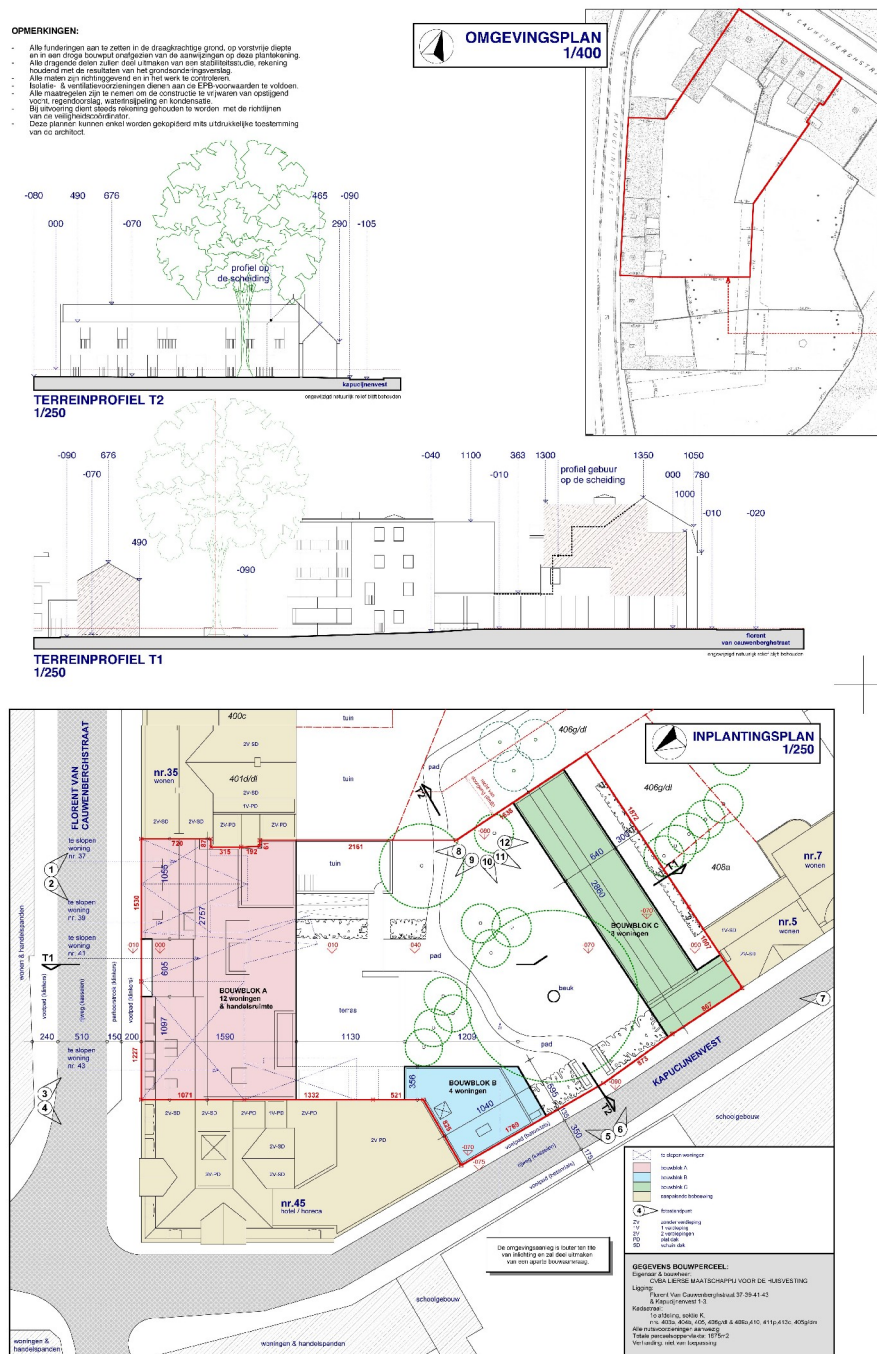

Fig. 2: Ontwerpplan

1 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/10298>

Bouwblok A zal de bebouwing vanaf nr. 37 tot nr. 43 vervangen in de Florent Van Cauwenberghstraat. Bouwblok B komt te liggen in de Capucijnenvest, op een op heden braakliggend terrein, aansluitend bij Florent Van Cauwenberghstraat 45. Bouwblok C, op een op heden braakliggend terrein, was voorheen Capucijnenvest 3, en sluit aan bij Capucijnenvest 5. Concreet worden twee van de drie blokken onderkelderd, met name bouwblok A en B. Van bouwblok A wordt enkel de oostzijde onderkelderd, tot een diepte van circa 2 m (Fig. 3). Het deel van de bestaande kelder wordt opgevuld met grond. Om de stabiliteit te garanderen van het bovenliggende gebouw, worden palen ingeheid in deze zone. Bouwblok B wordt volledig onderkelderd tot een diepte van circa 3 m -mv (Fig. 4). Ten zuiden van bouwblok A en ten zuiden van bouwblok B wordt ook telkens een regenwaterput aangelegd.

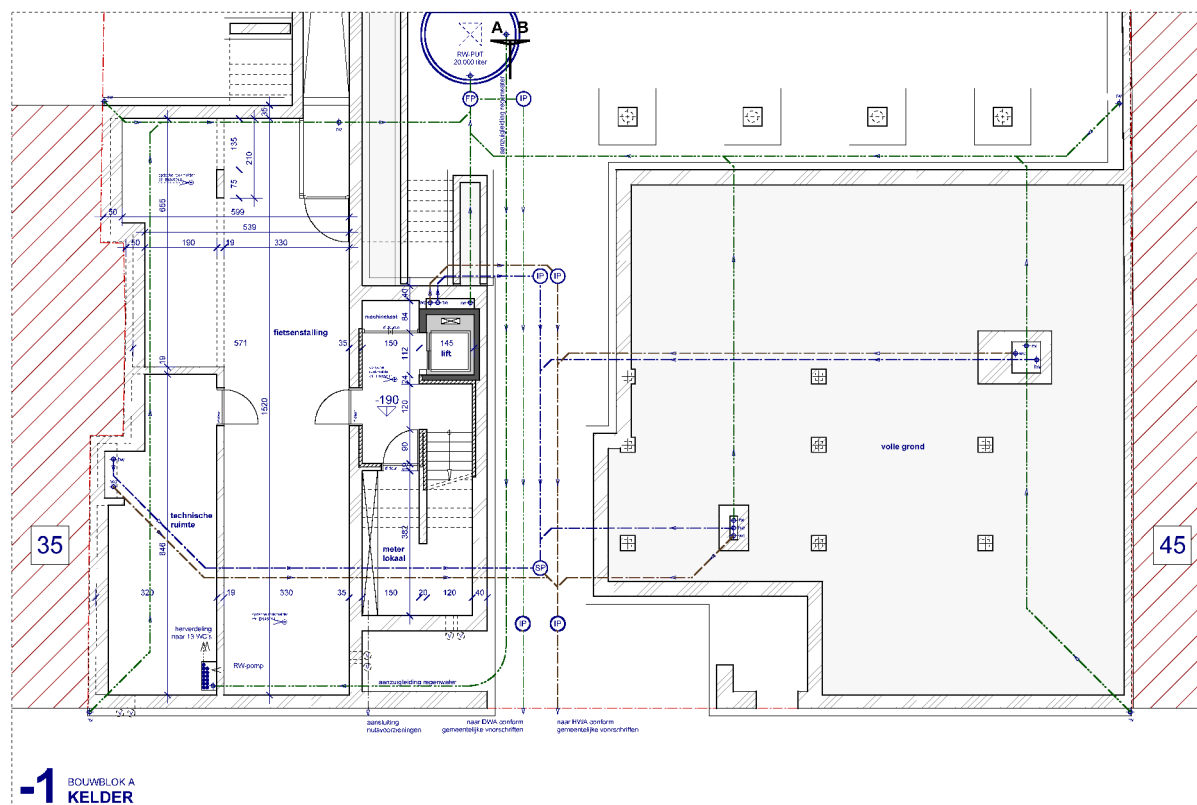

Fig. 3: Kelderniveau geplande toestand Bouwblok A (noorden onderaan)

Mogelijk wordt, onder impuls van de stad Lier, ook een ondergrondse parkeergarage gerealiseerd op de locatie van het onderzoeksgebied, aansluitend op de huidige parking Grote Markt, met een bijkomende capaciteit van 53 parkeerplaatsen (Fig. 5). Dit zal een verstoring tot op een veel grotere diepte en over een grotere oppervlakte veroorzaken, met name circa 1560 m². Dit dossier is op dit moment nog ter studie. Bedoeling is twee ondergrondse parkeerniveaus te realiseren, waarbij de vloer van het eerste ondergrondse verdiep komt te liggen op circa 3,70 m -mv, en bij het tweede niveau op circa 6,25 m -mv. Hierdoor zal een groot deel van het onderzoeksterrein onderkelderd worden. Slechts een strook langs de Capucijnenvest zal niet ingenomen worden door de parkeergarage.²

2 Documentatie verkregen van Ann Pyl en Filip Opdebeeck (Osararchitects nv). Op Fig. 5 is verkeerdelijk weergegeven dat slechts één parkeerniveau zal gerealiseerd worden.

-1 KELDER / FUNDERING / RIOLERING

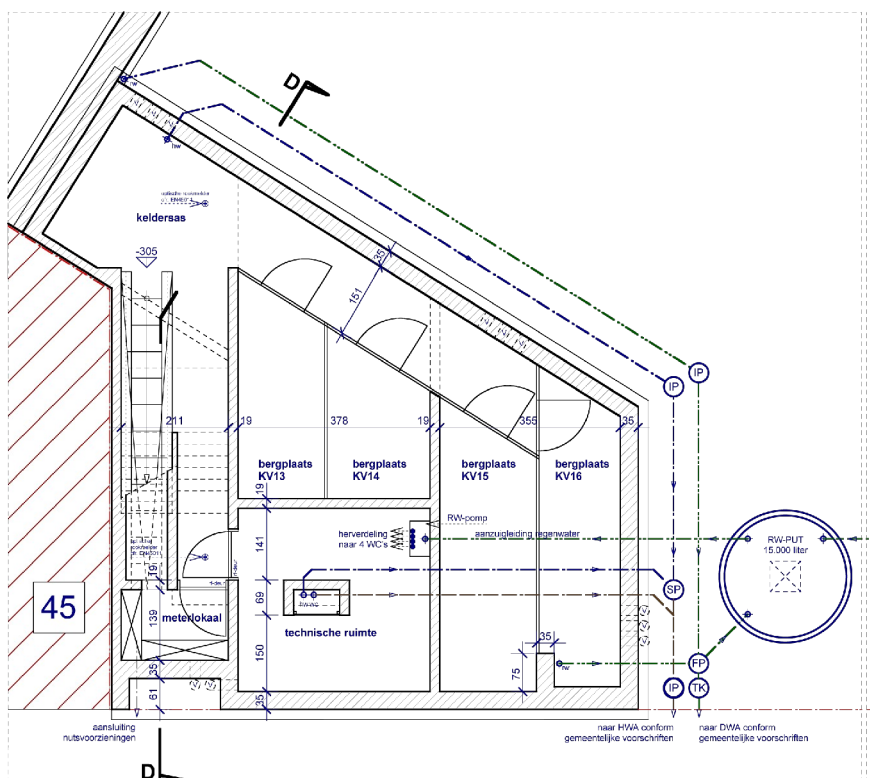

Fig. 4: Kelderniveau geplande toestand Bouwblok B (noorden onderaan)

Fig. 5: Ontwerpplan uitbreiding ondergrondse parking Grote Markt

2.3 Onderzoeksopdracht

Een eerste doelstelling is de inventarisatie van het pand Florent Van Cauwenberghstraat nr. 43, gezien een bewaring *in situ* niet tot de mogelijkheden behoort. De tweede bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen, zoals het vrijgeven van het terrein of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek.

Teneinde een inschatting te kunnen maken van de intactheid van het archeologisch erfgoed en de archeologische potentie wordt naast een bureaustudie ook een archeologische prospectie met ingreep in de bodem, met name een proefputtenonderzoek, uitgevoerd. Daarnaast wordt wat betreft de sloop van de kelders van de woningen in de Florent Van Cauwenberghstraat, een archeologische begeleiding uitgevoerd.

Een aantal vragen dienden in het bijzonder beantwoord te worden:

- Wat is de relatie tussen de panden en eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?
- Wat is de bewaringstoestand van het pand nr. 43?
- Welke bouwfasen kunnen gedetecteerd worden?
- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Op basis van de bureaustudie en de bouwblokinventarisatie worden een aantal bijkomende specifieke onderzoeksvragen gesteld met betrekking tot de op de locatie (voorheen) aanwezige archeologische resten. Deze onderzoeksvragen komen verder aan bod.

3 Beschrijving referentiesituatie

3.1 Landschappelijke context

3.1.1 Topografie

Het onderzoeksgebied is op de topografische kaart gelegen tussen 3,75 en 5 m TAW. Op het terrein zelf lijkt het terrein licht af te hellen naar het zuiden toe.

3.1.2 Hydrografie

Het onderzoeksgebied is gelegen in het Netebekken en maakt deel uit van de zone ingesloten tussen de Binnen Nete (Nete-arm) in het oosten en de Afleidingsvaart in het westen.

Fig. 6: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/dhm/#>)

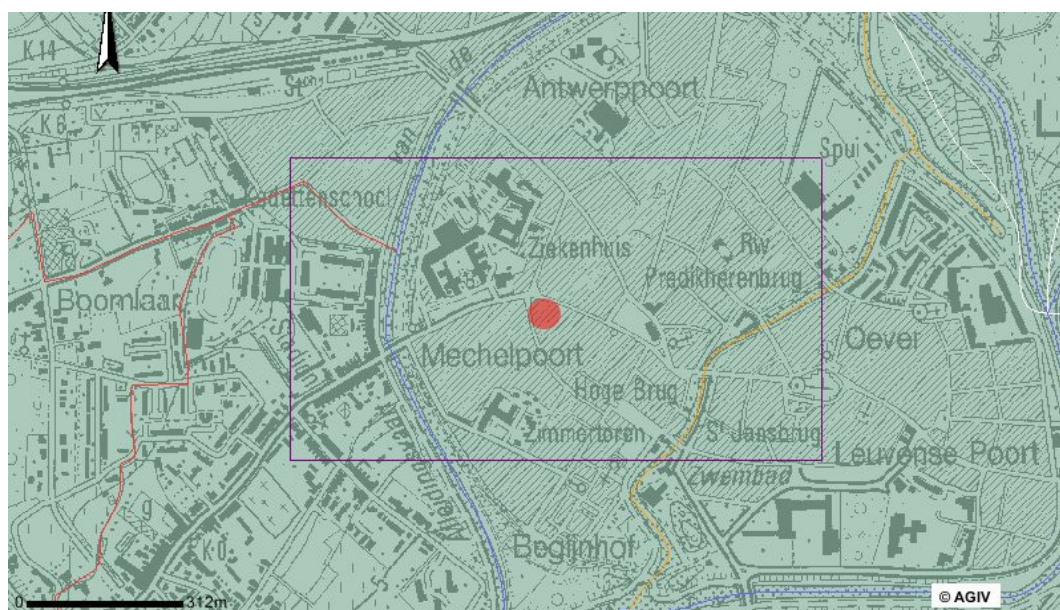

Fig. 7: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

3.1.3 Bodem

De bodem wordt op de bodemkaart weergegeven als bebouwde zone (OB). Een boring uit de buurt leert dat de bodem er bestaat uit geel middelmatig zand.³ De geologische ondergrond bestaat, onder de kwartaire afzettingen en vanaf een diepte van circa 4 m, uit het Lid van Antwerpen (BcAn), gevormd in het tertair, en wordt gekenmerkt door zwartgroen fijn zand dat

³ Boring kb16d44w-B176 (dovvlaanderen)

sterk kleihoudend, sterk glauconiethoudend, en glimmerhoudend is, en resten van schelpen, soms grof zand en beenderresten bevat.⁴

3.2 Beschrijving gekende waarden

3.2.1 Historische gegevens

De oorsprong van Lier wordt in verband gebracht met de heilige Gummarus die leefde in de eerste helft van de 8ste eeuw. De eerste vestiging wordt doorgaans buiten het huidige stadscentrum geplaatst, met name ter hoogte van het toponiem Alliers (vandaag gelegen in Ranst) dat Oud-Lier zou betekenen. Mogelijk werd in de eerste helft van de 9de eeuw de oude kern stilaan verlaten ten voordele van Nivesdonck, een lichte verhevenheid in de onmiddellijke nabijheid van de samenvloeiing van de beide Netten, een plaats die commercieel veel interessanter was.⁵

Lier maakte sinds de 12de eeuw deel uit van het hertogdom Brabant, hoofdkwartier Antwerpen. Het hoofdkwartier was op zijn beurt onderverdeeld in Kwartieren. Lier behoorde daarbij tot het Land van Ryen. In 1212 ontving Lier zijn stadsrechten.⁶

Mogelijk werd reeds in de 11de of 12de eeuw een stadsomwalling aangelegd die het zogenaamde Sint-Gummarusdomein afbakende dat de oude stedelijke kern rond de hoofdkerk omvat. De eerste onbestwistbare omwalling van Lier werd echter pas omstreeks het midden van de 14de eeuw aangelegd (Fig. 8) en had de Grote Markt, met de lakenhalle als het industriële en commerciële centrum. In totaal werden vijf (binnen)poorten aangelegd. Het onderzoeksgebied is gesitueerd op en binnen deze eerste omwalling. Reeds op het einde van de 14de eeuw de aanleg van een tweede omwalling uitgetekend en kort daarna gerealiseerd.

Fig. 8: Plan van Lier door Jacob Van Deventer, ca. 1560 (bron: Historische Stedenatlas van Lier)

De handelsactiviteit was in het begin van de 13de eeuw nog zeer beperkt, maar nam in de loop van deze eeuw sterk toe omwille van de lakenindustrie en groeide na het einde van de 13de eeuw uit tot een belangrijk centrum van textielproductie. In de 14de en tot het midden van de 15de eeuw kende de stad een bloeiperiode. De uitbreiding van de stad zijn onder meer een gevolg van de bloei van de lakennijverheid. De opgetrokken vestingswerken blijven bestaan tot in het midden van de 18de eeuw en gedeeltelijk zelfs tot het begin van de 19de eeuw. Op heden zijn van deze omwalling slechts de Gevangenpoort en de Corneliustoren (Zimmertoren) bewaard.⁷

Door politieke en sociale conflicten en de concurrentie met het Engelse laken ontstond in Lier een economische depressie in de tweede helft van de 15de eeuw. Op het einde van deze eeuw is er een langzaam economisch herstel, waarbij de lakennijverheid zich stilaan heeft aangepast aan de nieuwe vraag. In de eerste helft kende Lier een bloei in de schaduw van Antwerpen. Bij de religieuze troebelen in de tweede helft van de 16de eeuw waren er belangrijke verwoestingen van gebouwen. In de 17de en 18de eeuw was er opnieuw een heropleving, ook op economisch vlak.⁸

4 www.dovvlaanderen.be

5 Breugelmans *et al.* 1990: 10

6 Breugelmans *et al.* 1990: 11-13

7 Breugelmans *et al.* 1990: 14-15 en 73

8 Breugelmans *et al.* 1990: 17, 20, 24-25, 28

Sinds het derde kwart van de 18de eeuw is er een stadsuitbreiding door de bevolkingaangroei, die gepaard gaat met een gunstige economische conjunctuur.⁹

3.2.2 Historische gegevens over de onderzoekszone

De onderzoekszone kent een rijke geschiedenis vanaf de late middeleeuwen. Historische bronnen geven vanaf dan een invulling van de zone als onderdeel van de eerste stadsomwalling. Onder de huidige bebouwing bevindt zich onder andere een herenhuis in neoroccocostijl, een relict uit het oeuvre van architect G. Careels.

3.2.2.1 De eerste stadsomwalling en de Mechelse Binnenpoort (1368 – ca. 1783)

Op de locatie waren, afgaande op cartografische en iconografische bronnen, voorheen verdedigingsstructuren aanwezig van de binnenste Lierse stadswal, aangelegd in de 14de eeuw. De onderzoekszone bevindt zich specifiek op het tracé van de vestgracht en van de stadsmuur, en sluit aan bij de Mechelse binnenpoort.

Fig. 9: De Lierse Furie 14 oktober 1595, anoniem schilderij, eind 16de-begin 17de eeuw (Bron: Historische stedenatlas Lier).

Om de stadsomwalling te kunnen vervolledigen had het Lierse stadsbestuur in 1367 reeds een strook grond gekocht die reikte van de Mechelse binnenpoort tot aan de Molenberg (thans Binnennete). De Mechelse binnenpoort zelf werd in 1368 gebouwd. De materialen die hiervoor aangewend werden zijn “schorren”, “rots steens”, “ecsteen”, “calckx” en “kareels”.¹⁰ De “schorren” zijn wellicht onbewerkte natuurstenen om de

funderingen mee te metselen. “Rots steens” verwijst mogelijk naar hoekstenen, maar een interpretatie als zoetstenen: een zachte zandsteen om andere stenen mee te polijsten, of roetstenen: witte parementstenen, lijkt aannemelijker, gezien ook “echsteen” wordt genoemd. De “ecksteen” of hoeksteen is mogelijk Lediaanse zandsteen en werd hoogstwaarschijnlijk onder meer aangewend voor geprofileerde lijsten. “Kareels” verwijst naar careelstenen of grote bakstenen. Het “calckx” verwijst tot slot naar gebrande kalk voor de mortel.¹¹

Fig. 10: Pentekening Lierse Furie 1595, eind 16de-begin 17de eeuw (Historische stedenatlas Lier).

Gezien de bouw van deze poort die van de Eikelpoort (Gevangenenpoort) slechts zeven jaar voorafgaat, er het dichtst bijgelegen is en de stadsrekeningen sterk overeenkomen, is men geneigd enige verwantschap tussen beide

⁹ Breugelmans et al. 1990: 38 en 55

¹⁰ Van Graesen 1614-1615: f°9

¹¹ Debruyne et al. 2001: 40-42

poorten te zien.¹² Wat het uitzicht betreft, vormen drie schilderijen die de Lierse Furie verbeelden de eerste enigszins betrouwbare voorstellingen van de Mechelse binnenpoort (Fig. 9). Toch zijn er ook tussen de drie schilderijen sterke verschillen. Slechts op één versie is duidelijk een voorpoort te zien. Slechts één versie toont de torens met stadsmuur tussen deze poort en de Eikelpoort. Op een pentekening uit de tweede helft van de 17de eeuw lijkt de poort met voorpoort en brug vrij nauwkeurig afgebeeld. Op deze pentekening lijkt een stadsmuur afgebeeld aan de rechterzijde. Deze lijkt centraal op de stadspoort aan te sluiten. In de muur lijken zich nissen te bevinden, wat zou kunnen wijzen op een fundering ervan op pijlers en bogen. In vergelijking met een andere gravure uit dezelfde periode (Fig. 12), lijkt de poort imposanter weergegeven, maar de pentekening lijkt betrouwbaarder.¹³

Fig. 11: Gewassen pentekening van de Mechelse Binnenpoort, anoniem, tweede helft 17de eeuw (Bron: historische stedenatlas Lier).

De Mechelse binnenpoort was door een gegraven gracht, thans langs de Kapucijnenvest, verbonden met de Gevangenpoort (Eikelpoort) (Fig. 13). Reeds korte tijd na de aanleg van de Mechelse binnenpoort, werd reeds de Mechelse buitenpoort aangelegd in 1405 (afgebroken in 1888).¹⁴

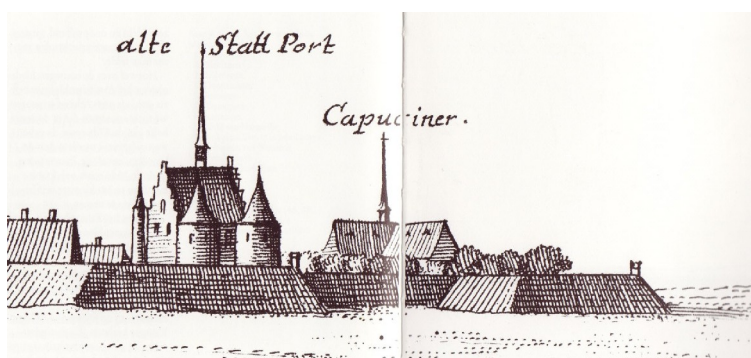

Fig. 12: De Mechelse Binnenpoort en het Kapucijnenklooster. Detail gegraveerde stadsprofiel Johannes Peeters, ca. 1659 (Bron historische stedenatlas Lier).

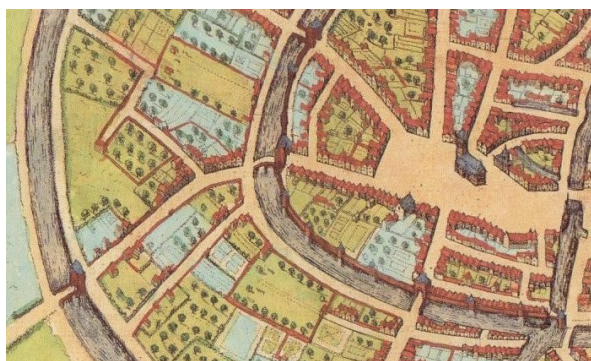

Fig. 13: Plattegrond met gebouwen in perspectief, 1572-1581 (Historische stedenatlas Lier).

¹³ Breugelmans et al. 1990: 77

¹⁴ Breugelmans et al. 1990: 77

¹⁵ Breugelmans et al. 1990: 75

In 1383 was de Mechelse binnenpoort tevens door muren en torens verbonden met de Antwerpse binnenpoort.¹⁵ Op oude kaarten kan gezien worden dat ook in de zone tussen de Mechelse binnenpoort en de Eikelpoort een stadsmuur met torens aanwezig was (zie hoger). Een aarden wal lijkt niet aanwezig geweest te zijn, afgaande op de historische en cartografische bronnen. Op de verschillende kaarten uit de nieuwe tijd kan een open zone

vastgesteld worden tussen de stadsomwalling en de bewouwing langsheen de Florent Van Cauwenberghstraat. Het is echter onduidelijk wat de invulling was van deze zone. Werd deze zone bijvoorbeeld gebruikt voor de lakenindustrie, zoals voor het bleken?

Uit verslagen uit 1731 en 1736 blijkt dat de stadspoort op dat moment reeds geruime tijd bouwvallig was en dan zelfs op instorten staat.¹⁶ Dit blijkt uit volgend citaat: “Ou la route menasse ruinne, tombant a tous moments par partie”.¹⁷ Dit geeft dan ook aan dat de stadsomwallingen hun functie verloren hadden. In 1765 gaf Karel van Lorreinen tot slot de stad de toestemming om de Lisper- en de Mechelse binnenpoort af te breken. Hierbij dienden de materialen herbruikt te worden.¹⁸ Aan dit werk werd echter pas begonnen in 1783.¹⁹

Via de Poppkaart kan nog de ligging van de vestgracht gereconstrueerd worden door de vorm van de percelen (Fig. 14) en door vergelijking met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (Fig. 15).

Fig. 14: Detail uit de Poppkaart van Lier (derde kwart 19de eeuw) (bron: historische stedenatlas Lier).

16 SAL, oud archief nr. 15, stedelijke aktboeken, f° 119 en f° 199 v°

17 SAL, oud archief nr. 15, stedelijke aktboeken, f° 119 r°

18 SAL, oud archief nr. 16, stedelijke aktboeken, f° 210v°-211v°

19 Boschmans 1955: 160

Fig. 15: Detail kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is de Mechelse binnen poort nog aanwezig (Fig. 15). Op oudere kaarten is ook bewoning aanwezig langs de Florent Van Cauwenberghstraat (vb. Fig. 13), maar pas op kaarten uit de 19de eeuw kan ook langs de stadszijde van de Kapucijnenvest bewoning vastgesteld worden (Fig. 14). De gracht is ook pas in deze periode (eerste helft 19de eeuw) ter hoogte van het onderzoeksgebied gedempt (Fig. 16).

Fig. 16: Plan van Lier uit 1842, waarop kan gezien worden dat de vestgracht reeds gedempt is ter hoogte van het onderzoeksgebied (Bron Historische stedenatlas van Lier).

3.2.2.2 *Bebouwing vanaf het Ancien Regime (ca. 1777-2011)*

In 1777 werd door Anna Catharina Dielens, weduwe van Josephus Berckmans het hof aan de Mechelse Binnenpoort voor 700 gulden gekocht.²⁰ Wellicht heeft zij de eerste huizen ter hoogte van Florent Van Cauwenberghstraat 43-45 opgericht. De andere huizen binnen het onderzoeksgebied (nrs. 37-41) werden ook opgetrokken op het einde van de 18de eeuw, wanneer de Mechelse Binnenpoort volledig was gesloopt.²¹ De verschillende panden in de onderzoekszone zijn beschreven in de inventaris van het Bouwkundig erfgoed.

Fig. 17: Huidige situatie van de huizen Florent Van Cauwenberghstraat 37-41

Florent Van Cauwenberghstraat 37-41 (Fig. 17). Het zijn drie gelijkaardige breedhuisjes van twee à drie traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak met Vlaamse pannen. Ze zijn opgetrokken op het einde van de 18de eeuw, nadat de Mechelse binnenpoort volledig was gesloopt, de vestbrug genivelleerd en de vesting gedempt. De gevels bestaan uit bepleisterde en lichtgroen beschilderde lijstgeveltjes op gecementeerde plint met eenvoudige rechthoekige muuropeningen. Verder werden nog lange muurankers en sobere houten kroonlijsten genoteerd. Tot slot wordt nog vermeld dat nummer 41 voorzien is van een mooie houten pui onder een vooruitspringende kroonlijst op consoles, die dateert uit het eerste kwart van de 20ste eeuw.²²

Kapucijnenvest 1-3. Twee in de 20ste eeuw aangepaste breedhuisjes van drie traveeën en één bouwlaag onder een zadeldak met Vlaamse pannen en met oudere kern. Ze zijn voorzien van gecementeerde en beschilderde lijstgeveltjes met aangepaste rechthoekige muuropeningen en houten kroonlijst.²³ Op heden is deze bebouwing gesloopt.

3.2.2.3 *Florent Van Cauwenberghstraat 43-45: een woning in neorococostijl (1922-2011)*

Informatie uit de inventaris van het Bouwkundig erfgoed zegt het volgende:

Nummers 43-45. Het gaat om een breedhuis in neorococostijl van negen traveeën en twee bouwlagen onder een mansardedak met leien en mechanische pannen. In 1922 werd een bouwaanvraag voor twee woningen naar ontwerp van Gustaaf Careels en in opdracht van senator F. Van Cauwenberg ingediend. De twee huizen op perceel 413b (sectie H) werden herbouwd nadat de voormalige woning in 1914 werd verwoest.²⁴ Bij de herbouw diende de bestaande bouwlijn gerespecteerd te worden.

Fig. 18: Florent Van Cauwenbergh (www.odis.be)

20 SAL, oud archief nr. 1536, notarisarchief Joris Balthazar Berckmans, 86 r°-87r°

21 Lens/Mortelmans 1980: 270

22 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/10297>

23 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/10423>

24 Lens 1980: 270, Stad Lier, fonds bouwvergunningen, 13 juli 1922

Florentinus Augustus Van Cauwenbergh (Lier, 10 november 1841 - Lier, 16 september 1923) was een Belgisch politicus en burgemeester voor de Katholieke Partij (Fig. 18). Verder was hij advocaat en notaris en werd hij burgemeester (1872-1911) in Lier na de machtsovername door de Katholieke Partij. Hij was tevens provincieraadslid (1870-), voorzitter (1889-1894) van de provincieraad en volksvertegenwoordiger (1894-1921) in het arrondissement Mechelen en senator (1921-1923) voor de Katholieke Partij.²⁵

Gustaaf Careels (1896-1975) was de zoon van Edward Careels (1857-1933), die optrad als provinciaal architect maar daarnaast ook nog een bloeiende privépraktijk had. Na zijn afstuderen trad Gustaaf in dienst bij de provincie Antwerpen. In 1930 volgde hij zijn vader op als provinciaal architect. Tot aan het wettelijke verbod op een eigen praktijk voor overheidsfunctionarissen was hij ook als privéarchitect bedrijvig.²⁶

De woningen zijn voorzien van een lijstgevel met in het midden een hoger oplopende en in- en uitgezwenkte topgevel (Fig. 19). De gevel is opgetrokken in baksteenbouw, met verwerking van arduin (onder meer voor de plint). De traveeën zijn per drie geritmeerd door arduinen geblokte pilasters. De top wordt gemarkeerd door voluutvleugelstukken, een gebogen kroonlijst met gestrekte uiteinden, een zware schelsluitsteen en oculi onder druiplijst. Verder bevinden er zich steekboogvensters en is de vierde travee voorzien van een spiegelboogdeur in arduinen omlijsting met rocaille motieven. Ook de dakvensters zijn steekboogvensters onder een kroonlijst met gestrekte uiteinden en flankerende voluutvormige vleugelstukken.²⁷ Over de kelders wordt geen informatie verstrekt.

Fig. 19: Foto van pand nr. 43-45 vlak na de bouw (1922) (www.beeldbankmechelen.be)

3.2.2.4 Evoluties binnen het onderzoeksgebied

Een eerste kaart die kan gebruikt worden voor de mutaties binnen het onderzoeksgebied is de kaart van Ferraris (1771-1778) (Fig. 20). Met deze kaart dient echter kritisch omgesprongen te worden, aangezien de weergegeven details niet altijd waarheidsgetrouw zijn. Het volstaat dan ook om te concluderen dat in deze periode reeds bewoning aanwezig was ter hoogte van het onderzoeksgebied.

Fig. 20: Detail Ferrariskaart

De volgende kaart die gebruikt kan worden om de wijzigingen binnen het onderzoeksgebied doorheen de tijd te achterhalen, is het primitief kadaster uit 1830 (Fig. 21). Dit toont in de eerste plaats dat de percelen van de huidige woningen FVC 43 en 45 één waren. Op deze plaats bevond zich een L-vormig gebouw. Verder is interessant om hierbij op te

25 Steve Heylen en Hanne Van Herck. Florent Van Cauwenbergh (1841-1923). In ODIS - Database Intermediary Structures Flanders [online]. 16 januari 2001. Record Last Modified Date : 25 maart 2010. Record no. 346.

Available from World Wide Web: <<http://www.odis.be>>.

26 Verhaverbeke 2001: 5.

27 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/10298>

merken dat FVC 34-45 niet alleen een aanbouw had in het oosten, maar tevens in het westen. Deze laatste heeft tot slot nog als opvallend kenmerk dat deze in het midden een halve cirkelvorm vertoont. De plaats van de drie overige woningen, FVC 37-41 zijn al ingenomen door drie woningen.

Fig. 21: Detail primitief kadaster 1830. Rood: FVC 43-45, blauw: FVC 37-41

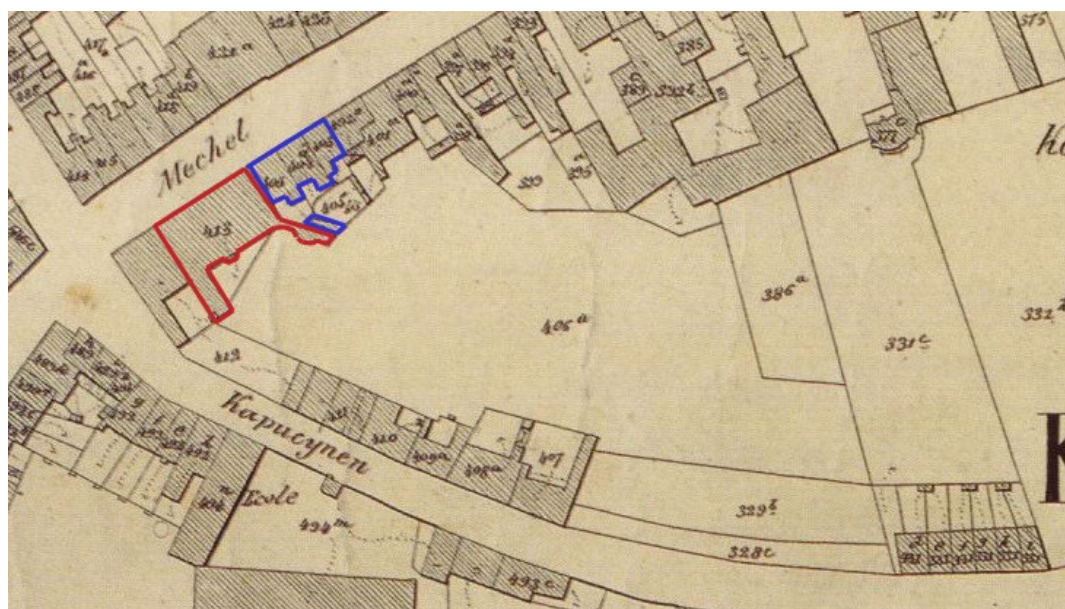

Fig. 22: Detail Popp-kaart. Rood FVC 43-45, blauw: FVC 37-41

Een volgende kaart die kan aangehaald worden is de Popp-kaart uit het derde kwart van de 19de eeuw (Fig. 22). Ten opzichte van de voorgaande kaart lijkt er weinig veranderd te zijn. Andere opvallende elementen van de aanwezige gebouwen, die echter ook reeds op de voorgaande kaart zichtbaar zijn, zijn een uitsprong in het centrale deel van FVC 43-45, dat mogelijk kan gezien worden als een inkomhal? Verder valt ook de afwijkende oriëntatie op van het oostelijke achterbouwsel van FVC 43-45 en van het achterbouwsel van FVC 41. Deze oriëntatie gaat verder

op de Kapucijnenvest, terwijl de overige gebouwen een oriëntatie hebben die gebaseerd is op de loop van de Florent Van Cauwenberghstraat. In 1878 wijzigt de achterbouw van de panden (van kad. nrs. 412 en 413 naar 412a en 413b) (Fig. 23) en worden de panden 413a en 413b in de Florent Van Cauwenberghstraat samengevoegd tot één geheel (413b) (Fig. 24).

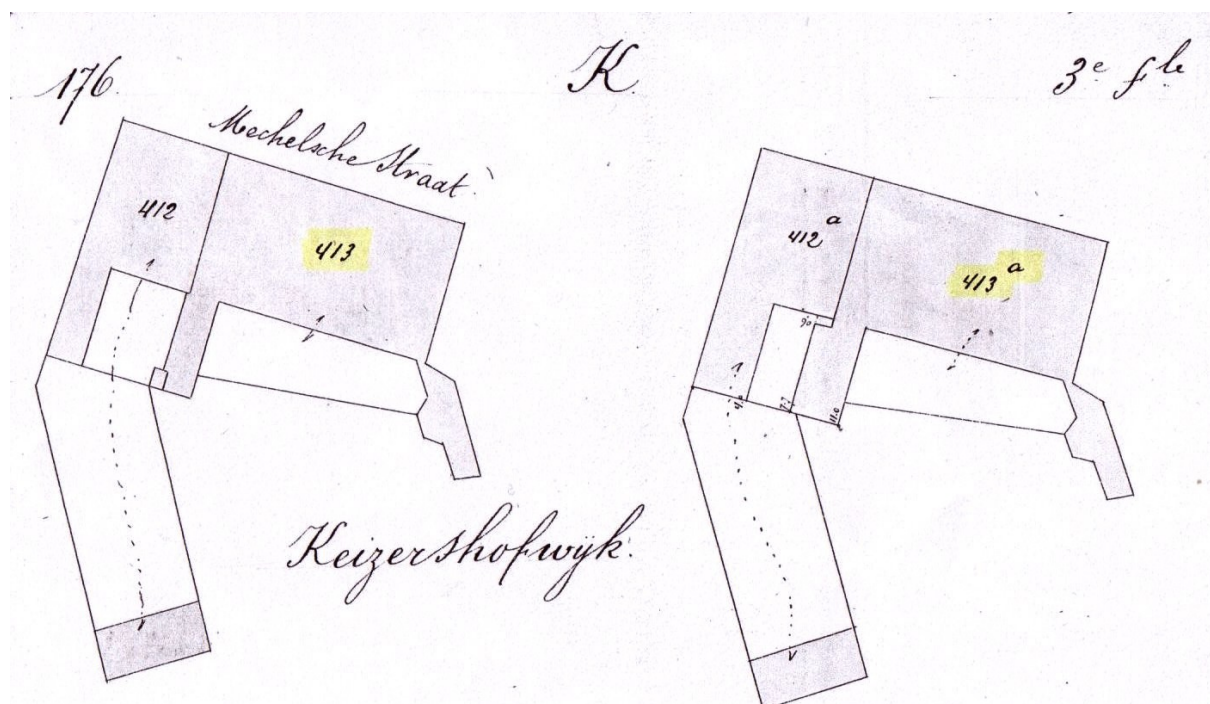

Fig. 23: 1878

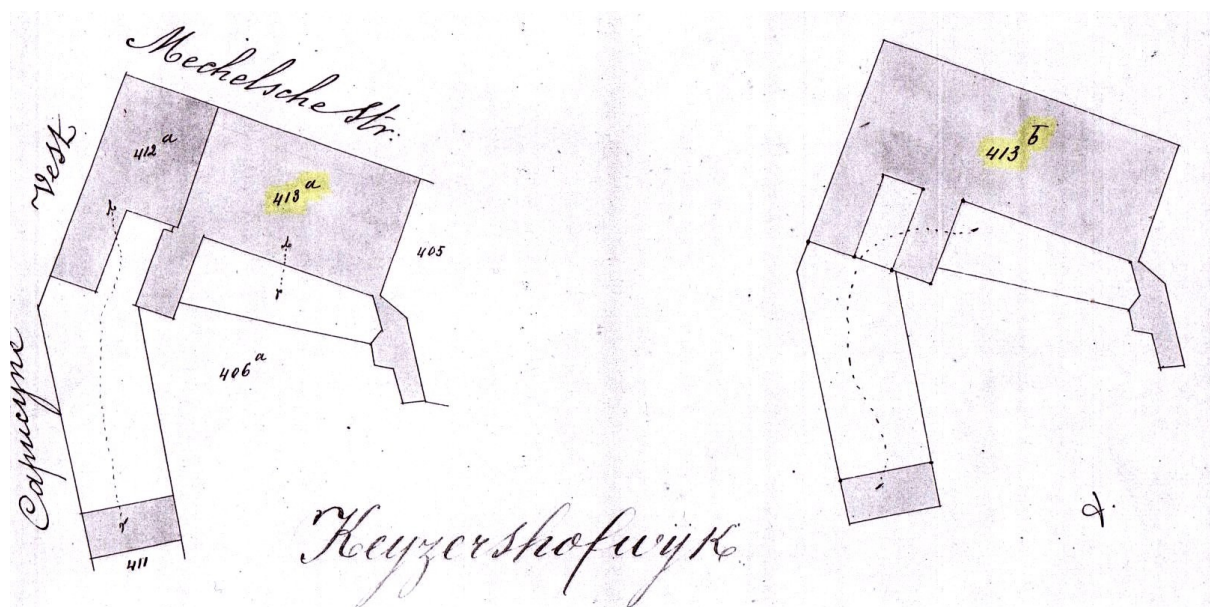

Fig. 24: 1897

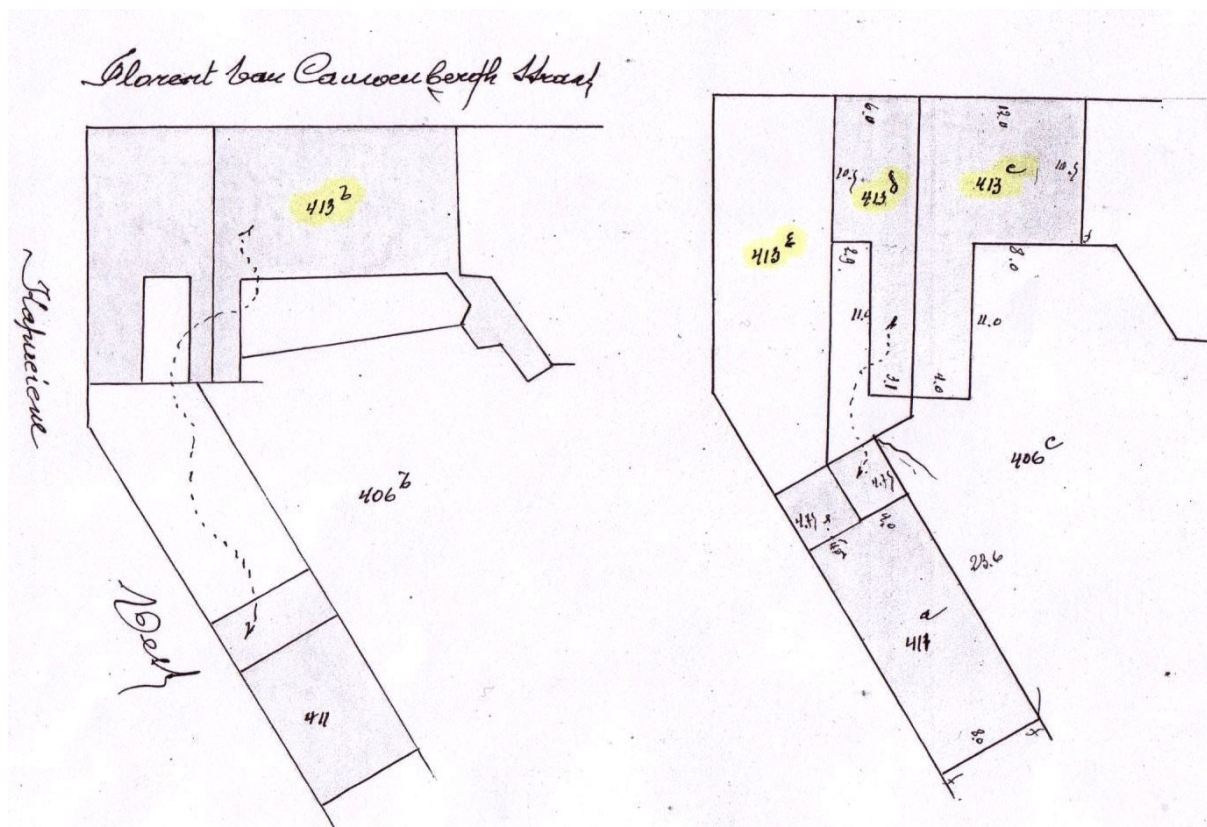

Fig. 25: 1924

In 1924 kan via de kadastrale mutatieschetsen de wijziging vastgesteld worden naar het huidige panden (Fig. 25). Vanaf dit moment wordt de locatie van FVC 43-45 ingenomen door twee L-vormige gebouwen. Het oorspronkelijke kadasternummer 413b is hierbij opgesplitst in 413c (nr. 43) en 413d (nr. 45) en 413e (open ruimte nr. 45). Hierbij is ook de oostelijke aanbouw verdwenen. Een mutatieschets uit 1934 geeft ook de bebouwing in de Florent Van Cauwenberghstraat weer ter hoogte van het onderzoeksgebied (Fig. 26). Opvallend is dat voor FVC 37-41 weinig veranderingen opgemerkt kunnen worden doorheen de tijd.

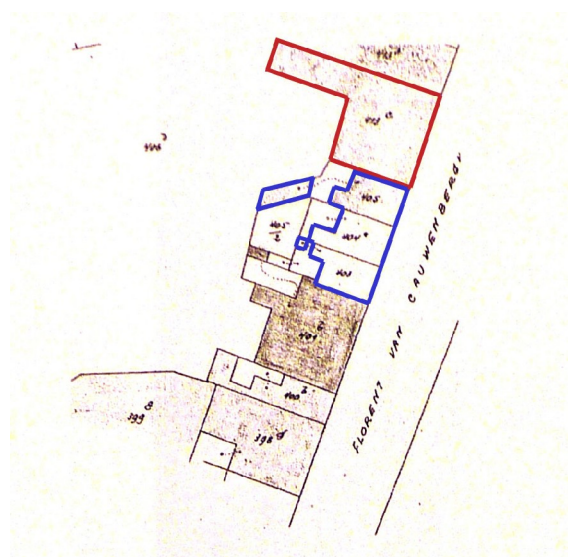

Fig. 26: Mutatieschets uit 1934. Rood: FVC 43, blauw: FVC 37-41

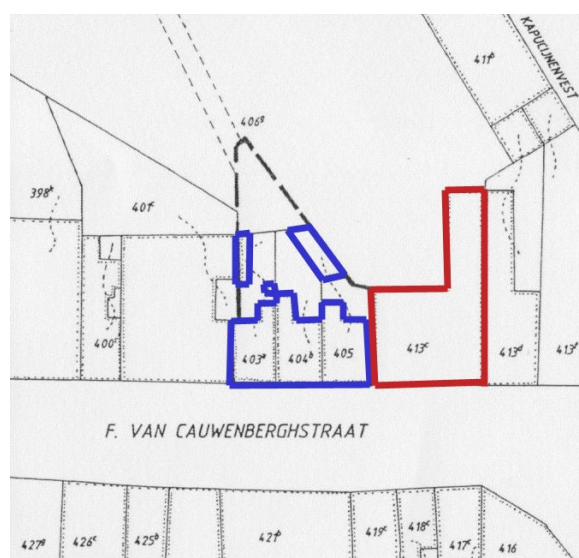

Fig. 27: Kadasterplan situatie 2000

Het kadasterplan met de situatie uit 2000 toont geen verdere wijzigingen ten opzichte van 1934 (Fig. 27). Op het opmetingsplan uit 2003 kan echter wel gezien worden dat er in de tuin van FVC 41 wel nog een aanbouw aanwezig is, die niet op de kadasterkaarten weergegeven is (Fig. 28).

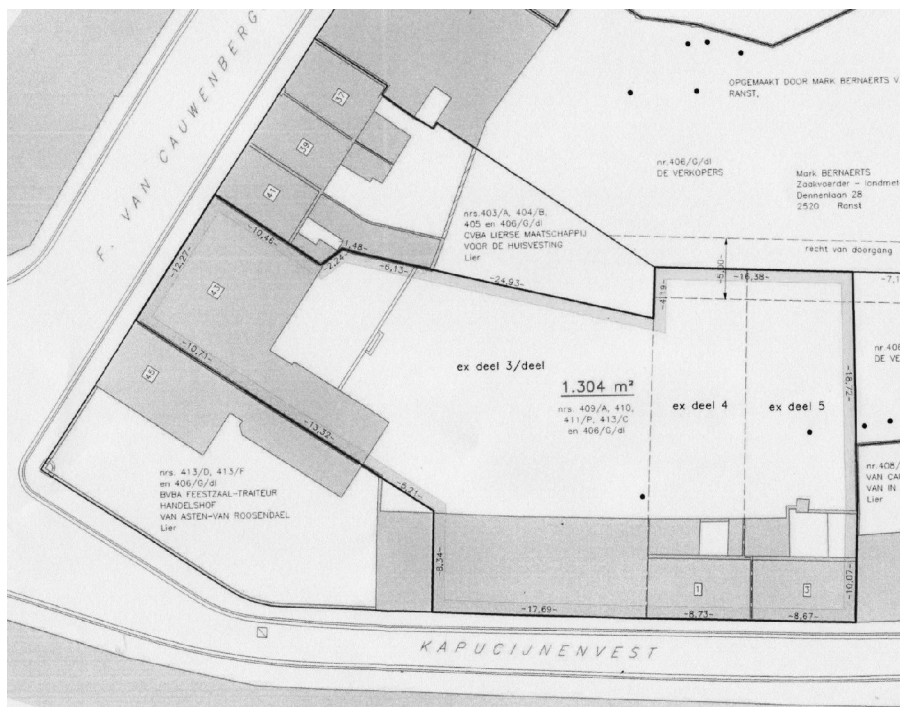

Fig. 28: Opmetingsplan situatie 2003

3.2.3 Archeologische voorkennis

Nabij het onderzoeksgebied zijn een aantal CAI-locaties gesitueerd (Fig. 29). Diegene die zich bevinden binnen de eerste omwalling zijn:

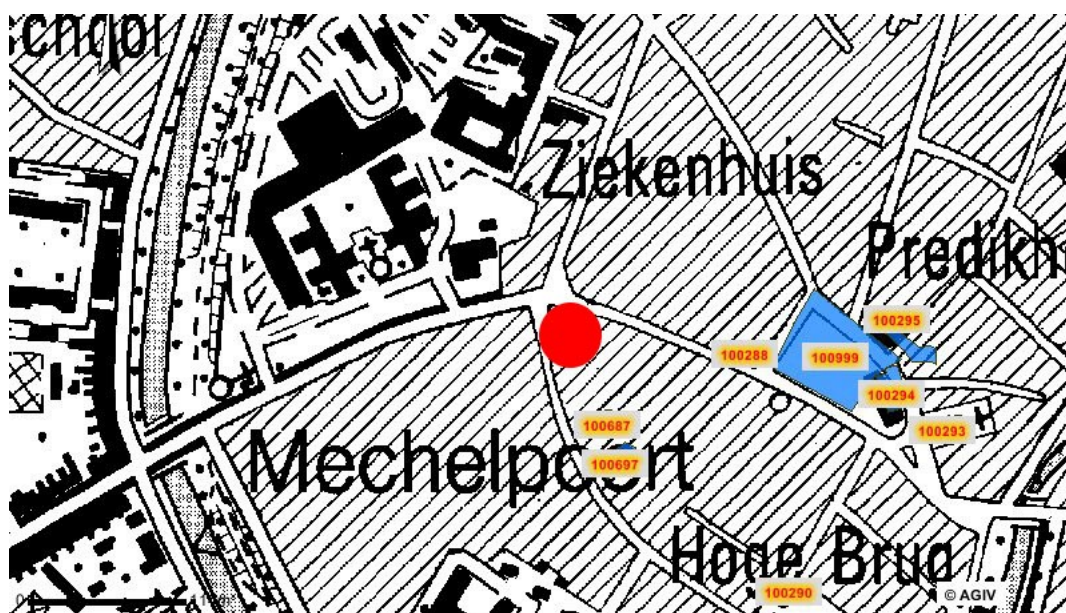

Fig. 29: CAI (<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai>)

Op en nabij de Grote Markt zijn volgende CAI-locaties aanwezig:

- CAI 100999: Grote Markt I. Bij twee vooronderzoeken en geofysische onderzoeken werden de archeologische waarden ter hoogte van de Grote Markt in kaart gebracht. De drie aangetroffen marktplaatsniveaus worden in verband gebracht met de ophogingen gekend uit historische bronnen, nl. na Wereldoorlog I, in 1557 en in 1383. Ook werden enkele greppels aangetroffen. Onderaan werd een afvallaag aangetroffen uit de eerste helft van de 14de eeuw. Verder werd een muur met natuursteenparament aangetroffen, mogelijk daterend van voor 1367. Er werd een gewelf aangetroffen van 'Verloren Kost'. In 1419 werd deze open waterpoel volledig overwelfd en met kasseilaag afgedekt.
- CAI 150386: Grote Markt II. Proefput voor de Sint-Jacobskapel. Verschillende niveaus van het marktplaatsniveau werden aangetroffen. De oudste lagen dateren uit de 1ste helft van de 14de eeuw. Deze kunnen geïnterpreteerd worden als stortplaats van (organisch) afval. Het eerste echte (verharde) marktplaatsniveau zou dateren uit de 2de helft van de 14de eeuw.
- CAI 100295: Vleeshuis (1418), vernieuwd (1454), voorgevel 1920. Voorgevel neogotisch naar iconen gerestaureerd.
- CAI 100294: Belfort (1369) en stadhuis (1745). Het is niet duidelijk of de lakenhal vervangen werd door het belfort of dat het belfort langs de lakenhal werd gebouwd.
- CAI 100293: St.-Jacobskapel. eenbeukige zaalkerk, vernietigd en gereconstrueerd. Kapel uit 1383, verscheidene malen zwaar beschadigd, nu reconstructie uit 1923.

Andere locaties **binnen de eerste omwalling**:

- CAI 100697: Kapucijnenvest II. Nymphaeum: ovaalronde structuur, herbruikt materiaal, neogotische bogen, uit de 19de eeuw.
- CAI 100288: D'eycken Boom. Huis uit de late middeleeuwen. Bij restauratiewerken werden steengoed en Delftse tegels, waarvan mogelijk een uit de 18de eeuw, aangetroffen.

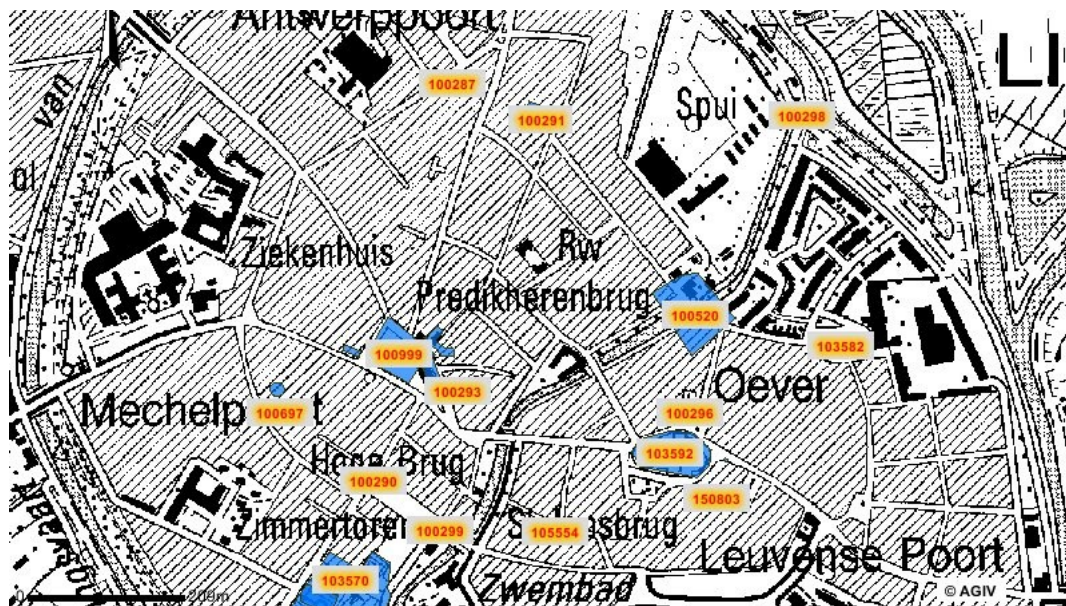

Fig. 30: CAI (<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai>)

Restanten van de **binnenste omwalling** (Fig. 61):

- CAI 100290: Gevangenenpoort (Binnenste Eeckelpoort). Stadspoort, tijdens de 16de eeuw ook gevangenis (zie historische gegevens). Bij het plaatsbezoek in augustus werd een bakstenen fundering van een muur gevonden. Ook kwam een natuurstenen beeld aan het licht.

- CAI 100299: Zimmertoren (Corneliustoren). Toren uit verdwenen stadsomwalling Toren uit 14de eeuw (onderste deel), Jubelklok: toevoeging uit 1928 (zie historische gegevens).
- CAI 100687: Kapucijnenvest I. Mogelijk restant van de aanleg van een park, zoals bijvoorbeeld een fontein of een ijskelder, uit de 19de eeuw. bij graafwerken aangetroffen door bouwvakkers en amateurarcheoloog. Onderzoek door E. Patrouille. Aanvankelijk werd gedacht dat het om een toren/ deel van de stadsomwalling ging.

3.2.3.1 Reeds uitgevoerde onderzoeken

In 2005 werd door de Afdeling Monumenten en Landschappen, onder leiding van Alde Verhaert, reeds een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd ter hoogte van bouwblok B. In totaal werden vier proefsleuven getrokken. Onder de teelaarde, met een dikte van circa 30 cm, bevindt er zich een ophogingspakket met baksteen, en met een dikte van ongeveer één meter. Hieronder bevindt zich de vaste, ongeroerde bodem. Ter hoogte van de Kapucijnenvest konden een aantal muurresten worden vastgesteld van een voormalig koetshuis.²⁸

Ter hoogte van de te onderzoeken panden langs de Florent Van Cauwenberghstraat konden verder reeds door Archeolier natuurstenen muren worden vastgesteld, parallel aan de straat, die mogelijk deel uitmaakten van de Mechelse Binnenpoort (zie verder).²⁹ De voorgevel van het pand Florent Van Cauwenberghstraat 43 werd tot slot met behulp van fotogrammetrische opnamen reeds geregistreerd door de Afdeling Algemene Technische Ondersteuning (ATO) van de Vlaamse Overheid, in opdracht van Ruimte en Erfgoed.³⁰

3.2.4 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie

Het onderzoeksgebied is gesitueerd op en binnen de eerste onbetwistbare omwalling van Lier, ontstaan omstreeks het midden van de 14de eeuw. De kans is bijgevolg reëel dat er zich nog resten van deze stadsomwalling bevinden, gematerialiseerd door een walgracht en een stadsmuur met torens en poorten. Er bevindt zich verder vermoedelijk nog het restant van de Mechelse binnenpoort. Op oude kaarten is ook bewoning aanwezig langs de Florent Van Cauwenberghstraat. Pas op kaarten uit de 19de eeuw kan ook langs de stadzijde van de Kapucijnenvest bewoning vastgesteld worden. De gracht is ter hoogte van het onderzoeksgebied waarschijnlijk pas in deze periode gedempt.

Op basis van het bureauonderzoek konden in verband met de intactheid van het archeologisch bodemarchief reeds enkele vaststellingen gedaan worden. De aanwezigheid van zandstenen muren in de kelder van FVC 43, wijst er wellicht op dat er nog monumentale resten bewaard zijn van de verdedigingsstructuur van de eerste stadsomwalling. Bij het reeds uitgevoerde proefsleuvenonderzoek werden geen sterke verstoringen vastgesteld en omwille van de aanwezigheid van een ophogingspakket lijkt de verstoring in de tuinzones beperkt te zijn. Het is voorlopig onduidelijk of de kelder ter hoogte van FVC 43 nog de originele kelder is die op het einde van de 18de eeuw werd aangelegd.

3.3 Besluit

Vermoedelijk bevinden zich op het onderzoeksgebied nog de restanten van de eerste onbetwistbare stadsomwalling, bestaande uit de eigenlijke stadsmuur en een walgracht. Waarschijnlijk bevinden er zich tevens nog de restanten van de Mechelse binnenpoort, die te situeren zijn aan de Florent Van Cauwenberghstraat. De archeologische potentie is bijgevolg groot te noemen, zeker wat betreft monumentale resten.

28 Verhaert 2005

29 Meyfroot 2010.

30 Met dank aan Alde Verhaert

Uit voorgaand onderzoek bleek de aanwezigheid van een ophogingspakket en de afwezigheid van sterke verstoringen het geval. Hierdoor is het waarschijnlijk dat de intactheid van het aanwezige archeologische erfgoed goed is.

Tot slot kunnen uit het bureauonderzoek een aantal **specifieke onderzoeksvragen** opgesteld worden naar de volgende onderzoeken toe:

- Achter nr. 41 is er een vreemd aanbouwsel met een lob en een parallelle ligging ten opzichte van de Kapucijnervest. Gaat het om een restant van de stadsmuur met toren? Kan ook gesteld worden dat de scheidingslijn tussen panden 41 en 43 ligt op de oudere stadsmuur?
- Mogelijk is op de primitieve kadasterkaart uit 1830 nog een restant van de vestgracht te zien. Ligt de proefsleuf uit 2005, ter hoogte van blouwblok B, bijgevolg nog voor de gracht? Dit zou verklaren waarom hier vrij snel op de vaste ongeroerde bodem werd gestoten, zonder aanwezigheid van een grachtvulling.

4 Resultaten bouwblokinventarisatie

4.1 Toegepaste methoden & technieken

Tijdens het onderzoek werd een bouwblokinventarisatie uitgevoerd van FVC 43 en werden de kelders van FVC 37-43 onderzocht. Bij de bouwblokinventarisatie werden de buitengevels opgemeten en fotografisch vastgelegd. De voorgevel diende niet opgemeten te worden, gezien deze reeds fotogrammetrisch werd opgemeten door de Afdeling Algemene Technische Ondersteuning (ATO).

Ook het interieur werd opgemeten, gefotografeerd en beschreven. Bij de kelder werd specifiek de bouwfasering onderzocht, teneinde een idee te verkrijgen van de aanwezige archeologische waarden. Verder werden van de verschillende bouwfasen ook baksteen- en mortelstalen genomen.

4.2 Exterieur

4.2.1 Voorgevel

Fig. 31: Huidige situatie

Fig. 32: Voordeur

Het gebouw heeft een symmetrische opbouw en bestaat uit twee vleugels, gescheiden door een centraal deel (Fig. 34). De westelijke vleugel behoort thans tot het hotel, dat ook de achtertuin gebruikt. Beide vleugels en het centrale deel zijn voorzien van telkens drie vensters.

Zoals reeds gezegd bestaat de gevel uit een lijstgevel met een in het midden hoger oplopende in- en uitgezwakte kopgevel. Verder bestaat de gevel uit baksteenbouw met verwerking van arduin (o.m. voor de plint). De traveeën zijn per drie geritmiteerd door voluutvleugelstukken met een gebogen kroonlijst met gestrekte uiteinden en een zware schelsluitsteen. Ook de oculi bevinden zich onder een druiplijst. De vensters kunnen omschreven worden als steekboogvensters. De

vierde travee is tot slot voorzien van een spiegelboogdeur in arduinen omlijsting met rocaille motieven (Fig. 32).³¹

De stad is in het bezit van een blauwdruk van de voorgevel, maar helaas was deze onvindbaar. Er kon dus niet vergeleken worden tussen de ontworpen toestand en de huidige toestand van het gebouw.

4.2.2 Oostelijke zijgevel

De oostelijke gevel bestaat uit baksteenbouw. In deze gevel bevinden zich enkele steekboogvensters met een omijsting in zandsteen en één vierkant venster met vier ruiten dat zich ter hoogte van kamer 4 op verdieping 2 bevindt. Een groot deel van de gevel bevindt zich achter pand FVC 41 en is bijgevolg niet zichtbaar (Fig. 33).

Fig. 33: Oostelijke gevel

4.2.3 Westelijke zijgevel

De westelijke gevel is niet relevant. Deze vormde de gemeenschappelijke muur tussen FVC 43 en 45 en was dus niet zichtbaar.

4.2.4 Achtergevel

De achtergevel is duidelijk minder indrukwekkend dan de voorgevel. Ook de achtergevel bestaat uit baksteenbouw en is hier voorzien van een gecementeerde plint (Fig. 36). De vensters achteraan zijn opnieuw steekboogvensters, maar hebben achteraan een omlijsting in zandsteen (Fig. 34 en Fig. 35).

³¹ <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/10298>

Fig. 34: Achtergevel

Fig. 35: Achtergevel

Fig. 36: Achtergevel

4.3 Interieur

Het gebouw kent vijf bouwlagen en omvat van onder naar boven: de kelder, het gelijkvloers of verdieping 0, verdieping 1, verdieping 2 en de zolder. De kelder wordt afzonderlijk besproken, waarbij gedetailleerd ingegaan wordt op de fasering en aanwezige bouwsporen.

4.3.1 Verdieping 0

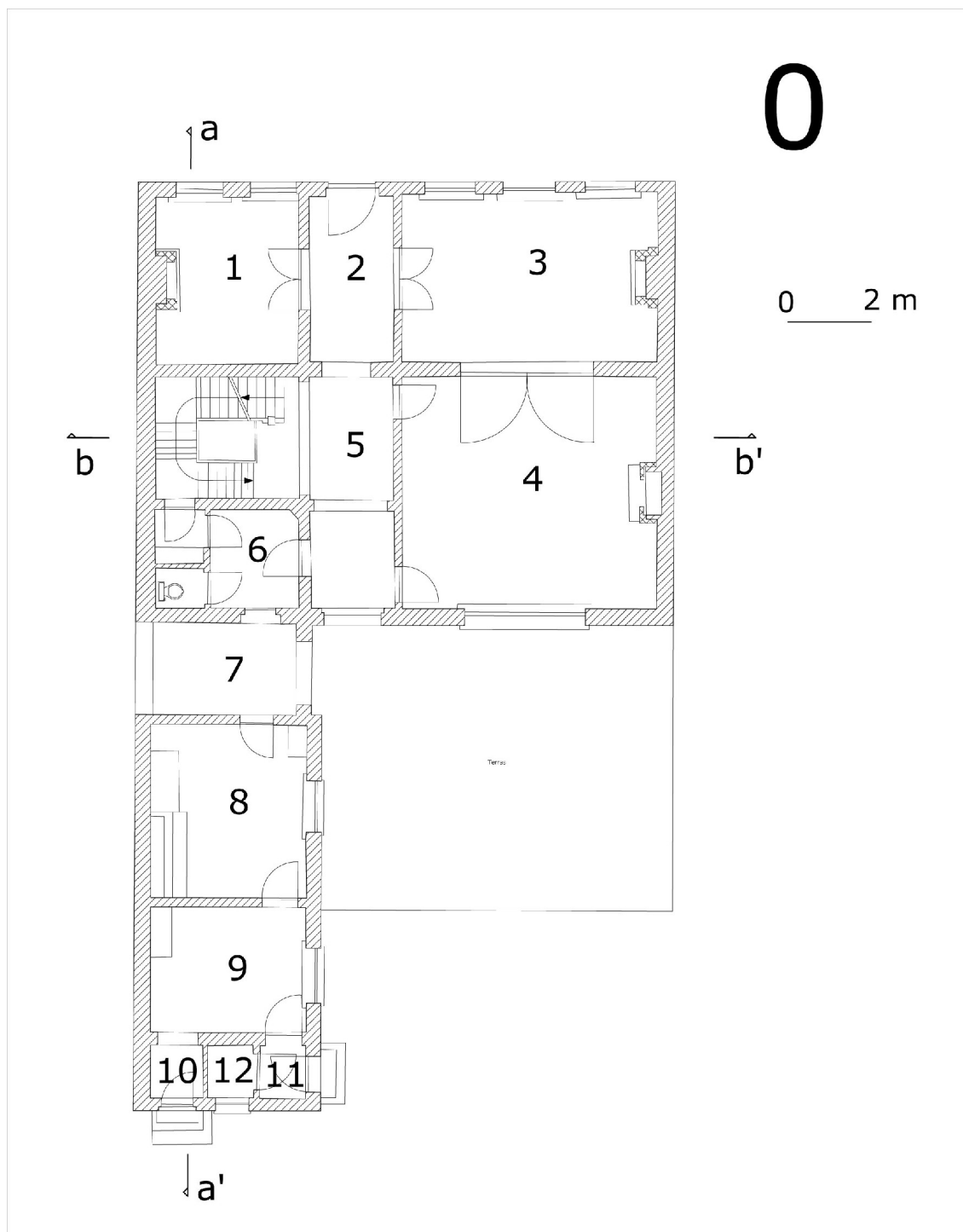

Fig. 37: Grondplan van verdieping 0

Het gelijkvloers is opgebouwd uit 12 kamers, die in hoofdzaak salons omvatten, maar verder ook ruimte geven aan een keuken en aan sanitair (Fig. 37). Kamers 2 en 5 vormen de hal en geven uit op een trap. Het gebouw kon aan de straatzijde betreden worden via de voordeur, die uitkomt in kamer 2. Achteraan zijn er nog een toegang die uitkomt in kamer 10. Tot slot zijn er nog twee toegangen die uitgeven op de tuin, die voorzien is van een terras. Deze toegangen bevinden zich in kamer 5 en in kamer 11.

Kamer 1

Functie

Salon of wachtkamer³²

Structuur

Vloer: houten vloer, parket, mozaïekparket (telkens vijf rechthoekige stroken houten).³³

Muren: behangen met wit papier met op de achterzijde een geel bloemmotief. Aangebracht op witgekalkte ondergrond.

Plafond: behangen met wit papier, stucwerk: kooflijst³⁴ en rozet centraal in de kamer, ter hoogte van de lamp.

Elementen

Vensters: twee wit geschilderde houten steekboogvensters met 28 ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit vier ruiten. Dorpel in gelig marmer. Voorzien van witte houten rolluikkast en gordijnrail.

Deuren: dubbele deur, niet meer aanwezig. Marmeren dorpel en houten lijsten.

Schouw: omlopende schoorsteenmantel, marmeren zijpanelen en mantel.

Meubilair: niet aanwezig.

Plint: hout, donkerbruin vernist.

Verwarming: centrale verwarming.

Andere: houten boord, donkerbruin vernist.

Fig. 38: Noordzijde kamer 1

Kamer 2 en 5

Functie

Hal

Structuur

Vloer: zwarte (arduin) en witte (marmer) stenen in dambordpatroon (40 x 40).

Muren: patroon van liggende rechthoeken in reliëf (imitatie steen) en wit geschilderd in kamer 2. De muren in kamer 5 zijn lichtblauw geschilderd.

Plafond: wit geverfd, stucwerk: kooflijst en rozet, ter hoogte van de lamp.

Fig. 39: Rozet aan plafond kamer 2

32 Het gebouw zou in de laatste fase gedeeltelijk gebruikt zijn als praktijk van een dermatoloog.

33 Mozaïekparket zijn rechthoekige strookjes hout, die samengebracht worden tot vierkanten (<http://www.meerinformatieover.be/bouwen/vloeren/houten-vloeren/02-massief-parket>).

34 Sierlijst tussen wand en plafond (<http://www.deco-stuc.nl/pages/4/sierlijstenornamenten.html>).

Elementen

Vensters: niet aanwezig.

Deuren: niet aanwezig. Marmeren dorpel en houten lijsten.

Schouw: niet aanwezig.

Meubilair: niet aanwezig.

Plint: witte marmer.

Verwarming: centrale verwarming.

Andere: trap met parket op de bordessen, rolluik met gordijnrail en dubbele deur.

Kamer 3*Functie*

Salon

Structuur

Vloer: houten vloer, parket, mozaïekparket (telkens vijf rechthoekige stroken houten). Kamer afgeboord met donkerdere strook.

Muren: behangen met wit papier.

Aangebracht op witgekalkte ondergrond.

Plafond: wit geverfd, stucwerk: kooflijst en rozet, ter hoogte van de lamp.

Elementen

Vensters: twee wit geschilderde houten steekboogvensters met 28 ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit vier ruiten. Dorpel in kalksteen. Voorzien van witte houten rolluikkast en gordijnrail.

Deuren: dubbele deur, niet meer aanwezig.

Marmeren dorpel en houten lijsten.

Schouw: omlopende schoorsteenmantel, imitatie marmeren zijpanelen en mantel.

Meubilair: niet aanwezig.

Plint: hout, donkerbruin vernist.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 40: Vloer kamer 3

Kamer 4*Functie*

Salon

Structuur

Vloer: houten vloer, parket, mozaïekparket (telkens vijf rechthoekige stroken houten). Kamer afgeboord met donkerdere strook.

Muren: behangen met wit papier.

Aangebracht op witgekalkte ondergrond.

Plafond: wit geverfd, stucwerk: kooflijst en rozet, ter hoogte van de lamp.

Fig. 41: Oostzijde kamer 4

Elementen

Vensters: wit geschilderde houten vensters met 33 ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit 16 ruiten. Dorpel in kalksteen. Voorzien van witte houten rolluikkast en gordijnrail.

Deuren: dubbele deur, niet meer aanwezig. Marmeren dorpel en houten lijsten.

Schouw: omlopende schoorsteenmantel, imitatie marmeren (kalksteen?) zijpanelen en mantel.

Schoorsteen afgewerkt met gereduceerde grijze baksteen. Enige werkende schouw.

Meubilair: niet aanwezig.

Plint: hout, donkerbruin vernist.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 6*Functie*

Sanitair

Structuur

Vloer: zwarte (arduin) en witte (marmer) stenen in dambordpatroon (30 x 30).

Muren: lichtblauw geschilderd. WC-kamer behangen met papier met bloemmotief.

Plafond: lichtblauw geschilderd.

Elementen

Vensters: niet aanwezig.

Deuren: blauwe houten deur, blauwe houten lijsten. Deurlijst van doorgang naar zuidelijke vleugel in donkerbruin vernist hout.

Schouw: niet aanwezig.

Meubilair: metalen kapstok met gietijzeren bevestigingselementen. Houten legkast.

Plint: zwart geglaazuurde tegel.

Verwarming: niet aanwezig.

Kamer 7*Functie*

Doorgang van het hotel naar de tuin

Door de eigenaars van het hotel is deze kamer aangepast tot doorgang naar de tuin. Hierbij is deze kamer opengewerkt met een brandwerende deur en zijn de wanden bekleed met houten planken en is. Bijgevolg is de oorspronkelijk situatie voor deze kamer niet te achterhalen. De vloer opgebouwd uit geglaazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm.

Kamer 8*Functie*

Keuken

Structuur

Vloer: geglaazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm.

Muren: behang met bloemmotief aangebracht op behang met landelijke scènes in blauw. Het behangpapier is aangebracht op een groen geschilderde ondergrond. Donkergroene tegels (10 x 10 cm) aangebracht op de westelijke en noordelijke muur, als spatwand van het aanrecht.

Plafond: groen geleverd, stucwerk.

Elementen

Vensters: één wit geschilderde houten steekboogvenster met 24 ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit vier ruiten. Dorpel in hout en voorzien van witte houten rolluikkast.

Deuren: witte houten deuren, witte houten lijsten.

Schouw: betegelde schoorsteen in relatie tot het fornuis

Meubilair: gasfornuis met eraan bevestigde kasten.

Plint: hout, donkerbruin vernist.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 9*Functie*

Bijkeuken?

Structuur

Vloer: geglazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm. Vormt een repetitief bloemmotief, opgebouwd uit telkens vier tegels. Het bloemmotief is uitgewerkt volgens een mozaïekpatroon.

Muren: wit geschilderd op een blauw geschilderde laag.

Plafond: groen geverfd.

Elementen

Vensters: één wit geschilderde houten steekboogvenster met 24 ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit vier ruiten. Dorpel in hout. Voorzien van witte houten rolluikkast.

Deuren: witte houten deuren, witte houten lijsten.

Schouw: omgevormd tot ingebouwde kast.

Meubilair: ingebouwde kast.

Plint: zwarte keramische tegels.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 42: Vloer kamer 9

Kamer 10*Functie*

Hal

Structuur

Vloer: geglazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm. Vormt een repetitief bloemmotief, opgebouwd uit telkens vier tegels. Het bloemmotief is uitgewerkt volgens een mozaïekpatroon.

Muren: wit geschilderd op een blauw geschilderde laag..

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: geen.

Deuren: witte houten deuren, witte houten lijsten. Buitendeur is voorzien van acht ruiten waarvan twee in het bovenlicht en heeft aan de buitenzijde een arduinen trap.

Schouw: geen.

Fig. 43: Noordzijde kamer 10

Meubilair: geen.
Plint: zwarte keramische tegels.
Verwarming: geen.

Kamer 11

Functie

Hal

Structuur

Vloer: geglazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm. Vormt een repetitief bloemmotief, opgebouwd uit telkens vier tegels. Het bloemmotief is uitgewerkt volgens een mozaïekpatroon.
Muren: wit geschilderd op een blauw geschilderde laag.
Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: geen.
Deuren: witte houten deuren, witte houten lijsten. Buitendeur is voorzien van acht ruiten en heeft aan de buitenzijde een arduinen trap.
Schouw: geen.
Meubilair: geen.
Plint: zwarte keramische tegels.
Verwarming: geen.

Kamer 12

Functie

Vestiaire?

Structuur

Vloer: geglazuurde keramische tegels van 20 x 20 cm. Vormt een repetitief bloemmotief, opgebouwd uit telkens vier tegels. Het bloemmotief is uitgewerkt volgens een mozaïekpatroon.
Muren: wit geschilderd op een blauw geschilderde laag.
Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: één wit geschilderde houten steekboogvenster met 15 matte ruiten, waaronder een bovenlicht bestaande uit zes ruiten. Dorpel in hout. Voorzien van witte houten rolluikkast.
Deuren: witte houten deuren, witte houten lijsten. Buitendeur is voorzien van zes ruiten.
Schouw: geen.
Meubilair: geen.
Plint: zwarte keramische tegels.
Verwarming: geen.

4.3.2 Verdieping 1

Verdieping 1 telt 10 kamers, die hoofdzakelijk kunnen bestempeld worden als slaapkamer en als sanitaire voorzieningen (kamers 5 tot en met 8). Kamer 1 omvat de hal (Fig. 44).

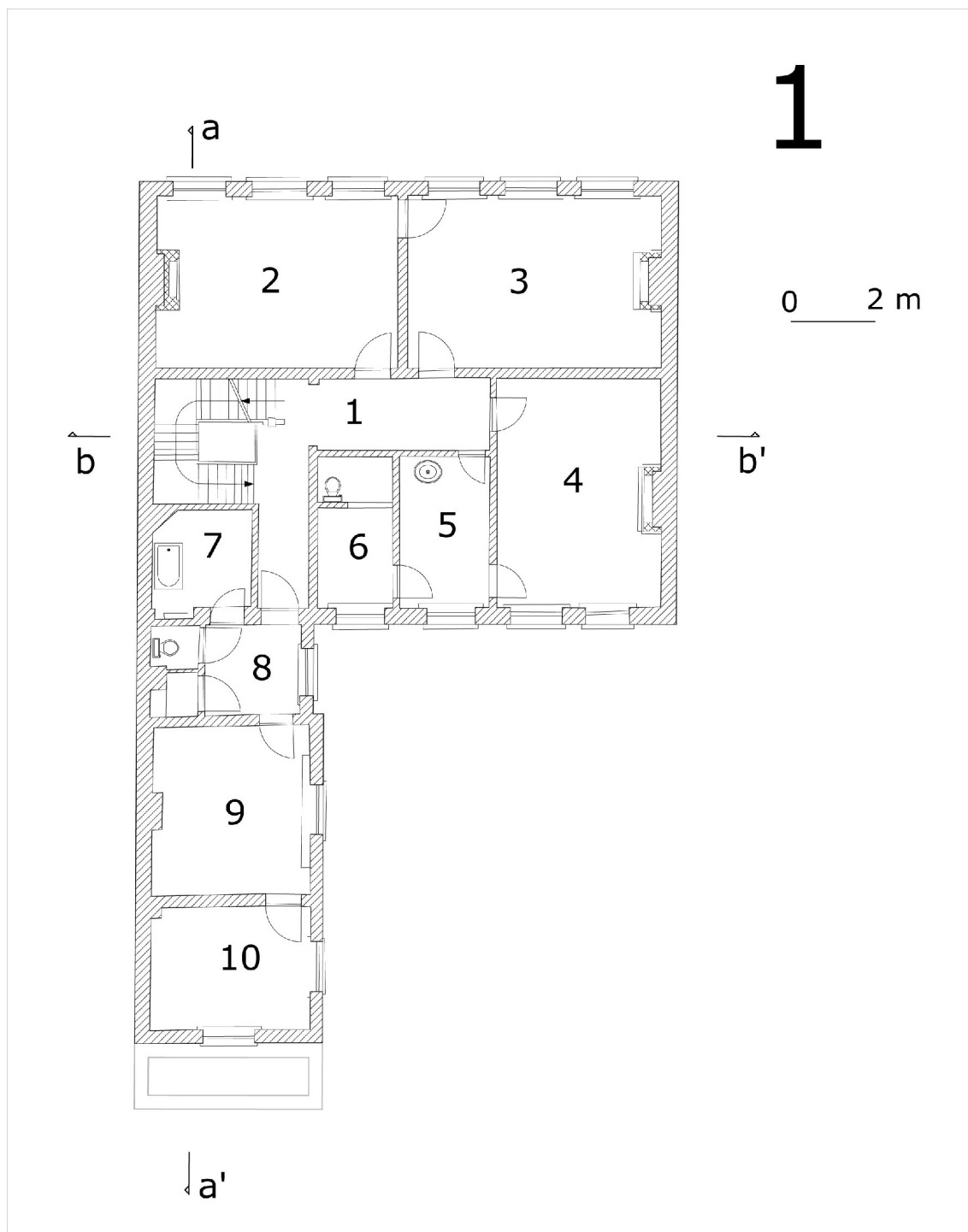

Fig. 44: Grondplan verdieping 1

Kamer 1*Functie*

Hal

Structuur

Vloer: blauw tapijt op plankenvloer.

Muren: aan de trap lichtblauw geschilderd. De rest is wit geschilderd.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: geen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: geen.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Andere: trap met planken op de bordessen.

Kamer 2*Functie*

Slaapkamer

Structuur

Vloer: blauw tapijt op plankenvloer.

Muren: beige behang op witte bepleistering.

Rond de ramen en de centrale verwarming is donkerbruin geschilderd.

Plafond: donkerbruin geschilderd, stucwerk: rozet.

Elementen

Vensters: drie steekboogvensters met 24 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van vouwgordijnen en overgordijnen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: omlopende schouw afgewerkt met blauwe kalksteen.

Meubilair: geen.

Plint: hout, donkerbruin geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 45: Noordzijde kamer 2

Kamer 3*Functie*

Slaapkamer

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: behangen met fluwelen stof.

Plafond: donkerbruin geschilder.

Elementen

Vensters: drie steekboogvensters met 24 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van vouwgordijnen en overgordijnen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: omlopende schouw afgewerkt met blauwe kalksteen.

Meubilair: geen.

Plint: hout, donkerbruin geschilderd.

Fig. 46: Oostzijde kamer 3

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 4

Functie

Slaapkamer

Structuur

Vloer: geelbruine linolium op plankenvloer.

Muren: geel behangpapier op gebloemd behangpapier.

Plafond: wit geschilderd, stucwerk: rozet.

Elementen

Vensters: twee steekboogvensters met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht.

Houten dorpel. Voorzien van rolluiken.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: omlopende schouw afgewerkt met blauwe kalksteen.

Meubilair: houten, wit geschilderde muggenramen.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 47: Zuidzijde kamer 4

Kamer 5

Functie

Sanitair

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: gebloemd behangpapier.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: steekboogvenster met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van rolluiken.

Deuren: witte houten deuren en lijsten. Naar de gang toe is er een witte houten deur met acht ruiten.

Schouw: geen.

Meubilair: wasbak.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 6

Functie

Sanitair

Structuur

Vloer: linolium op plankenvloer.

Muren: geel behangpapier op gebloemd behangpapier.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: steekboogvenster met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van rolluiken.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: wasbak, wc.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 7*Functie*

Sanitair

Structuur

Vloer: geel gevlamd linolium op plankenvloer.

Muren: wit geschilderd op witte pleisterlaag.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: twee matte ruiten die aansluiten op de lichtkoepel in kamer 8.

Deuren: witte houten deur met twee matte ruiten in bovenlicht en witte houten lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: bad, wasbak en boiler.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 8*Functie*

Sanitair

Structuur

Vloer: geel gevlamd linolium op plankenvloer.

Muren: wit geschilderd op witte pleisterlaag.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: twee vierkante lichtkoepels met matte ruiten. steekboogvenster met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van gordijnen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: wc, rek.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 9*Functie*

Slaapkamer

Structuur

Vloer: geel gevamd linolium op plankenvloer.

Muren: geel behangpapier.

Plafond: wit geschilderd, stucwerk: rozet.

Elementen

Vensters: steekboogvenster met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel.

Voorzien van gordijnen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: geen.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 10*Functie*

Slaapkamer

Structuur

Vloer: geel gevamd linolium op plankenvloer.

Muren: roze gebloemd behangpapier op blauw geschilderde ondergrond.

Plafond: hout, wit geschilderd.

Elementen

Vensters: twee steekboogvensters met 20 ruiten, waarvan acht in het bovenlicht. Houten dorpel. Voorzien van gordijnen.

Deuren: witte houten deuren en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: houten, wit geschilderde muggenramen.

Plint: hout, wit geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 48: Noordzijde kamer 10

4.3.3 Verdieping 2

De indeling en functies van de kamers op verdieping 2 zijn gelijkaardig aan verdieping 1. Kamer 1 is opnieuw de hal en kamer 6 is opnieuw een sanitaire voorziening (Fig. 49). De overige kamers kunnen waarschijnlijk beschouwd worden als slaapkamers, terwijl kamer 5 tot slot gebruikt werd als berging. Deze laatste geeft verder ook toegang tot de zolder.

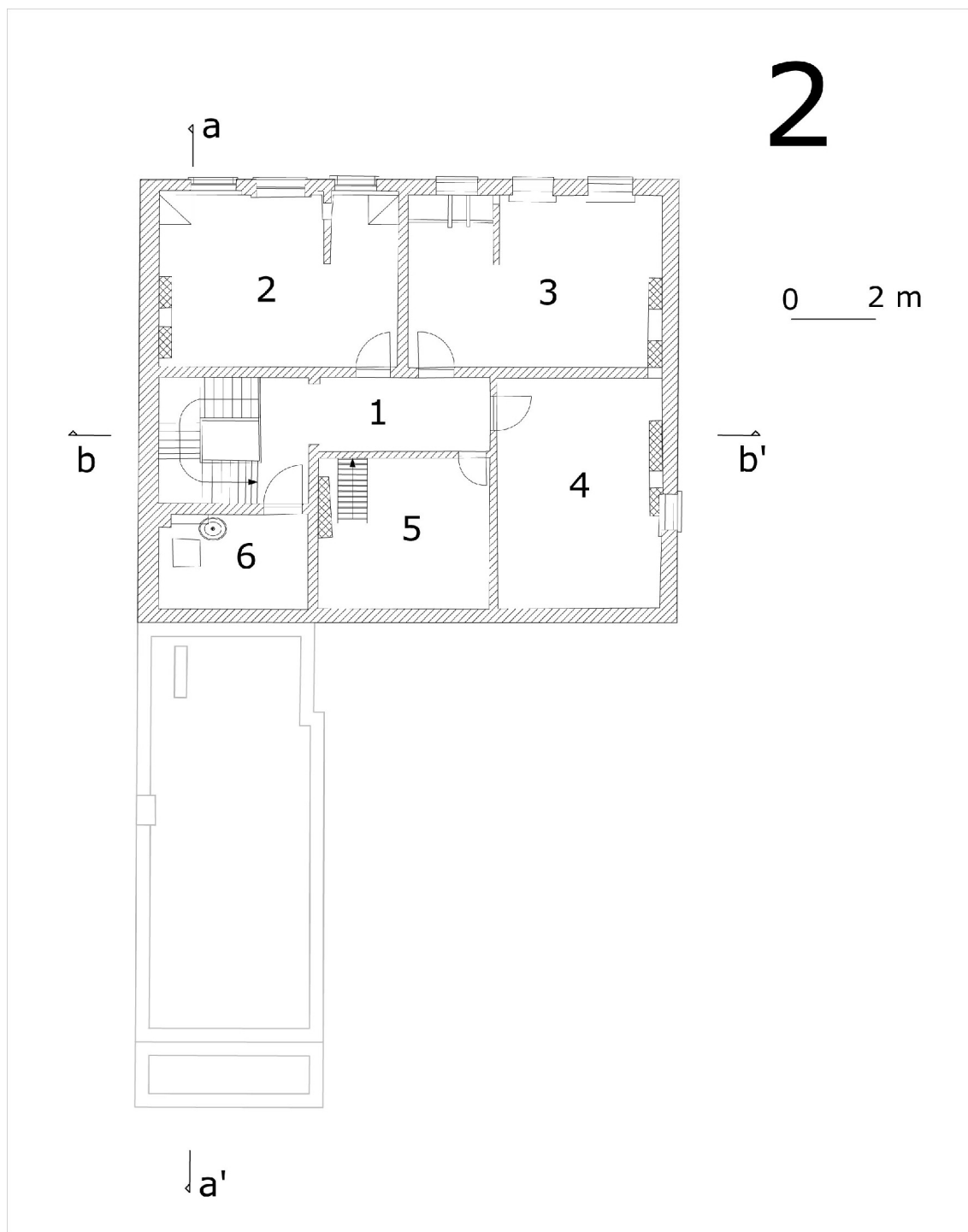

Fig. 49: Grondplan verdieping 2

Kamer 1*Functie*

Hal

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: blauw geschilderd.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: geen.
 Deuren: groen geschilderd.
 Schouw: geen.
 Meubilair: geen.
 Plint: hout, groen geschilderd.
 Verwarming: centrale verwarming.
 Andere: trap met planken op de bordessen.

Kamer 2*Functie*

Slaapkamer?

Structuur

Vloer: plankenvloer.
 Muren: gebloemd behangpapier op witte plaaster.
 Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: steekboogvenster met 24 ruiten.
 Houten dorpel. Twee oculi met vier ruiten.
 Deuren: witte houten deuren en lijsten.
 Schouw: geen.
 Meubilair: geen.
 Plint: hout, groen geschilderd.
 Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 3*Functie*

Berging?

Structuur

Vloer: plankenvloer.
 Muren: geeloranje gevlekt behangpapier.
 Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: drie steekboogvenster met negen ruiten. Houten dorpel. Linkse venster is voorzien van een verluchtingsrooster.
 Deuren: witte houten deuren en geel geschilderde lijsten.
 Schouw: geen.
 Meubilair: stoffen kast.
 Plint: hout, grijs geschilderd.
 Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 50: Trap kamer 1

Fig. 51: Noordzijde kamer 2

Fig. 52: Noordzijde kamer 3

Kamer 4

Functie

Linnenkamer

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: wit geschilderd.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: vierkant venster met vier ruiten.

Houten dorpel.

Deuren: witte houten deur en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: waslijnen, rek.

Plint: hout, groen geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Fig. 53: Westzijde kamer 4

Kamer 5

Functie

Zolderkamer

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: wit geschilderd.

Plafond: geen.

Elementen

Vensters: velux dakraam.

Deuren: witte houten deur en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: geen.

Plint: hout, groen geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

Kamer 6

Functie

Zolderkamer

Structuur

Vloer: plankenvloer.

Muren: wit geschilderd.

Plafond: wit geschilderd.

Elementen

Vensters: velux dakraam.

Deuren: witte houten deur en lijsten.

Schouw: geen.

Meubilair: wasbak, boiler.

Plint: hout, groen geschilderd.

Verwarming: centrale verwarming.

4.3.4 Zolder en dakconstructie

De laatste bouwlaag omvat de zolder. Aangezien dit sterk samenhangt met de dakconstructie, die zichtbaar is op de zolder, worden beide samen besproken.

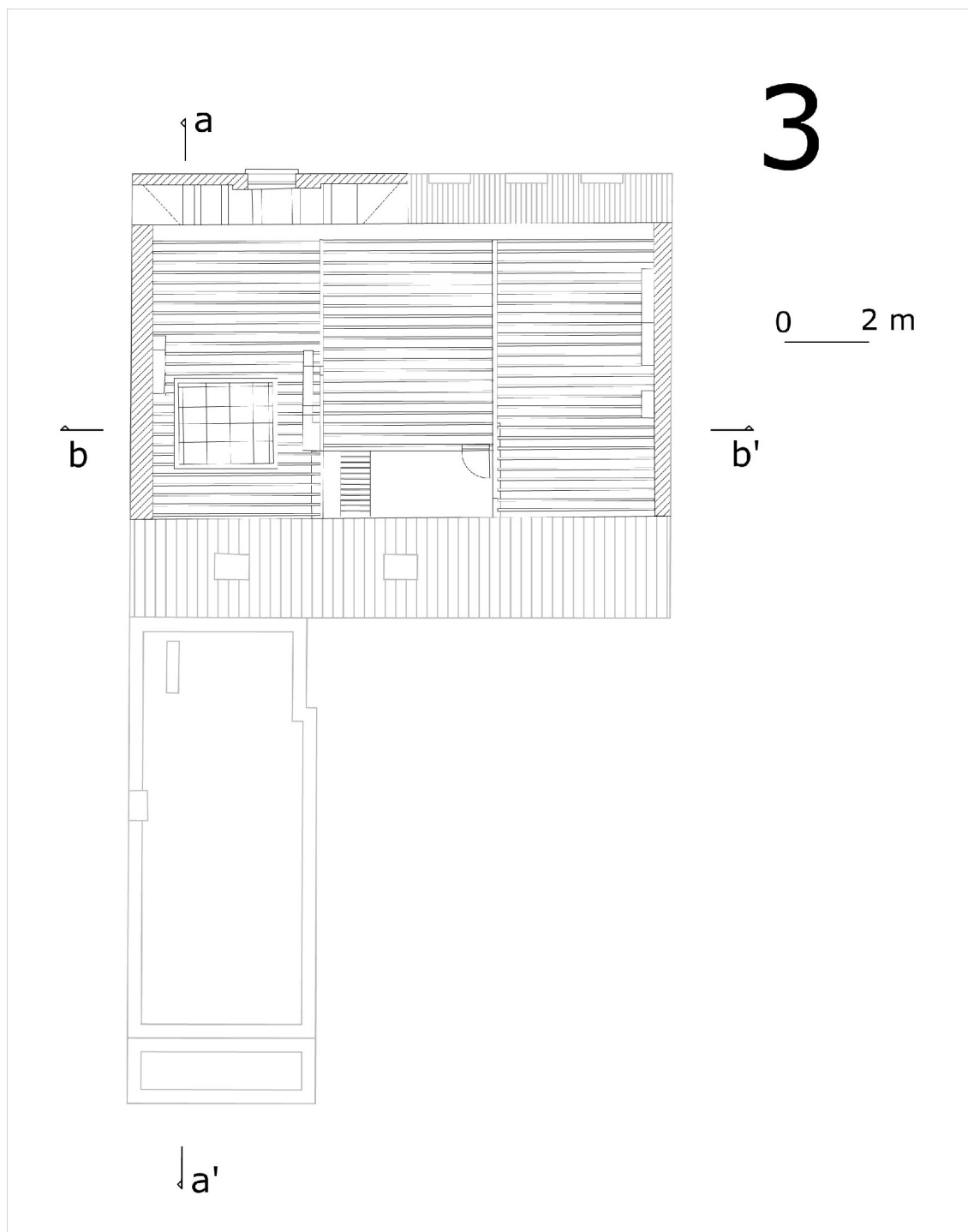

Fig. 54: Grondplan zolderruimte

De vloer van de zolder is opgebouwd uit balken die gelegd zijn in een oost-west richting. Deze zijn gelegd op noord-zuid georiënteerde balken. Andere elementen die hier zichtbaar zijn, zijn de

schouwen die uitkomen op het dak, een oculus in de noordzijde (Fig. 57) en een groot venster ingewerkt in de vloer in het westelijke deel (Fig. 56). Dit laatste venster zorgt voor natuurlijk licht ter hoogte van de trap.

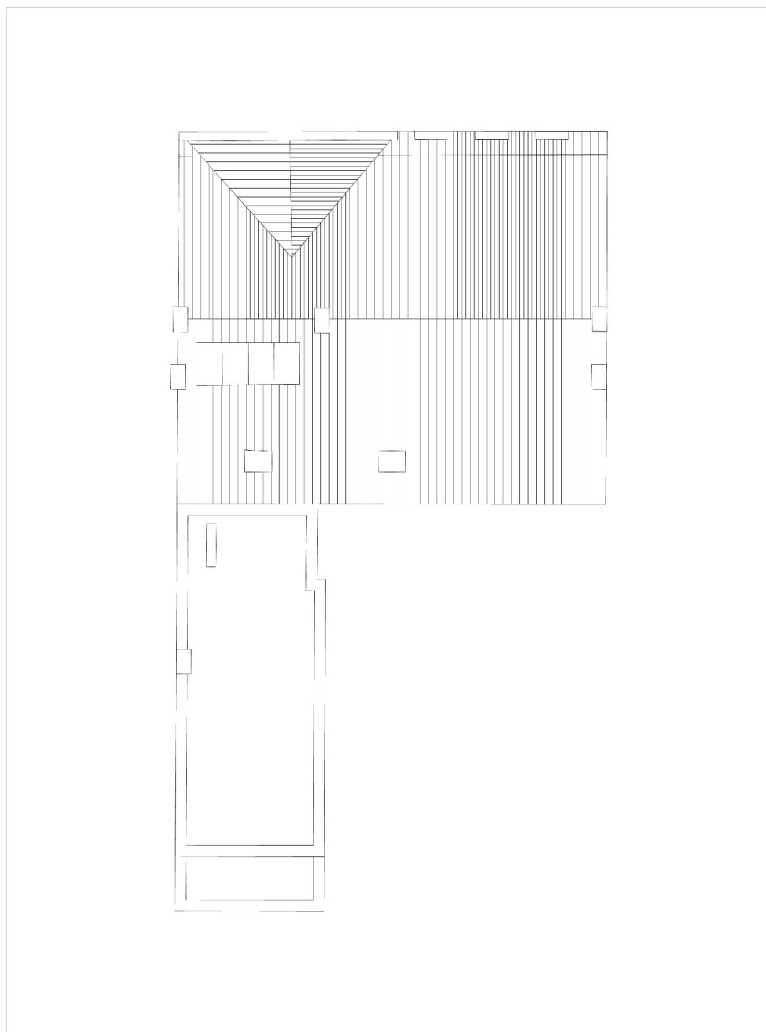

Fig. 55: Plan van het dak

Fig. 57: Noordzijde

Fig. 56: Westzijde en vloer

De dakconstructie zelf bestaat in het zuiden, boven de kamers van verdieping 2, uit een plat dak dat bedekt is met roofing. Het noordelijke deel is voorzien van een zadeldak dat oost-west

georiënteerd is. Dit deel is aan de straatzijde uitgewerkt tot een mansardedak, een gebroken kap of Frans dak met steile ondervlakken en licht hellende bovenvlakken.³⁵ Aan de dakstoel kan gezien worden dat de noordzijde van het dak enigszins langer is dan de zuidzijde (Fig. 58). Bijgevolg bevindt de nok zich niet centraal ten opzichte van het noordelijke deel van de woning, maar is deze enigszins meer naar het zuiden gelegen. De dakbedekking bestaat uit dakpannen, behalve vooraan, op het onderste deel van het mansardedak, waar leistein is aangewend.

Fig. 58: Dakstoel oostzijde

4.4 Kelder FVC 43

De kelder strekt zich uit onder de volledige noordelijke vleugel, langs de Florent Van Cauwenberghstraat. De zuidelijke vleugel is niet onderkelderd. In de kelder bevinden zich zes kamers (Fig. 61). De kelder is toegankelijk van op het gelijkvloers via een rechte stenen trap in kamer 6, die tegen de zijmuur van pand FVC 45 aanleunt (Fig. 60).

Fig. 59: Trap kamer 1

Fig. 60: Gewelf oostzijde kamer 1

Hij wordt overwelfd door twee op elkaar aansluitende oost-west georiënteerde tongewelven (Fig. 60), dus parallel met de straat. Deze twee gewelven worden via tussenmuren verder ingedeeld in compartimenten. De meest naar de straat gelegen overwelfing bestaat uit twee compartimenten, de andere (zuidelijke) uit twee compartimenten, waarbij het westelijk compartiment in de breedterichting verder opgedeeld is in twee kamers. De muren die de overwelfingen in twee

³⁵ <http://www.irismonument.be/nl.glossarium.definition.Mansardedak.html>

opdelen vormen één noord-zuid georiënteerde as. Het lijkt er op dat ook kamer 6 verder in twee ruimtes was opgedeeld (Fig. 62).

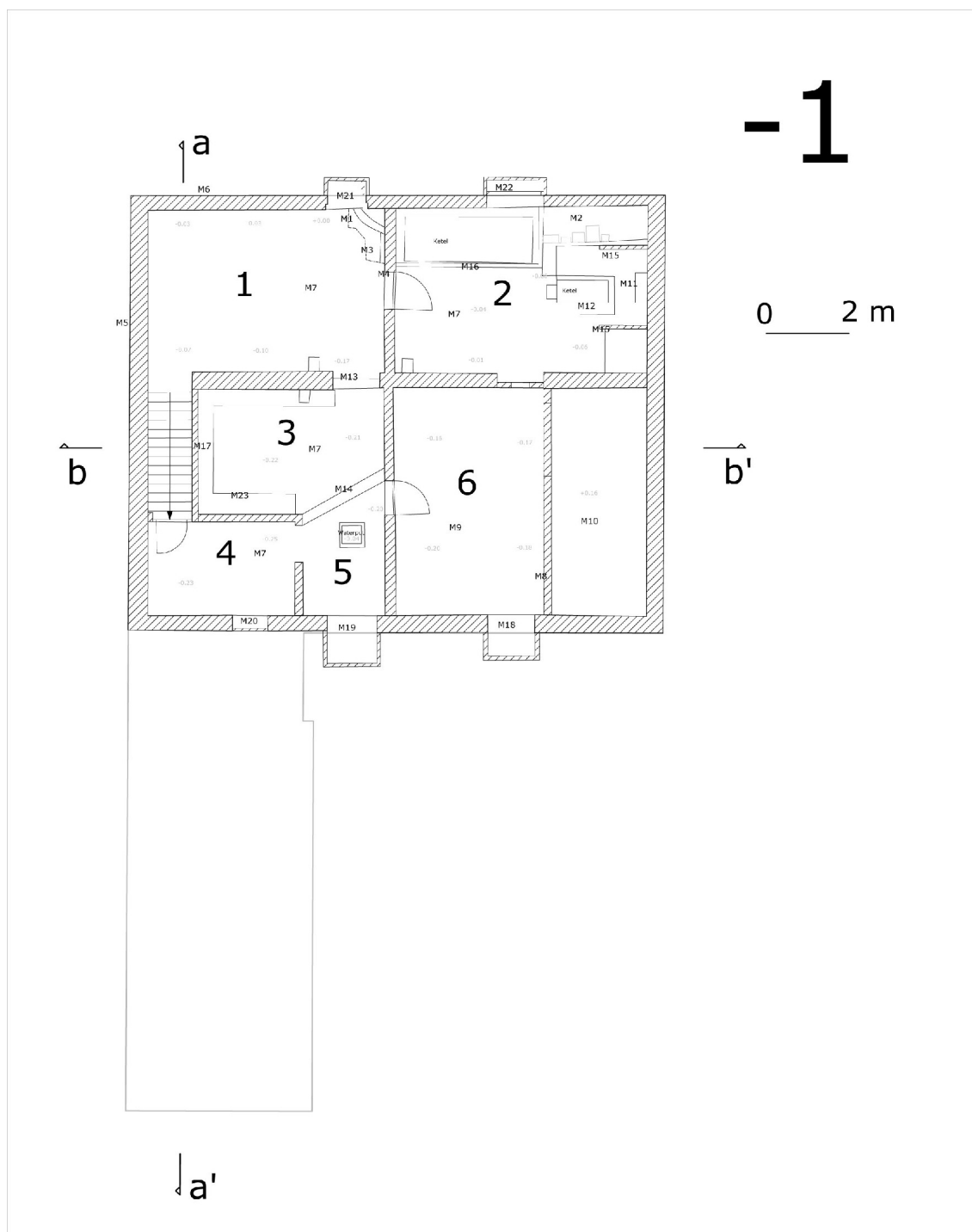

Fig. 61: Grondplan kelder

De kelderruimten bevatten onder andere de stookketel voor de centrale verwarming (in kamer 2) en was tevens voorzien van een wijnkelder (kamer 3). Verder deden de kamers vermoedelijk dienst als opslagruimtes. De vloer van de verschillende kamers bestaat uit baksteen. Het vloerniveau van de kelder bevindt zich tussen **2,10 m en 2,35 m** onder het straatniveau.

Fig. 62: Scheiding in kamer 6

Fig. 63: Nis in kamer 5

Kamer	Afmetingen in m		Gemiddelde diepte t.o.v. straatniveau in m
	L	B	
1	5,70	3,90	2,10
2	6,40	4,00	2,10
3	4,50	3,00	2,30
4	3,60	2,30	2,35
5	2,50	2,00	2,30
6	6,10	5,50	2,30

Verder zijn er in de verschillende ruimtes nissen ingewerkt (Fig. 63), die de kelder voorzien van licht en waarlangs zaken in de kelder konden worden neergelaten. Twee nissen bevinden zich aan de noordzijde, dus aan de straatzijde. Drie nissen zijn aanwezig aan de zuidzijde en kwamen uit op de tuin. De nis in kamer 6 is daarbij gebruikt als kolenschacht. De meest westelijke nis, werd dichtgemetst en sluit daar aan op de zuidelijke vleugel van het huidige pand. In kamer 6 is tevens tegen de oostzijde een verhoog aangelegd, dat opgebouwd is uit bouwpuin, afgedekt met cementmortel. Dit verhoog wordt aan de westzijde begrensd door een lage muur, die duidelijk afgebroken werd tot de bovenkant van het verhoog. In een vroegere fase werd deze kamer dus wellicht nog onderverdeeld door een muur en waren het twee kamers.

Fig. 64: Muur 1

Fig. 65: Muur 2

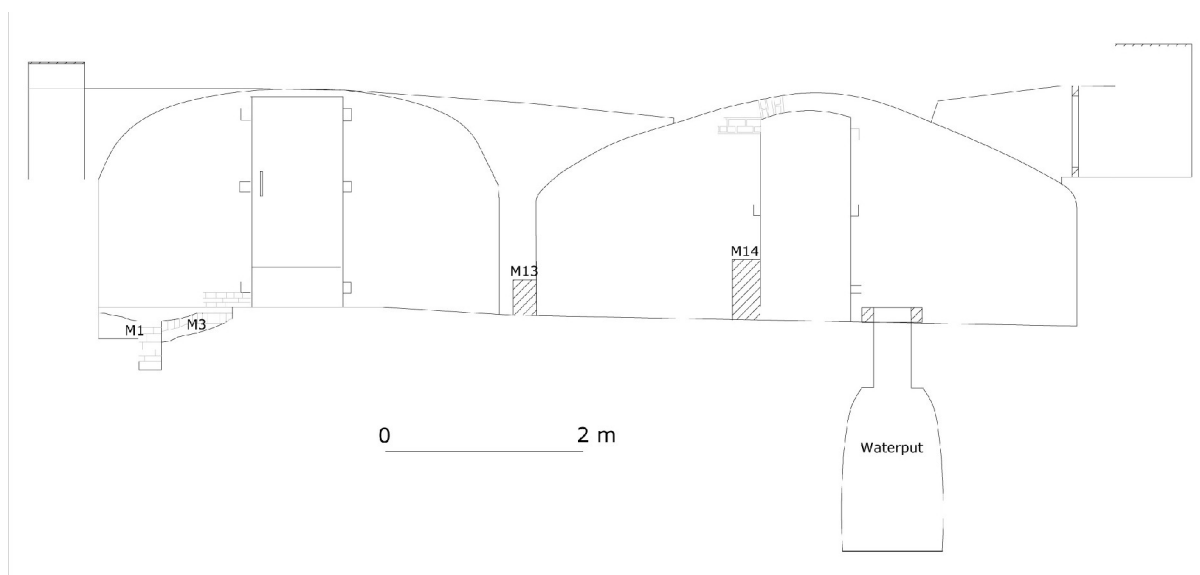

Fig. 66: Oostzijde van kamer 1, 3 en 5

In kamer 5 bevindt zich een waterput. Deze is ingewerkt in de vloer en is afgewerkt in arduin (Fig. 67). De waterput zelf is opgebouwd uit baksteen en heeft bovenaan een vierkante trechter, die overgaat via een koepel in een ronde schacht. De diepte van de waterput bevindt zich minstens 2,39 m onder de bovenzijde van de sluitsteen. Er kon niet vastgesteld worden of dit de bodem is van de waterput, of de bovenzijde van een opvulling.

Aan de straatzijde werden onder het vloerniveau van de kelder nog muurresten aangetroffen, waarop de huidige keldermuur aan de straatzijde werd aangelegd. Deze muren omvatten M1 (Fig. 64) en M2 (Fig. 65), en zijn opgebouwd uit een natuurstenen parement aan de zuidzijde (Fig. 61), opgevuld met bouwpuin en mortel.

Fig. 67: Waterput

4.4.1 Bespreking muren en vloeren

In totaal werden 26 muren en vloeren onderscheiden in de kelder. Daarvan behoren er 24 tot de eigenlijke kelder, terwijl ook twee muren aangetroffen werden uit een vroegere fase. Het gaat om muren 1 (Fig. 69) en 2, die opgebouwd zijn uit onregelmatig gekapte zandstenen. Vermoedelijk kunnen zij in verband gebracht worden met de Mechelse binnenpoort die hier zou gestaan hebben. De muren en vloeren die aan de kelder toegeschreven worden, zijn meestal opgebouwd uit baksteen met een gele, vrij harde zavelmortel die witte kalkstippen bevat. Slechts enkele zijn voorzien van cementmortel, zoals muren 13, 14, 15, 16, 23 en 26. Deze muren kunnen dan ook toegeschreven worden aan de laatste fase van de kelder.

Tot slot kan gezien worden dat de oostelijke scheidingsmuur, ter hoogte van kamer 6, gedeeltelijk heropgebouwd lijkt. Op de contactzone tussen de twee fasen kunnen natuurstenen gezien worden, en zijn onregelmatige bakstenen gebruikt om de muur opnieuw pas te krijgen.³⁶

³⁶ Het gebruik van natuursteen in de muren werd reeds opgemerkt door P. Meyfroot bij zijn bezoek aan de kelders (Meyfroot 2010).

Muur	Omschrijving	Materiaal	Verband	Mortel	Pleister	Opmerkingen	Interpretatie	Matrix			
								Jonger dan	Gelijktijdig met	Ouder dan	Zelfde als
1	muur	Zandsteen (onregelmatig)	Halfsteensverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	muur met paramentstenen, opgevuld met rommel (bouwpuin)	restant toren of afgeschuinde hoek				M2?
2	muur	Zandsteen (onregelmatig)	Halfsteensverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	muur met paramentstenen, opgevuld met rommel (bouwpuin)	zijmuur (mogelijk sluit hier stadsmuur op aan)				M1?
3	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee		(boog)fundering M4	M1			
4	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja						
5	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja		buitenmuur				
6	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja		Buitenmuur en gewelf				
7	vloer	baksteen	Halfsteensverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	nadien gevoegd met cementmortel					
8	muur	Baksteen (18x7x4)	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja	tegen zijmuren gezet					
9	vloer	mortel	nvt	zeer harde cementmortel	nee						
10	vloer	baksteen	Halfsteensverband	vrij grove cementmortel	nee	ophogingspakket					
11	muur	baksteen	Halfsteensverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja			M4			
12	vloer	stabilisé	nvt	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee		verhoog waar stookketel op staat				
13	muur	Baksteen (16x7x4)	Halfsteensverband	zeer harde cementmortel	ja			M6			
14	muur	Baksteen (16x7x4)	Halfsteensverband	zeer harde cementmortel	ja			M6			
15	muur	Baksteen (19x8x5)	Halfsteens	Zeer harde cementmortel	nee	beschilderd					

Muur	Omschrijving	Materiaal	Verband	Mortel	Pleister	Opmerkingen	Interpretatie	Matrix			
								Jonger dan	Gelijktijdig met	Ouder dan	Zelfde als
			verband								
16	muur	baksteen	Halfsteensverband	zeer harde cementmortel	nee						
17	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja						
18	muur	Baksteen (18)	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	zelfde fase als gewelf; schuin vlak (kolengat, 17X4,5X6) later gemaakt	nis				M19
19	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	heeft raam ingestaan, recente aanmetsing (17X8X4,5)	nis				M23
20	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	ja	waarschijnlijk dichtgemaakt bij herbouw huis	nis				
21	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	heeft raam ingestaan	nis				M21
22	muur	baksteen	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	met raam	nis				
23	muur	baksteen	Halfsteensverband	zeer harde cementmortel	nee		nissen wijnkelder				
24	waterput	steen (arduin) en baksteen	Niet te achterhalen	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee		waterput				
25	muur	Baksteen (16x7x4,5)	kruisverband	vrij harde en zandige zavelmortel met kalkstippen	nee	gat in gekapt					
26	muur	baksteen	kruisverband	zeer harde cementmortel	nee		dichtgemetselde opening in M5				

Waar mogelijk werden ook monsters genomen. Het gaat om monsters van mortel voor eventueel natuurwetenschappelijk onderzoek en monsters van baksteen voor een eventuele studie naar formaten en natuursteen voor eventuele determinatie.

Monster	Aard	Kamer	Muur	Formaat
MB1	Baksteen	1	1	
MB2	Baksteen	2	2	
MB3	Baksteen	6	6	18 x 9 x 4
MB4	Baksteen	1	7	17 x 8 x 4,5

Monster	Aard	Kamer	Muur	Formaat
MB5	Baksteen	6	7	? x 9 x 4,5
MB6	Baksteen	6	8	? x 7 x 5
MB7	Baksteen	1	13	15,5 x 7 x 3,5
MB8	Baksteen	2	16	18 x 8,5 x 6,5
MB9	Baksteen	4	17	17,5 x 8 x 4,5
MB10	Baksteen	6	18	18 x 7,5 x 4
MM1	Mortel	1	1	
MM2	Mortel	2	2	
MM3	Mortel	6	6	
MM4	Mortel	1	7	
MM5	Mortel	1	7	
MM6	Mortel	6	8	
MM7	Mortel	6	8	
MM8	Mortel	1	13	
MM9	Mortel	1	13	
MM10	Mortel	2	16	
MM11a	Mortel	4	17	
MM11b	Mortel	6	18 (tussen gewelf en muur)	
MM12a	Mortel	4	17	
MM12b	Mortel	6	18	
MM13	Mortel	2	25	
MM14	Mortel	2	25	
MM15	Mortel	6	10	
MN1	Natuursteen	1	1	

4.4.2 Bespreking vondsten

Er werden enkele fragmenten groen glas, afkomstig van wijnflessen, gerecupereerd uit laag 1. Dit is een puinpakket dat gelegen is onder muur 10. De vondsten laten geen fijnere datering toe dan algemeen de nieuwste tijd.

4.4.3 Fasering en interpretatie

Op basis van de informatie die vergaard werd bij de bouwblokinventarisatie, is gekomen tot een fasering (Fig. 61). Hierbij werd ook getracht te komen tot een interpretatie en datering van de aangetroffen resten. Een bespreking per fase van de aangetroffen resten lijkt zinvoller dan een bespreking per kamer, waarbij dan telkens de aanwezige fasen worden besproken.

4.4.3.1 Fase 1: Mechelse Binnenpoort (1368 -1783)

De vroegste fase die in de kelder kon vastgesteld worden, wordt gematerialiseerd door twee zandstenen muren (muren 1 en 2). Muur 1 is een gebogen muur met parement en opvulling met puin (stukjes natuursteen en baksteen) en mortel. Muur 2 heeft een gelijkaardige opbouw, maar is duidelijk oost-west georiënteerd. Beide muren maken mogelijk deel uit van éénzelfde gevel met een oost-west oriëntatie. Hoewel een interpretatie als onderdelen van de zuidelijke zijgevel van de Mechelse Binnenpoort gebouwd in 1368, zoals reeds gesuggereerd door F. Meyfroot (zie

hoger), evident lijkt, is een andere interpretatie niet uitgesloten. Het is namelijk zo dat ook middeleeuwse stadswoningen muren kunnen hebben met natuursteen, zogenaamde Stenen.

Dergelijke huizen gaan terug tot de 12de-13de eeuw, maar blijven ook later bestaan, al dan niet enkel met een stenen onderbouw. Van de 15de tot 17de eeuw waren gevels met een volledig parement in natuursteen uitzonderlijk.³⁷ Toch zijn er een aantal elementen die een interpretatie als stadspoort plausibeler maken, vooral door hun combinatie:

- Erg dikke muren (> 80 cm);
- Een materiaalgebruik zoals voor de stadspoort(en) vermeld wordt in de bronnen;
- Een goed afgewerkt parement aan de zuidzijde dat doet vermoeden dat het gebouw zich richting de straatzijde uitstreckte;
- Gelijkenissen met de pentekening uit de tweede helft van de 17de eeuw (oriëntatie en mogelijke toren);
- De aanwezigheid van een parement, ondanks de grote diepte ten opzichte van het huidige straatniveau (interpretatie, zie verder).

Opvallend is het mooi afgewerkte parement dat zichtbaar is, gezien de bovenkant van het bewaarde deel zich toch meer dan twee meter onder het huidige maaiveld bevindt en men, als het de fundering van de poort betreft, eerder gebruik zou maken van onbewerkte natuursteen. Een mogelijke verklaring kan gevonden worden in de vaststellingen gedaan bij het proefsleuvenonderzoek ter hoogte van bouwblok B (zie hoger), waarbij de vaste ongeroerde bodem zich circa 1,40 meter onder het maaiveld blijkt te bevinden en het terrein op die locatie zelfs nog enigszins lager gelegen is, waardoor het bovenste nu nog zichtbare deel van de poort zich nog bovengronds of net onder de grond bevond. Een andere, eventueel aanvullende, verklaring is dat op de muren de vestgracht aansloot, waardoor men tot op een grotere diepte (zeker tot onder de grondwatertafel) parementstenen zou aanwenden.

4.4.3.2 Fase 2: Onderkelderde woning (ca. 1783 – heden)

De volgende bouwfase is de aanleg van de kelder. Deze mag hoogstwaarschijnlijk geplaatst worden na de sloop van de poort en van de stadsmuur, waaraan begonnen werd in 1783, gezien de muren van de kelder gebouwd zijn op de muurresten van de stadspoort.

³⁷ Charles et al. 2001: 69-73

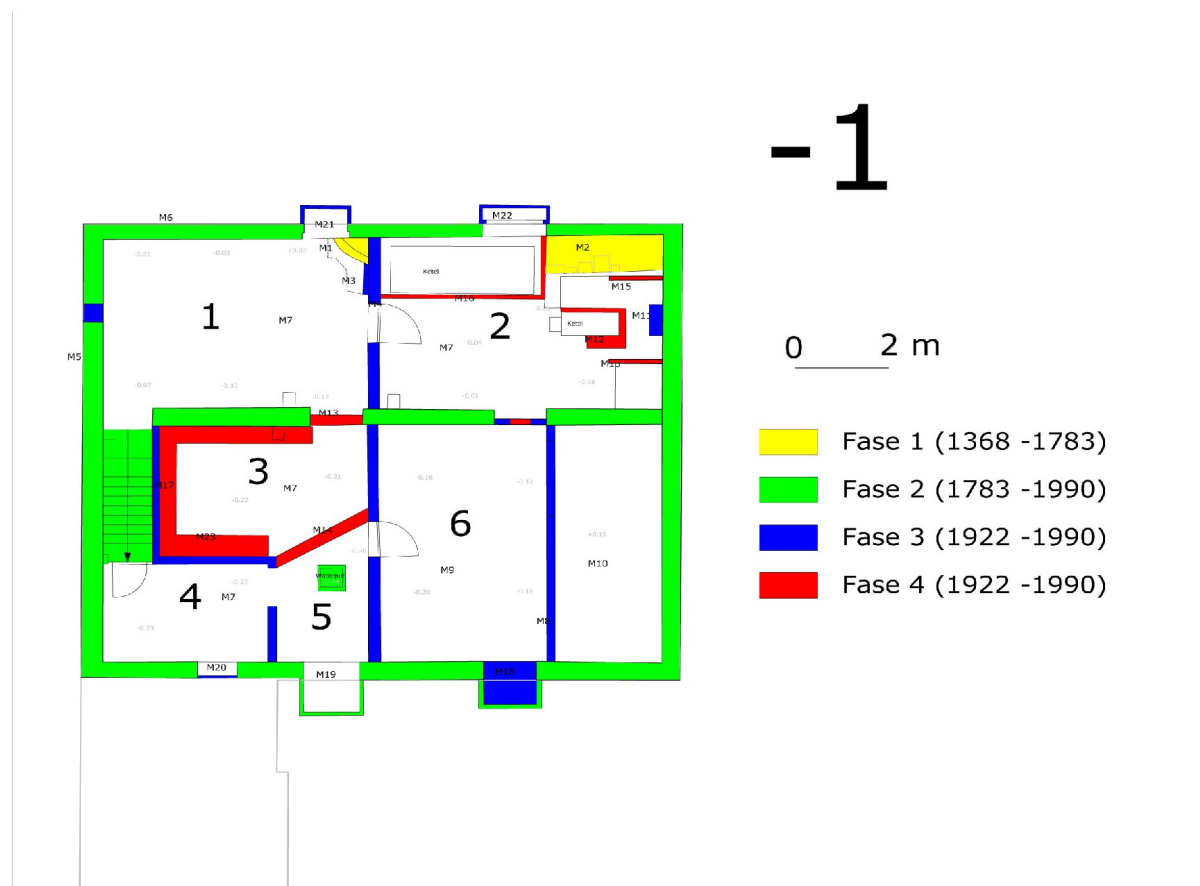

Fig. 68: Fasering kelder

4.4.3.3 Fase 3: Huidige woning met aanpassingen kelder (1922 – heden)

Wellicht werd bij de bouw van het huidige pand de kelder grotendeels behouden. Aan het grondplan werden muren toegevoegd die de kelder in compartimenten indelen. Elementen hiervoor zijn het afwijkende baksteentype. Ook het feit dat het oorspronkelijke volume van de voorafgaande woning werd behouden, evenals een dichtgemetseld keldergat ter hoogte van de zuidelijke vleugel van het huidige pand (muur 20). Op dit moment wordt ook op zijn minst het noordelijke gewelf opnieuw aangelegd, gezien de aanwezigheid van de stookketel in de kelder.

Een aantal aanpassingen aan andere keldergaten zijn wellicht in deze periode te plaatsen. De schouwmantel voor de verwarmingsinstallatie in het noordoosten (muur 11) lijkt ook te dateren in deze periode. De ophogingslaag in het zuidoosten, evenals de mortellaag er op en in kamer 6 zijn wellicht in deze periode te plaatsen.

4.4.3.4 Fase 4: Nieuwe toevoegingen (1922 /1990 – heden)

Na de bouw van de woning werden nog een aantal elementen toegevoegd. Deze worden gekenmerkt door het gebruik van cementmortel, alsook door het gebruik van industrieel geproduceerde bakstenen. Het gaat om twee muurtjes in kamer 2, een muurtje rond de stookolieketel ook in kamer 2, een wijnrek (Fig. 80) in kamer 3 en twee lage muurtjes, muren 13 en 14, eveneens in kamer 3. Wellicht zijn beide quasi gelijktijdig aangelegd.

Fig. 69: Noordzijde kamer 3

4.5 Kelders FVC 37-41

Alle panden van de woningen FVC 37-41 waren gedeeltelijk onderkelderd. De kelders van FVC 37 en 39 worden overspannen door éénzelfde bakstenen gewelf, dat haaks op de straat staat (Fig. 72). Centraal in deze overwelfde ruimte is in de lengte een muur aangebracht, waardoor twee bijna identieke kelderruimtes ontstonden (Fig. 70). De wanden en het plafond zijn opgebouwd uit bakstenen met een formaat van 15 x 7 x 4,5 cm, met kalkmortel.

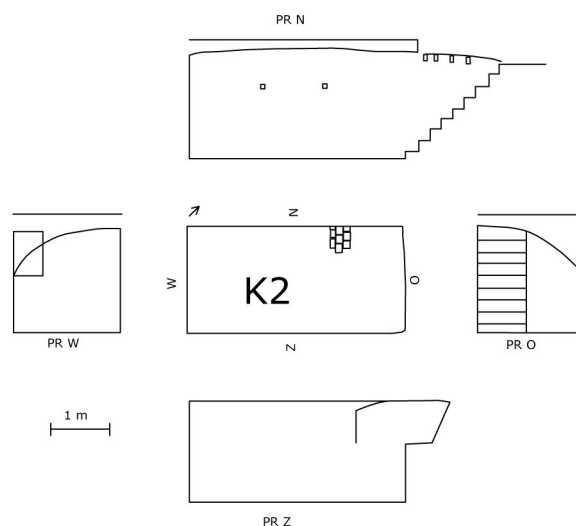

Fig. 70: Vloerniveau en aanzichten kelder FVC37

Fig. 71: Noordzijde kelder FVC37

Fig. 72: Zuidzijde kelder FVC37

Ze zijn tevens bepleisterd met witte kalkpleister. Beide kelders hebben afmetingen van 3,65 x 1,80 m en het vloerniveau bevindt zich op circa 2,00 m onder het maaiveld. De trap (Fig. 71) bevindt zich bij de kelder onder pand 37 aan de noorzijde (straatkant) en bij pand 39 aan de zuidzijde. Er konden geen latere verbouwingen van de kelders vastgesteld worden. De vloer is opgebouwd uit vierkante tegels, met afmetingen van 13,5 x 13,5 cm, in een verspringend patroon. De aanleg van de kelders dient geplaatst te worden na circa 1783, wanneer de Mechelse Binnenpoort werd gesloopt.

De kelder onder FVC 41 bestaat uit twee achter elkaar gelegen ruimtes (Fig. 74). De bakstenen toegangstrap bevindt zich aan de zuidzijde (Fig. 76). De voorste ruimte is overwelfd door kleine gewelfjes tussen metalen profielen. Het plafond wordt bij de andere ruimte gedragen door gezaagde houten balken. Dit, evenals een verspringing in de westelijke zijwand, doet vermoeden dat het oorspronkelijke gewelf in een latere fase werd vervangen (Fig. 75). Binnen de ruimtes bevinden zich verschillende gemetste bakken (Fig. 73), drie in de eerste kelder en zes in de tweede kelder, met een afwateringsgootje. De functie ervan is niet helemaal duidelijk. Mogelijk kunnen ze gerelateerd worden aan de voormalige functie van de woning als handelszaak, vanaf het begin van de 20ste eeuw.

Het is onduidelijk wanneer de oorspronkelijke kelders werden aangelegd. Dit is sowieso te situeren na de afbraak van de Mechelse Binnenpoort, circa 1783. Wellicht werd de kelder in de eerste helft van de 20ste eeuw heropgebouwd. Mogelijk werd het pand, net zoals FVC 43, in 1914 verwoest, waarbij ook het gewelf werd beschadigd. Wellicht werd de kelder dan ook in twee ruimtes ingedeeld. De eerste kelderruimte heeft een lengte van circa 3,35 m x 2,85 m, de tweede kelderruimte 3,00 m x 2,65 m. In de eerste kelderruimte is via een houten wand een kleinere ruimte afgescheiden, toegankelijk via een deuropening en voorzien van twee ramen aan weerszijden van de deuropening, met afmetingen van 55 x 80 cm. De vloer van de eerste kelderruimte bevindt zich op circa 2,15 m onder het maaiveld.

Via twee trappen kan de tweede kelderruimte bereikt worden, waarvan de vloer zich op circa 2,50 m onder het maaiveld bevindt. De muren zijn opgebouwd uit bakstenen van 18 x 8 x 4 cm, waartussen zich kalkmortel bevindt. Ze zijn bepleisterd met kalkmortel. De vloer in de eerste kelder bestaat uit tegels van 17 x 17 cm. De tweede kelder heeft een cementvloer. De toegang en de doorgang tussen de kelders is voorzien van houten deuren. In de muur tussen de eerste en de tweede kelder bevindt zich ook een klein raampje van 30 op 40 cm.

Fig. 73: Gemetste bakken in kelder FVC 41

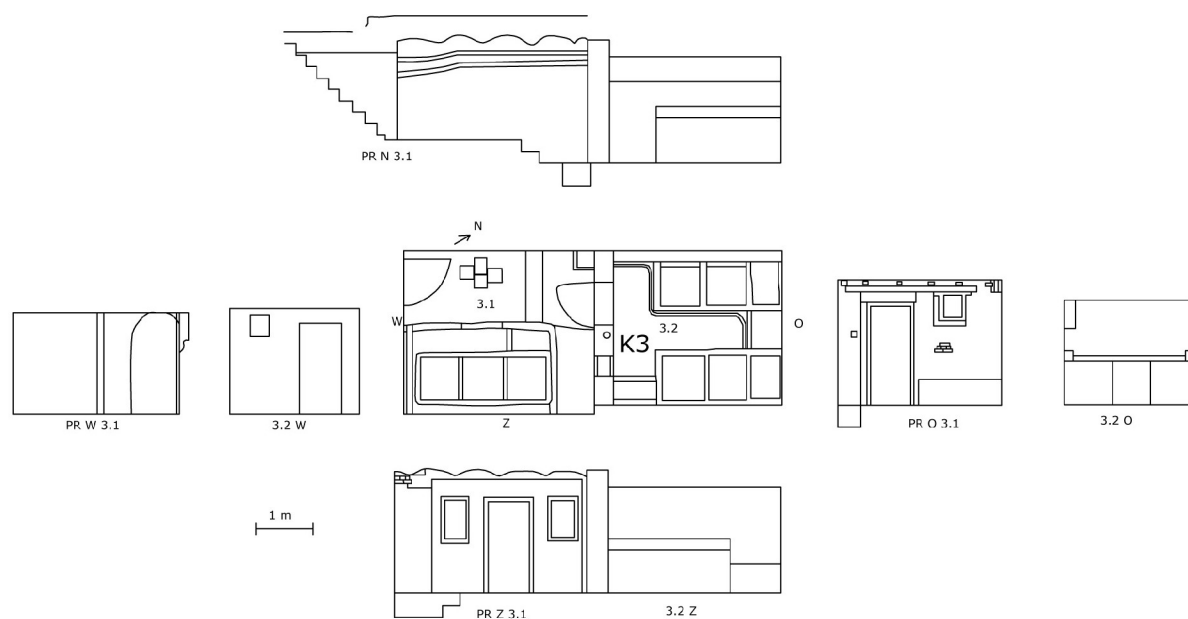

Fig. 74: Vloerniveau en aanzichten kelder FVC41

Fig. 75: Westelijke muur kelder FVC 41

Fig. 76: Trap kelder FVC 41

4.6 Doorsnedes

Noord-zuid (a-a') (Fig. 77)

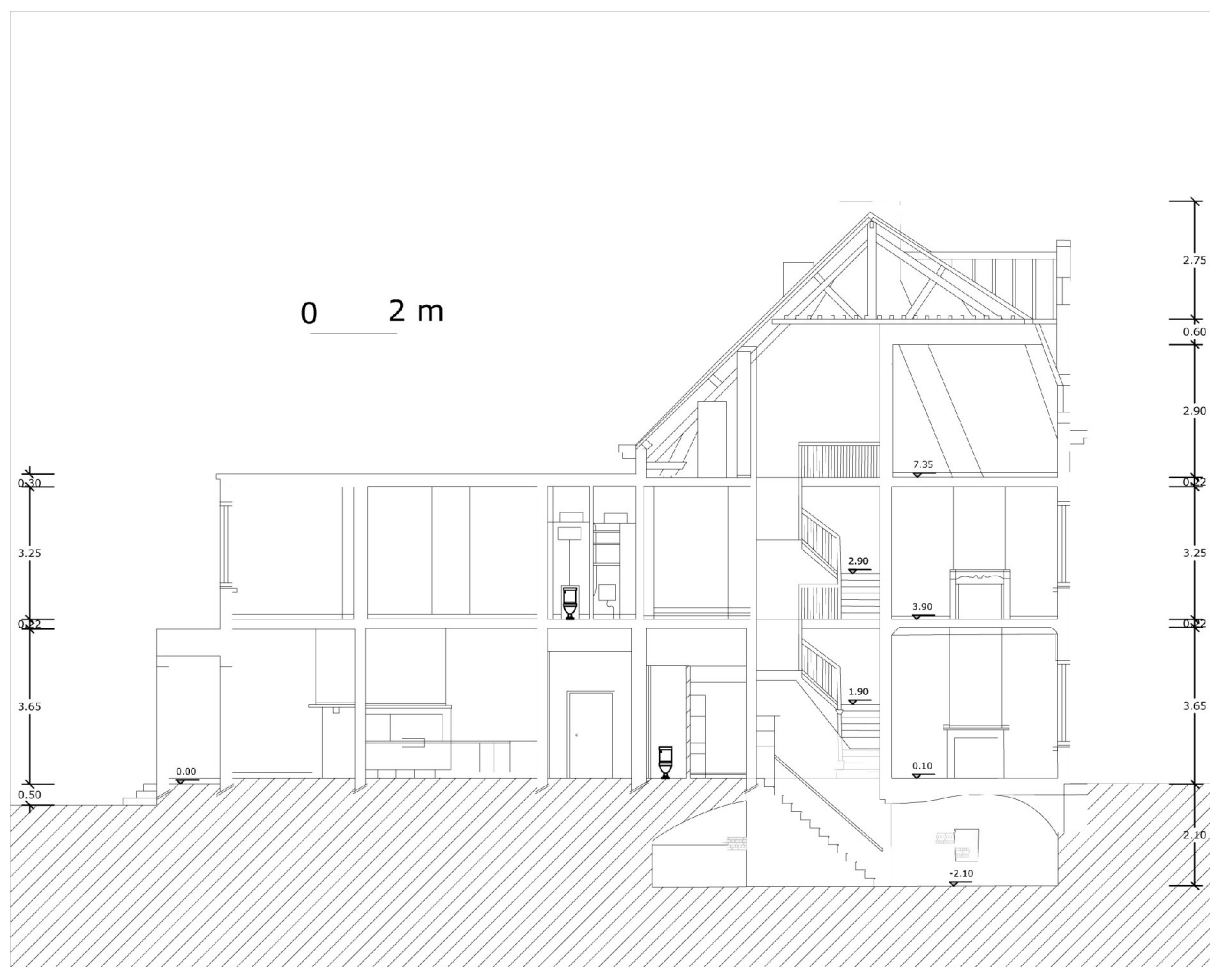

Fig. 77: Doorsnede a-a'

Oost-west (b-b')

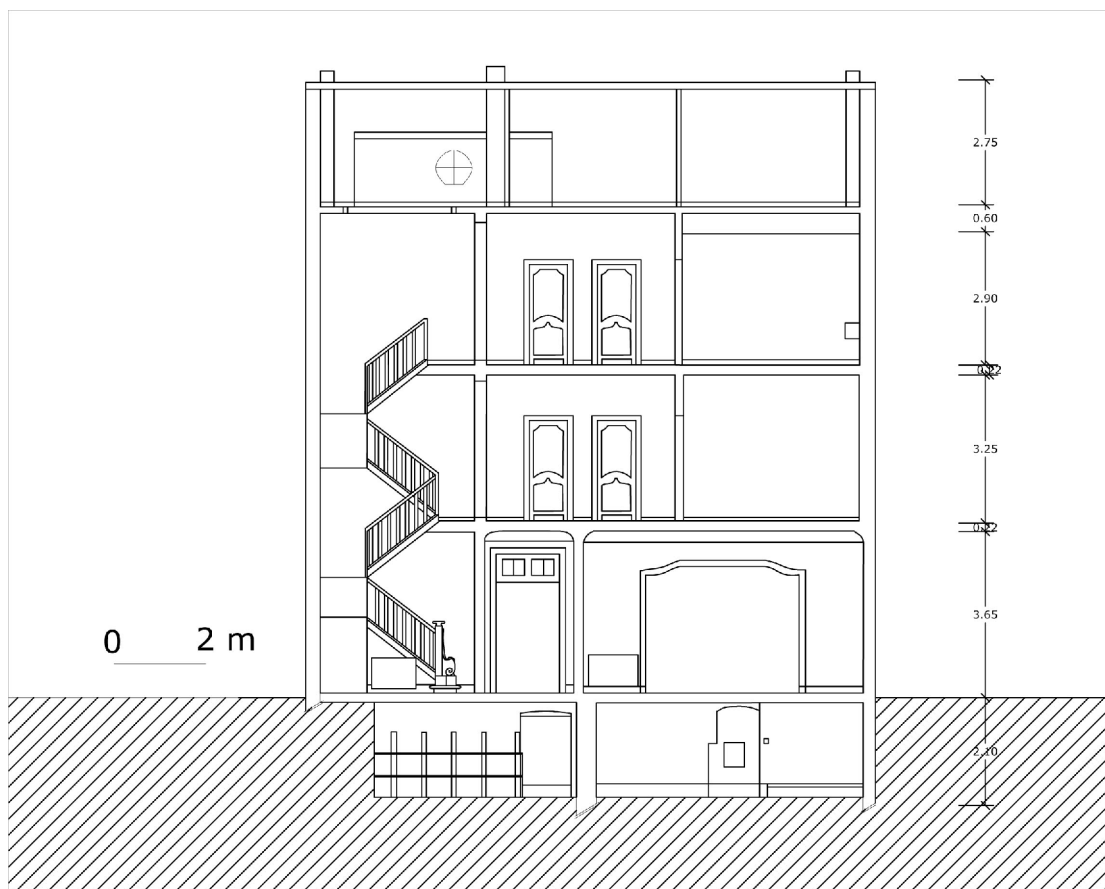

Fig. 78: Doorsnede b-b'

4.7 Structurele analyse

Het doel van een structurele analyse is om de originele constructie van het gebouw en eventuele veranderingen doorheen de tijd te kunnen achterhalen. Om dit structurele systeem te kunnen visualiseren, worden de verschillende grondplannen vergeleken op vlak van de structurele elementen (Fig. 79). De correlatie tussen de funderingen, de dragende bakstenen muren, en de balken wordt hierbij duidelijk.

Uit de analyse blijkt dat er een duidelijke correlatie is tussen de funderingen en de dragende bakstenen muren. De verschillende dragende bakstenen muren komen ook per verdieping terug. Hieruit blijkt dat de bestaande woning doorheen de tijd niet tot nauwelijks gewijzigd is op structureel vlak. Er zijn dan ook geen aanwijzingen voor een verdere fasering van de bovenbouw. Ook valt op dat de kelder hier zeer goed bij aansluit. Dit sterkt het vermoeden dat de muren die de kelder in verschillende compartimenten onderverdelen, gelijktijdig zijn aan de bovengrondse structuur.

Fig. 79: Structurele analyse

4.8 Besluit

Tijdens de bouwblokinventarisatie werd het pand FVC 43 geregistreerd en onderzocht, enerzijds in functie het documenteren van het gebouw voor de sloop ervan en anderzijds in het kader van een aantal specifieke vraagstellingen. Dit gebeurde zowel voor het exterieur, met de registratie van de achtergevel en de zijgevels, als voor het interieur. De voorgevel werd reeds door het VIOE gedocumenteerd. De woning bestaat uit vijf bouwlagen met achtereenvolgens de kelder, verdieping 0, verdieping 1, verdieping 2 en de zolder.

Wat is de relatie tussen de panden en eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?

Onder de vloer van de kelder kon reeds de aanwezigheid van enkele muren vastgesteld worden, die teruggaan op een oudere fase dan de woning. De muren lijken specifiek toegeschreven te kunnen worden aan de Mechelse binnenpoort. Daarbij kan muur 1 mogelijk beschouwd worden als één van de torens. Bijgevolg kan reeds met zekerheid gezegd worden dat er zich nog archeologische waarden bevinden onder het vloerniveau (2,10 m onder straatniveau) van de kelder.

Welke bouwfasen kunnen gedetecteerd worden?

In de kelder konden vier fasen onderscheiden worden, terwijl de structurele elementen van de bovenbouw aan één fase kunnen toegeschreven worden.

Wat is de bewaringstoestand van het pand nr. 43?

De bewaringstoestand van het pand nr. 43 is over het algemeen goed te noemen. Zoals reeds aangehaald zijn er geen structurele elementen die wijzen op verbouwingen doorheen de tijd. De wijzigingen die zich dan ook voorgedaan hebben, lijken dan ook van minder ingrijpende aard. Hierdoor kan met enige voorzichtigheid gesteld worden dat het gebouw nog een goede indicatie geeft van de toestand zoals de woning oorspronkelijk gebouwd is. Helaas kan deze stelling niet getoetst worden door vergelijking met de blauwdruk van de woning, aangezien zulke plannen niet beschikbaar zijn.

Andere opvallende elementen zijn onder andere de duidelijke diversificatie in de graad van afwerking en de rijkdom van de gebruikte materialen. Deze zijn het best en rijkst uitgevoerd op de benedenverdieping, in de ruimtes die onmiddellijk gezien worden wanneer het gebouw betreden wordt vanaf de straat. Zo kan in de eerste plaats de afwerking van de gevel aangehaald worden, en naar het interieur toe valt dit op door het gebruik van imitatie marmer, stenen vloeren en parket. Verder kunnen hierbij ook de kooflijsten in stucwerk aangehaald.

Hoe verder men binnendringt in het gebouw, hoe harder de afwerking en rijkdom afnemen. Op de hogere verdiepingen komt er dan een duidelijke diversificatie tussen de kamers aan de straatzijde en de overige ruimtes, waarbij de kamers aan de straatzijde een luxueuzere indruk geven. Tot en met de eerste verdieping is parket aangebracht in de bordessen van de trap, waarbij voor de hogere delen slechts houten planken zijn aangewend.

Uit de bouwblokinventarisatie kunnen tot slot nog een aantal specifieke onderzoeksvragen gesteld worden naar de volgende onderzoeken toe:

- De muur van de kelder tussen FVC 43 en 45 lijkt gerealiseerd bij de bouw in 1922. Gezien daarvoor slechts één breed gebouw gesitueerd was op de plaats van de twee latere woningen (nrs. 43 en 45) is het mogelijk dat eenzelfde type kelder als in pand 43 aanwezig was onder nr. 45?
- De vloer in het zuidelijk deel van de kelder lijkt enigszins verzakt (dit kon door de aanwezigheid van een ophogingspakket niet in het oostelijk deel vastgesteld worden). Is dit het gevolg van de ligging op de voormalige vestgracht?
- Strekt de Mechelse Binnenpoort zich nog verder uit naar het westen dan tot waar ze reeds kon vastgesteld worden (eventueel mits knik meer naar de straat toe) of vormt het westelijke restant het beginpunt, vanwaar de poort zich verder naar het oosten uitstrekt?

5 Analyse van de geplande situatie: effecten

Door middel van een analyse van de geplande situatie wordt onderzocht op welke wijze en in welke mate de effecten, zijnde de geplande ingreep in de bodem, de aanwezige archeologische waarden zal beïnvloeden. Dit maakt mogelijk om voor de verschillende effecten, adviezen op te stellen. In deze analyse is geen rekening gehouden met de mogelijke realisatie van een ondergrondse parkeergarage ter hoogte van het terrein, gezien de plannen nog niet concreet zijn.

Fysieke aantasting van archeologische waarden

De bouw van de drie woonblokken noodzaakt een aantal bodemingrepen die tot op zekere diepte het bodemarchief volledig zullen vergraven. Bij bouwblok A zal een gedeelte van de kelder tot circa 2 m onder het maaiveld komen te liggen. Bij het gedeelte dat niet wordt onderkelderd, zullen palen ingeheid worden om de bovenbouw te dragen. De vloer van het keldergedeelte komt minder diep te liggen dan de huidige keldervloer in pand FVC 43, maar de aanleg van de kelder noodzaakt wellicht dat er dieper wordt gegraven. Naast de paalfunderingen zullen ook andere funderingswerken worden uitgevoerd dienen te worden die het bodemarchief fysiek zullen verstoren. Ook bouwblok B wordt voorzien van een kelder. Deze kelder komt tot ca. 3 m onder het maaiveld te liggen. Gezien een reeds uitgevoerd proefsleuvenonderzoek aantoonde dat er geen belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn, is de impact eerder beperkt. Tot slot bij bouwblok C zal geen kelder gerealiseerd worden. Niettegenstaande zullen de funderingswerken de bodem fysiek aantasten.

Indien de parkeergarage gerealiseerd zal worden, wordt het archeologisch bodemarchief volledig vergraven tot minimaal 6,25 m onder het huidige maaiveld.

Aantasting ensemblewaarde van archeologische waarden

Reeds in het verleden is de ensemblewaarde van de archeologische waarden aangetast door de latere bebouwing. Nochtans heeft het onderzoek aangetoond dat er nog duidelijk resten aanwezig zijn die met elkaar in relatie staan, waardoor de ensemblewaarde toch sterk zal aangetast worden door de geplande werken. Ook op grotere schaal zal de relatie met andere archeologische waarden in de omgeving worden aangetast, zoals met de nog gekende relictten die deel uitmaken van de eerste Lierse stadsomwalling.

Degradatie van archeologische waarden

De kans op bewaring van organisch materiaal is eerder beperkt. Enkel waar resten zich nog onder de grondwatertafel bevinden, dus vanaf een diepte van ca. 2,5 m onder maaiveld, lijkt een bewaring van organische resten eerder groot. Indien een (tijdelijke) grondwatertafelverlaging zou nodig zijn, wat wellicht het geval is voor de aanleg van de kelders, maar zeker voor de realisatie van de ondergrondse parkeergarage, zal dit bijgevolg nefast zijn voor de bewaring van organisch materiaal.

Deformatie van archeologische waarden

Als gevolg van de druk uitgeoefend door de in te planten bouwwerken, zal ook een deel van de onderliggende bodem die niet fysiek aangetast is, gecompacteerd worden. Daarnaast zorgt de inzet van zware werfmachines voor een deformatie van de bodem. Gezien uit een reeds in het verleden uitgevoerd proefsleuvenonderzoek bleek dat er zich een ophogingspakket van circa 1 m ter hoogte van bouwblok B bevindt, lijkt een deformatie van de archeologische waarden, binnen de zones die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast, als gevolg hiervan, nihil.

6 Aanbevelingen t.a.v. de sloop

6.1 Adviezen

Rekening houden met de aard en de diepte van de verstoring, kan het volgende geadviseerd worden:

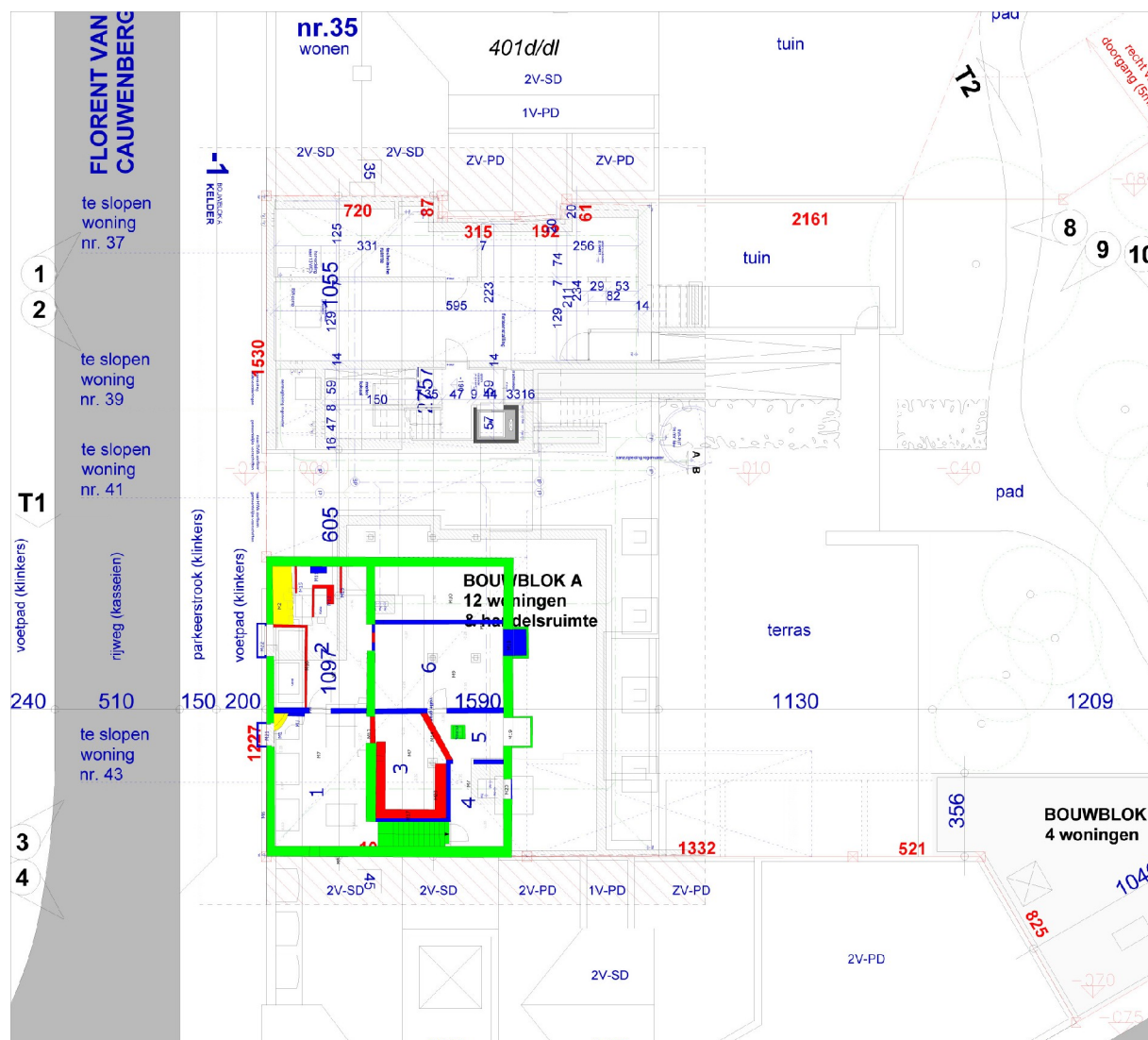

Fig. 80: Opmetingen kelder gelegd op de geplande toestand

6.1.1 Algemeen

Scenario 1: bewareing *in situ*

Bij voorkeur worden de aanwezige resten *in situ* behouden. Dit betekent het stopzetten van de versturende activiteiten.

Indien een bewaring *in situ* van de archeologische resten niet tot de mogelijkheden behoort, kunnen volgende adviezen gegeven worden, afhankelijk van welke werken uitgevoerd zullen worden. Bij de volgende mogelijkheden is soms een gedeeltelijke bewaring van de resten *in situ*

mogelijk. Indien mogelijk verdient dit opnieuw de voorkeur in de vorm van de integratie van de resten in de realisatie.

Scenario 2: aanleg woningen

Het geplande vloerniveau van bouwblok A bevindt zich op 1,90 m onder de pas. Deze is 10 cm hoger gelegen dan het voetpad. Bijgevolg gaat de verstoring tot 1,80 m onder het voetpad. Hierdoor is er een minimale zone van 30 cm tussen het geplande vloerniveau en het vloerniveau van de huidige kelder, gezien deze zich bevindt tussen 2,10 en 2,35 m onder het niveau van het voetpad.

Naast de paalfunderingen zullen ook andere funderingswerken worden uitgevoerd die het bodemarchief fysiek zullen verstoren.

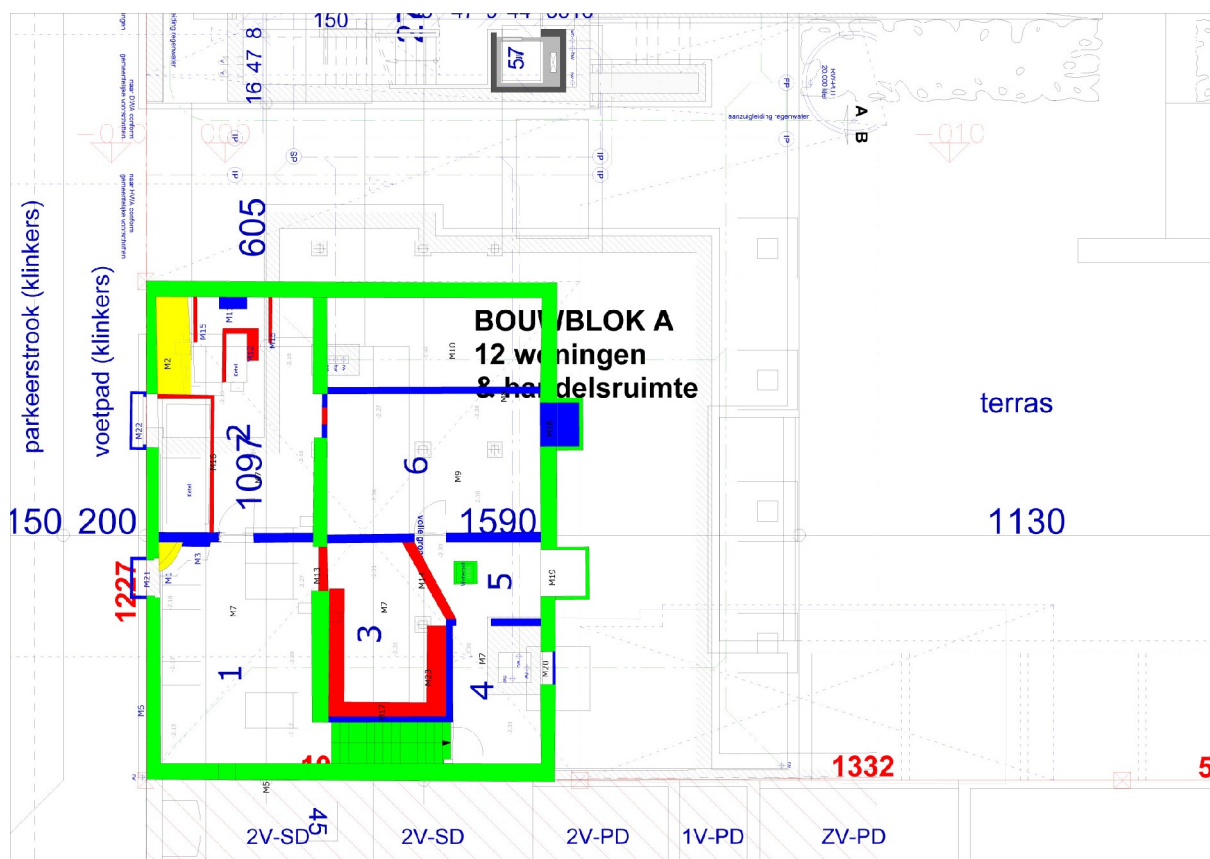

Fig. 81: Detail grondplan kelder op ontwerpplan

Ook bouwblok B wordt voorzien van een kelder. Deze kelder komt tot ca. 3 m onder het maaiveld te liggen. Gezien een reeds uitgevoerd proefsleuvenonderzoek aantoonde dat er geen belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn, is de impact eerder beperkt. Als gevolg van de druk uitgeoefend door de in te planten gebouwen, zal ook een deel van de onderliggende bodem die niet fysiek aangetast is, gecompacteerd worden. Daarnaast zorgt de inzet van zware werfmachines voor een deformatie van de bodem. Gezien echter uit een reeds in het verleden uitgevoerd proefsleuvenonderzoek bleek dat er zich een ophogingspakket van circa 1 m ter hoogte van bouwblok B bevindt, lijkt een deformatie van de archeologische waarden, binnen de zones die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast, als gevolg hiervan, nihil. Voor de bouw van bouwblok B wordt dan ook geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

Tot slot zal bij bouwblok C geen kelder gerealiseerd worden. Niettegenstaande zullen de funderingswerken de bodem fysiek aantasten.

Variant A: zonder uitbreken van de vloer van de kelder

Indien bij de aanleg van bouwblok A geen ingrepen gedaan worden aan de vloer van de huidige kelder, en indien beschermingsmaatregelen genomen worden ten opzichte van muur 1 en 2, zoals het aanbrengen van een laag geotextiel, waardoor deze muren *in situ* bewaard kunnen blijven, wordt geen verder onderzoek van de aanwezige resten in de kelder geadviseerd.

Variant B: met uitbreken van de vloer van de kelder

Indien bij de aanleg van bouwblok A het huidige vloerniveau van de kelder niet voldoende stabiliteit biedt, en deze dus moet uitgebroken worden, wordt een archeologische begeleiding van de werken geadviseerd in de zone waar de vloer uitgebroken wordt, en tot op de uitgegraven diepte. Hierbij dient gepoogd een bewaring van de aangetroffen monumentale resten, meer in het bijzonder van muur 1 en 2, *in situ*, te realiseren.

Scenario 3: aanleg woningen met realisatie ondergrondse stadsparking

In geval van de aanleg van een ondergrondse stadsparking, die een verstoring van het bodemarchief zal veroorzaken tot circa 6,90 m onder het maaiveld, gelden dezelfde aandachtspunten als voor scenario 1. Het eerste ondergrondse niveau bevindt zich op circa 3,70 m en niveau twee op circa 6,25 m onder het maaiveld. Aangezien deze ingreep zich uitstrekt tot onder het vloerniveau van de huidige kelders, wordt een preventieve archeologische opgraving van de archeologische resten geadviseerd die zich onder het vloerniveau van de kelder bevinden tot op de verstoringsdiepte, met inachtnaam van een extra bufferzone van minimaal 30 cm.

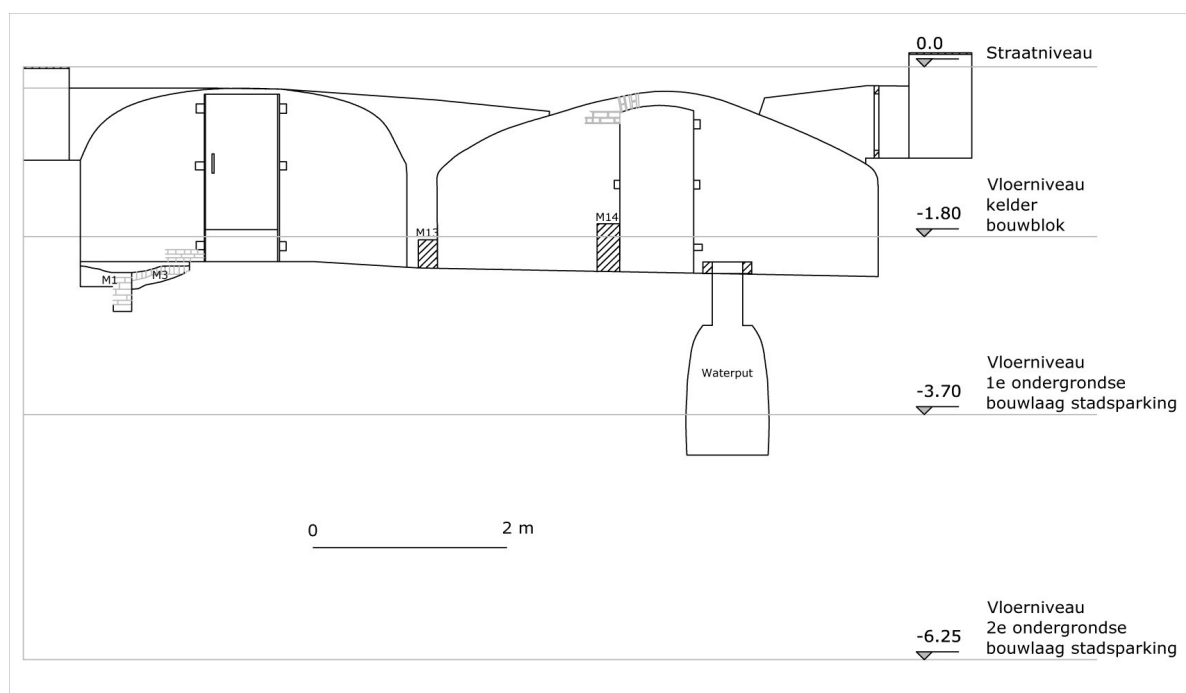

Fig. 82: Doorsnede kelder

Een bewaring *in situ* van de monumentale resten, behorende tot de eerste stadsomwalling (stadspoort, stadsmuur) dient in overweging genomen te worden, met een integratie ervan in de te realiseren parking. Hierdoor zullen muur 1 en muur 2 nog een opstand hebben van circa 1,50 m boven het eerste ondergrondse vloerniveau van de kelder van de parkeergarage (Fig. 82).³⁸ De

³⁸ Bij het realiseren van de kelder van de woningen van de Lierse Maatschappij voor Huisvesting zal wellicht het oorspronkelijke ontworpen vloerniveau van de kelders behouden blijven, waardoor de muren niet zichtbaar zullen zijn (diepte kelder gedeeltelijk tot -1,80 m en gedeeltelijk niet onderkelderd).

muur is mogelijk aanwezig/zichtbaar in het tweede ondergrondse niveau, voor zover de muren zich tot deze diepte zouden doorzetten.

6.1.2 Aanbevelingen t.a.v. sloop

In het kader van de sloop van de bestaande bebouwing langsheen de Florent Van Cauwenberghstraat (nrs. 37-43) dienen een aantal punten in het bijzonder in acht genomen te worden:

- Het vloerniveau van het gelijkvloers van de panden dient voorlopig nog behouden te blijven, om de aanwezige archeologische resten te beschermen/vrijwaren;
- Indien er toch puin in de kelders zou vallen, wordt dit best (voorlopig) ter plaatse gelaten, om geen beschadigingen van het archeologisch erfgoed te veroorzaken, tot de archeologen hun registratie hebben afgewerkt;
- Het is mogelijk dat de in de kelder van pand nr. 43 vastgestelde zandstenen muren nog verder doorlopen in de aanpalende kelders (nr. 37-41);
- Hoewel de zandstenen muren zich pas manifesteerden onder het vloerniveau op een diepte van ca. 2,10 m onder het maaiveld (Fig. 82), is het niet uitgesloten dat er zich nog restanten aftekenen op een hoger niveau;
- Er dient op gelet te worden dat de zandstenen muren niet beschadigd en vrij gehouden worden bij de sloop. Deze bevinden zich zeker langs de straatzijde in pand nr. 43 (Fig. 80-Fig. 81, gele kleur), maar mogelijk ook in de naastliggende panden. Andere muren zijn mogelijk ook aanwezig, mogelijk haaks op de vastgestelde muren, bijvoorbeeld van een aansluitende stadsmuur. Deze zandstenen muren zijn herkenbaar aan de witgele kleur van de gekapte stenen met eveneens een witgele mortel.
- Bij de laatste fase van de sloop, meer bepaald van de onderste delen, dienen de archeologen aanwezig te zijn voor de eventuele registratie van de archeologische resten. Deze moeten over voldoende tijd kunnen beschikken om deze registratie gedegen te kunnen uitvoeren.

6.2 Leemtes in de kennis

Via de uitgevoerde studie werd een inschatting gemaakt van de effecten bij de geplande bodemingreep op bedreigde archeologische bodemarchief, op basis van een bureaustudie, aangevuld met een archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Hoewel het terreinonderzoek heeft bijgedragen tot een inschatting van de voorheen niet gekende archeologische waarden, biedt een dergelijk onderzoek nooit een absoluut inzicht in de aard en bewaringstoestand van het archeologisch bodemarchief in het onderzoeksgebied.

7 Resultaten terreinonderzoek

7.1 Toegepaste methoden & technieken

Er dienden drie doorsnedes gemaakt te worden op het onderzoeksgebied. Een eerste sleuf diende aangelegd te worden parallel aan de achterzijde van de voormalige bebouwing langs de Florent Van Cauwenberghstraat, een tweede doorsnede haaks hierop en een laatste haaks op de Kapucijnenvest. De locatie werd bepaald op basis van de beschikbare historische bronnen (zie hoger) en de aanwezige te behouden boom in de tuin. De bovengrond werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog.

Alle sporen, werkputten en een aantal representatieve profielen werden fotografisch vastgelegd. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, werkputten, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 1250 m². Het onderzoek geeft volgende getallen als resultaat:

- Onderzoekbare zone: 990 m²
- Onderzochte oppervlakte: 165 m²

De niet onderzoekbare zone omvat een deel van het terrein, waarop een waardevolle monumentale beuk staat en behouden dient te blijven³⁹ en waarvan het wortelgestel niet ernstig beschadigd mocht worden bij het onderzoek (circa 260 m²).

7.2 Bespreking werkputten

Tijdens het onderzoek werden uiteindelijk vier werkputten aangelegd. Een eerste werkput werd aangelegd achter de afgebroken huizen, parallel aan de Florent Van Cauwenberghstraat. Een tweede werkput werd haaks op de eerste aangelegd, parallel aan de Kapucijnenvest. Een laatste werkput, werkput 3, diende normaal gezien haaks op de Kapucijnenvest aangelegd te worden, maar door de aanwezigheid van enkele bomen, en om toegang tot het terrein te kunnen vrijhouden, moest deze put opgedeeld worden in twee kleinere werkputten. Daarbij is werkput 4 het dichtst tegen de straat gelegen.

Werkput 1 heeft een oppervlakte van 81 m², werkput 2 heeft een oppervlakte van 68 m², werkput 3 heeft een oppervlakte van 7 m² en werkput 4 heeft een oppervlakte van 9 m².

Om interrelatie van de verschillende lagen in de aangelegde putten mogelijk te maken en verwarring te vermijden, werden de lagen en muren doorgenummerd, ongeacht de werkput. L2 is de teelaarde. De overige lagen worden per werkput besproken.

39 z.a., 2009: Lier, project Florent Van Cauwenberghstraat. Onderzoek beuk. Voorlopig verslag, s.l.

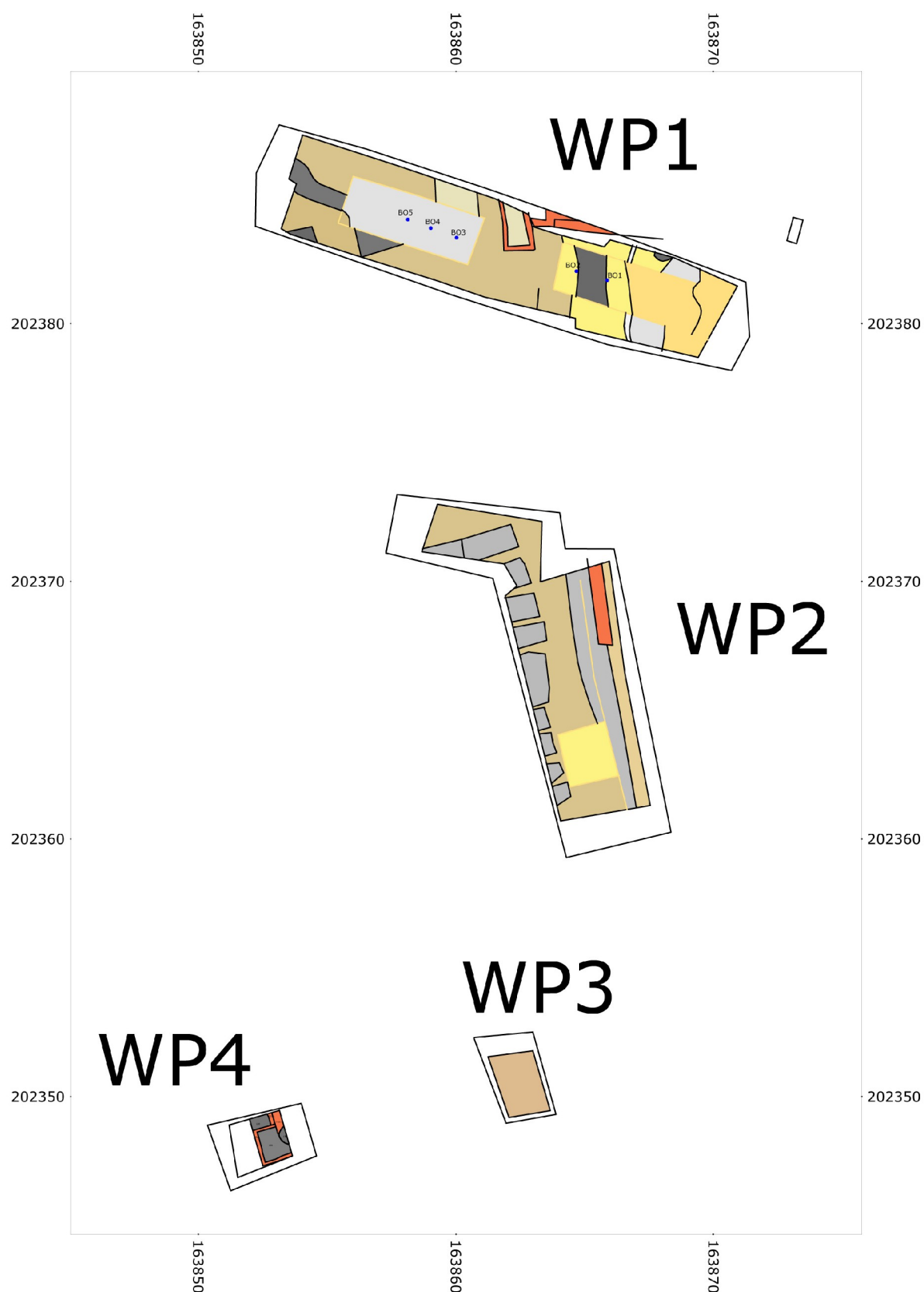

Fig. 83: Grondplannen van de verschillende werkputten

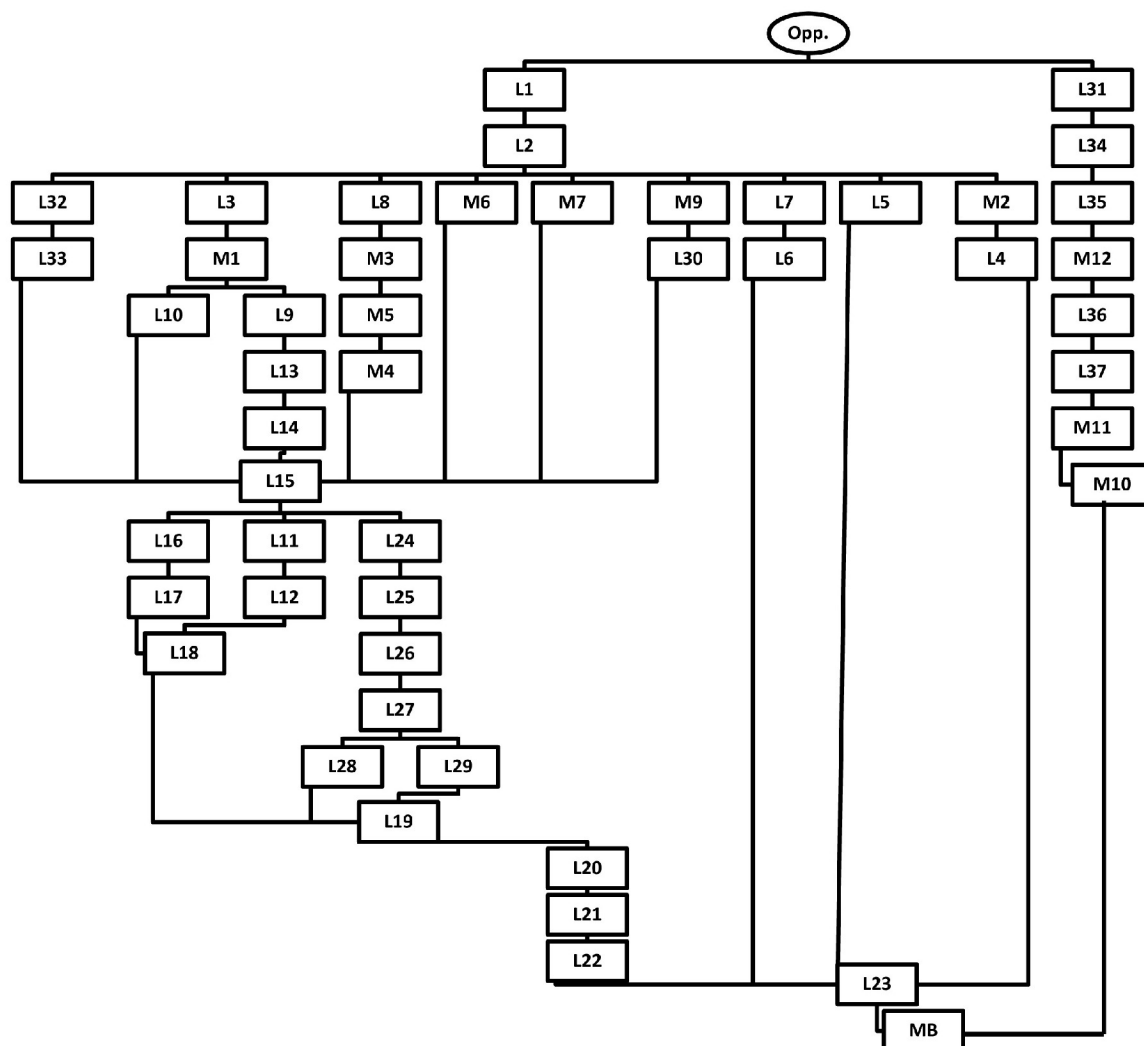

Fig. 84: Harris Matrix

7.2.1 Werkput 1

In de eerste plaats werden in werkput 1 een aantal verstoringen vastgesteld. Laag 1 is een puinkuil met een donkerbruine homogene vulling, die ook baksteen en mortel bevat. Laag 3 heeft een homogene bruine vulling en bevat baksteen, mortel en een randfragment industrieel wit aardewerk. Het gaat om de aanleg sleuf van een betonnen riolering (muur 1). Lagen 9 en 10 zijn vermoedelijk verstoringen die veroorzaakt zijn bij de aanleg van de woning (nummer 43). Laag 9 is donker bruingrijs gelaagd, terwijl laag 10 homogeen lichtgrijs is.

Muur 3 is een bakstenen muur, gevoegd met cementmortel. De bakstenen hebben een formaat van 13 x 9 x 4 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. Muur 3 ligt op muur 5, eveneens een bakstenen muur, gevoegd met zavelmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 16 x 6 x 5 cm en eveneens opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. Muur 5 ligt op zijn beurt op muur 4, een bakstenen muur, gevoegd

met kalkmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 16 x 8 x 4 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen.

Naast de net besproken muren bevinden zich nog een kelder, muur 6 en een opstaande muur, muur 7. Muur 6 is een bakstenen muur, gevoegd met zavelmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 16 x 7,5 x 5 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. Muur 7 is eveneens een bakstenen muur, gevoegd met kalkmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 15 x 8 x 4 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen.

Fig. 85: Muur 2 (WP1 PRO)

Fig. 86: Kuilen in werkput 1

Laag 4 heeft een bruinigrijze gevlekte vulling en bevat baksteen. Het is de insteek van muur 2. Dit is een bakstenen muur, gevoegd met zavelmortel met kalkstippen (Fig. 86). De bakstenen hebben

een formaat van 15 x 9 x 5 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen.

Onder de teelaarde (L2) bevinden zich een aantal kuilen (Fig. 86). Het gaat in de eerste plaats om laag 5, een kuil met een donkerbruine homogene vulling, die baksteen bevat, en is te interpreteren als een puinkuil. Laag 6, een aanlegkuil met een bruingrijze gevlekte vulling, vormt samen met laag 7, een homogene bruingrijze vulling en rijk aan baksteen, een tweede kuil. Een laatste kuil is laag 8, met een bruingrijze gelaagde vulling, die ook mortel bevat.

Vondsten uit laag 7 omvatten twee randfragmenten van kommen in wit aardewerk (Fig. 87) en twee fragmenten groen glas van een wijnfles. De vondsten dateren de laag in de nieuwste tijd. Uit laag 8 is een randfragment van een faience bord afkomstig (Fig. 88).

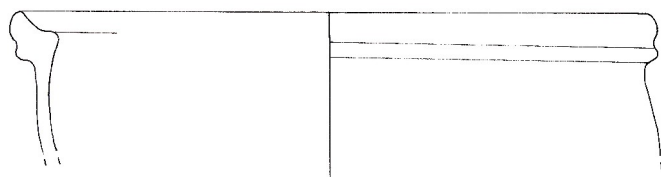

Fig. 87: Vondsten in wit aardewerk uit laag 7 (schaal 1:3)

Fig. 88: Vondst uit laag 8 (schaal 1:3)

Lagen 17 tot en met 23 kunnen toegeschreven worden aan de walgracht. Laag 17 is homogeen bruingrijs en bevat baksteen en mortel. Laag 18 is homogeen grijs en laag 19 is bruingeel gevlekt. Vondsten uit laag 18 omvatten drie wandfragmenten steengoed (twee Westerwald en één Raeren), een randfragment porselein van een schoteltje, drie rand-, een oor- en vier wandfragmenten rood geglaazuurd aardewerk van een grape en een teil, een wandfragment ongeglazuurd rood aardewerk, en tot slot een fragment vensterglas (Fig. 90). Laag 20 is grijsgeel gelaagd en bevat organische lenzen. Laag 21 is lichtgeel gelaagd, laag 22 is grijsgeel gelaagd en laag 23 is homogeen lichtgrijs. Dit is de onderste laag van de gracht en is gelegen op de moederbodem. Uit laag 22 is nog een randfragment gedraaid grijs aardewerk van een teil afkomstig. De verschillende vondsten dateren de vulling van de gracht in de 17de tot 18de eeuw, hoewel een aantal vondsten mogelijk reeds terug gaan tot de 15de tot 16de eeuw.

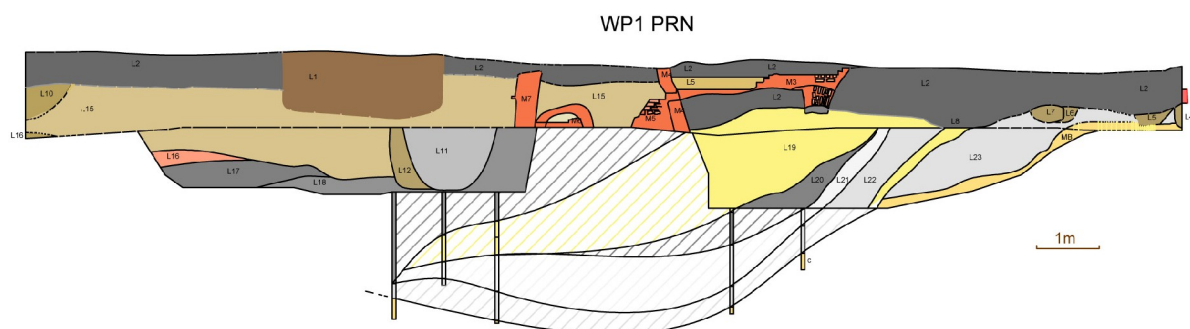

Fig. 89: Doorsnede van de gracht van de stadsomwalling (WP1 PRN)

Aan de oostelijke zijde van werkput 1 werd de rand van de gracht vastgesteld, evenals ongeroerde moederbodem. Meer naar het oosten werden geen resten van een eventuele wal vastgesteld.

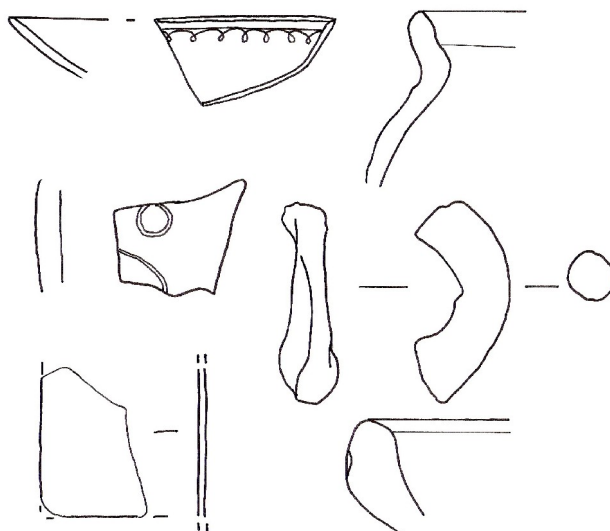

Fig. 90: Vondsten uit laag 18 (schaal 1:2)

Mogelijk kunnen ook lagen 13 tot en met 16 toegeschreven worden aan de walgracht. Laag 13 is bruingeel gevlekt en laag 14 is homogeen donkergrijs en bevat baksteen en mortel. Vondsten uit laag 13 omvatten een wandfragment gedraaid grijs aardewerk en een rand- en twee wandfragmenten van een majolica bord (Fig. 91). Laag 15 is bruingeel gelaagd en laag 16 is tot slot een laag baksteenpuin.

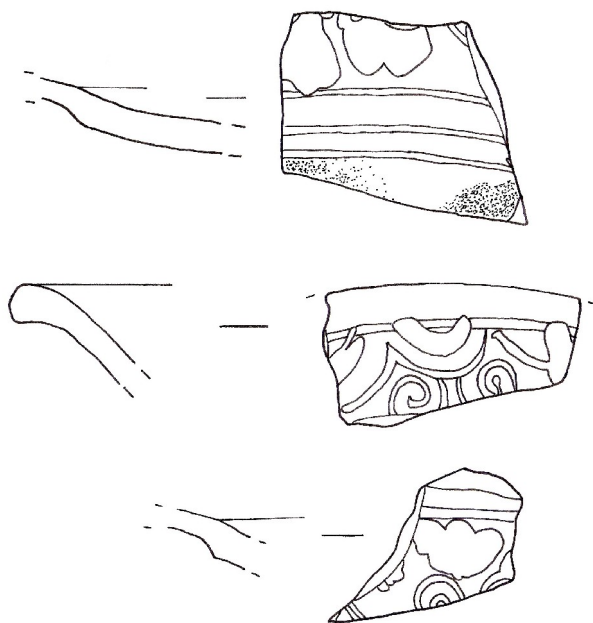

Fig. 91: Vondsten uit laag 13 (schaal 1:2)

Door de vullingen van de gracht gaat nog een laatste kuil. De aanlegkuil, laag 12, heeft een bruingrijze gelaagde vulling. De eigenlijke vulling van de kuil, laag 11, heeft een homogene grijze vulling en bevat baksteen en mortel.

Fig. 92: Lagen walgracht in werkput 1

7.2.2 Werkput 2

Onder de teelaarde (L2) bevindt zich laag 15. Daaronder bevindt zich een gelijkaardige laag, laag 25, die op regelmatige afstand doorsneden wordt door rechthoekige (puin)kuilen, laag 24 (Fig. 93 en Fig. 97). Deze hebben een homogene geelbruine vulling die pleister en zavelmortel met kalkstippen bevat. Een fragment pleister bevatte decoratie in de vorm van een sierlijst (Fig. 94).

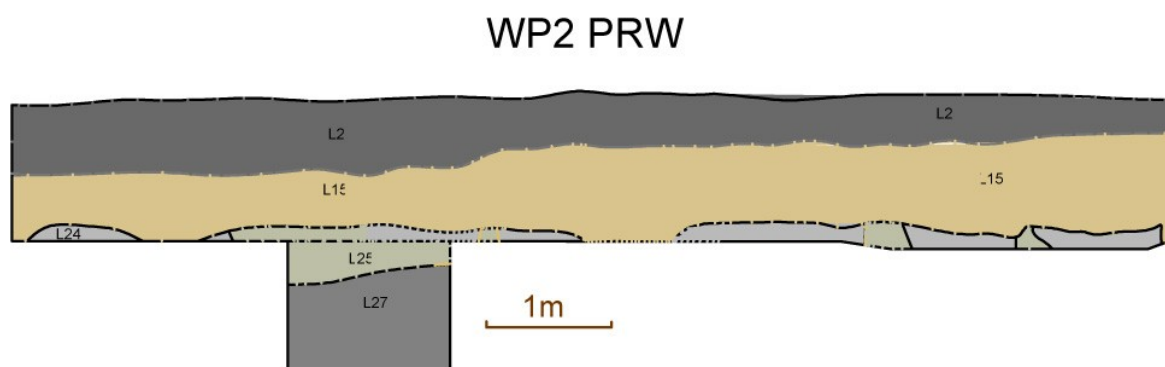

Fig. 93: WP2 PRW

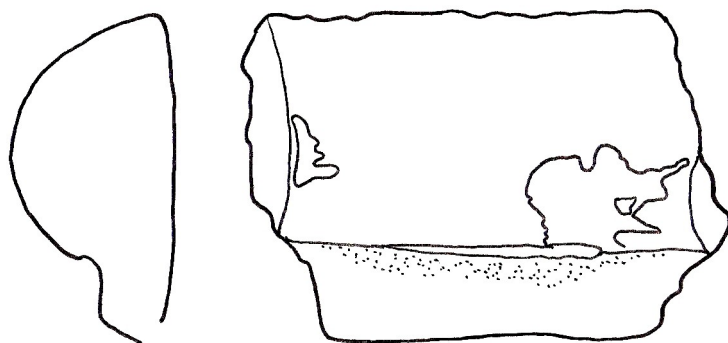

Fig. 94: Fragment pleister met sierlijst (schaal 1:1)

WP2 PRN

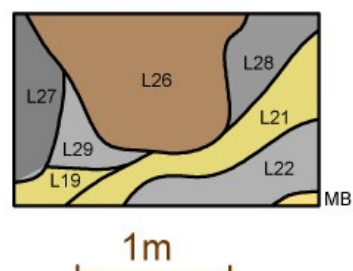

Fig. 95: WP2 PRN

Fig. 96: Kuilen en lagen walgracht in werkput 2

Ook in werkput 2 kon de aanwezigheid van de walgracht vastgesteld worden (Fig. 95 en Fig. 96), met de aanwezigheid van lagen 19 tot en met 22. Deze worden doorsneden door een kuil, laag 27, met een lichte grijsbruine gevlekte vulling, die op zijn beurt doorsneden wordt door een andere kuil, laag 26, met een homogene bruine vulling.

Fig. 97: Kuilen in werkput 2

Tot slot bevindt zich in deze werkput nog een muur, muur 9 (Fig. 98 en Fig. 99). Het gaat om een bakstenen muur, gevoegd met zavelmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 15 x 8 x 4 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. Mogelijk is deze muur dezelfde als muur 4, en kan deze beschouwd worden als een scheidingsmuur. De fundering van de muur is opgebouwd uit bogen, die opgetrokken zijn bovenop een puinlaag, laag 30.

Fig. 98: Muur 9 in werkput 2

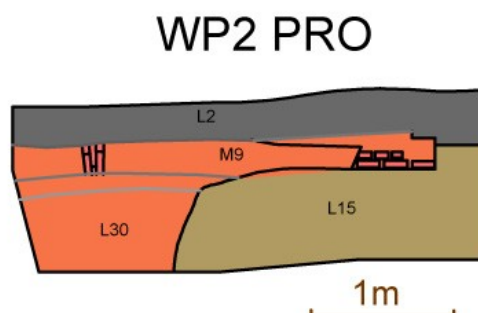

Fig. 99: WP2 PRO

7.2.3 Werkput 3

In werkput 3 kon, boven op de teelaarde (L2), een ophogingspakket (L31) geregistreerd worden (Fig. 100 en Fig. 101). Dit is homogeen bruin en is rijk aan puin. Onder L2 bevindt zich een geelbruine gevlekte laag, die beschouwd kan worden als een ophogingspakket, bestaande uit geroerde moederbodem. Daaronder bevindt zich laag 33, een homogene bruine laag. Onder laag 33 bevindt zich tot slot nog laag 25, die rechtstreeks op de moederbodem gelegen is. In werkput 3 werden geen vondsten aangetroffen.

In werkput 3 kon niet de walgracht herkend worden. Het is echter mogelijk dat de gracht hier niet herkend is om wille van de beperkte afmeting die de werkput kon hebben.

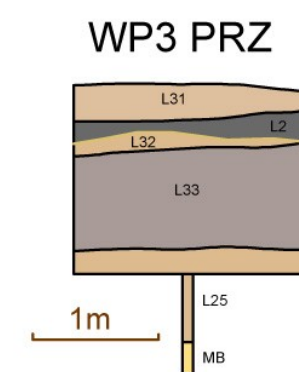

Fig. 100: WP3 PRZ

Fig. 101: Profiel Z in werkput 3

7.2.4 Werkput 4

Fig. 102: Grondvlak en profiel O in werkput 4

In de laatste werkput, werkput 4, is bovenaan opnieuw laag 31 te zien (Fig. 103). Daaronder bevindt zich laag 34, een homogene bruine laag die baksteen en mortel bevat. Deze is gelegen op laag 35, een homogene donkere bruinzwarte laag met baksteen en mortel. Deze laag is mogelijk te beschouwen als teelaarde. Vondsten uit laag 35 omvatten twee bodemfragmenten industrieel wit aardewerk (Fig. 104), een fragment van een tegel, een fragment vensterglas en een fragment mortel. De vondsten wijzen bijgevolg op een datering in de nieuwste tijd.

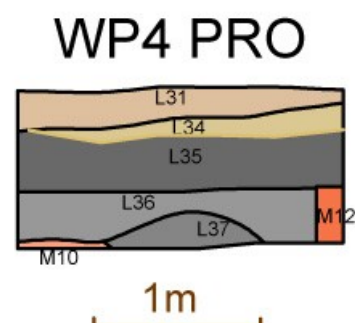

Fig. 103: WP4 PRO

Fig. 104: Vondsten uit laag 35 (schaal 1:2)

Daaronder bevindt zich muur 12, een muur van een kamer (Fig. 102). Het gaat om een bakstenen muur, gevoegd met zavelmortel met kalkstippen. De bakstenen hebben een formaat van 16 x 7,5 x 4 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. Tegen muur 12 is muur 11 gezet, een bakstenen muur, gevoegd met kalkmortel. De bakstenen hebben een formaat van 20 x 10 x 3 cm en zijn opgebouwd uit afwisselende rijen kopse en strekse bakstenen. De vulling van deze kamer bestaat uit laag 36, een homogene donkerbruine laag met baksteen en mortel. Daaronder bevindt zich nog laag 37, een bruinwitte gevlekte laag met mortel, die mogelijk te beschouwen is als een puinkuil. Deze is tot slot gegaan door muur 10, een bakstenen vloer.

7.3 Afgebakende sites

Uit onderzoek van het aangetroffen vondstmateriaal en de aanwezige sporen en structuren die hieruit reeds afgeleid konden worden, is gekomen tot de afbakening van een site.

7.3.1 Site 1 – Stadsomwalling

Tijdens het proefputtenonderzoek werd de aanwezigheid van een brede gracht vastgesteld, die afgaande op historische en cartografische bronnen beschouwd kan beschouwd worden als de resten van de gracht gerelateerd aan de stadsomwalling, aangelegd in de 14de eeuw en gedempt op het einde van de 18de eeuw (na 1783, sloop Mechelse Binnenpoort) of het begin van de 19de eeuw (voor 1830, cf. primitief kadaster). De datering van het dempen van de gracht wordt bevestigd door het vondstmateriaal dat niet jonger is dan de tweede helft van de 18de eeuw.

7.4 Besluit

Tijdens het onderzoek werden verscheidene ophogingslagen, kuilen en muurresten aangetroffen. De voornaamste vondst is echter die van een brede gracht, die met zekerheid werd aangesneden in werkputten 1 en 2. Het gaat hoogst waarschijnlijk om de gracht gerelateerd aan de stadsomwalling.

7.5 Synthese

7.5.1 Confrontatie aangetroffen sporen en verwachting

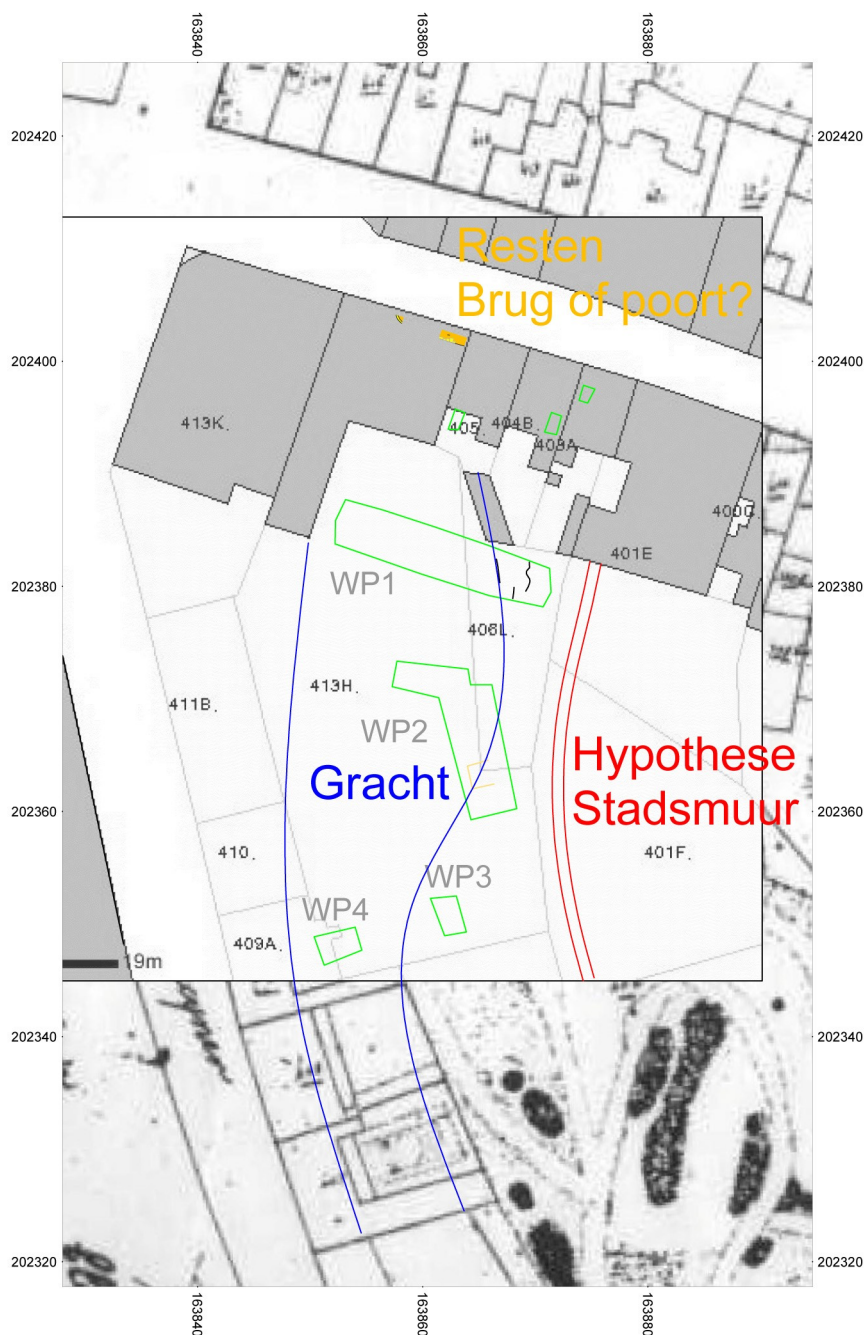

Fig. 105: Hypothetische reconstructie eerste gekende stadsomwalling uit de 14de eeuw, gelegd op het huidige kadasterplan (Cadmap 2010) en het primitieve kadasterplan circa 1830.

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie bleek reeds dat het projectgebied gelegen is ter hoogte van de eerste gekende stadsomwalling, te dateren in de 14de eeuw, waarvan de aansluitende Mechelse Binnenpoort werd gebouwd in 1368. Tijdens de bouwblokinventarisatie werden reeds

twee zandstenen muren aangetroffen aan de straatzijde, in de kelder van huisnummer 43 in de Florent Van Cauwenberghstraat, die geïnterpreteerd werden als de resten van de Mechelse Binnenpoort.

Tijdens het proefputtenonderzoek werd de aanwezigheid van een brede gracht vastgesteld, die afgaande op historische en cartografische bronnen, beschouwd kan beschouwd worden als de resten van de gracht gerelateerd aan de stadsomwalling, aangelegd in de 14de eeuw en gedempt op het einde van de 18de (na 1783, sloop Mechelse Binnenpoort) of het begin van de 19de eeuw (voor 1830, cf. primitief kadaster). De datering van het dempen van de gracht wordt bevestigd door het vondstmateriaal dat niet jonger is dan de tweede helft van de 18de eeuw.

De volledige breedte van deze gracht kon niet vastgesteld worden. Het is niet helemaal duidelijk tot waar de gracht zich uitstrekte aan de straatzijde. Afgaande op het enkele jaren geleden uitgevoerde proefsleuvenonderzoek (zie hoger) en het huidige onderzoek, lijkt hij zich circa 10 m van de Kapucijnenvest naar binnen toe te bevinden (Fig. 105). De rand van de gracht aan de andere zijde bevindt zich een vijftal meter van de grens van het onderzoeksgebied, naast de Florent Van Cauwenberghstraat 35.

Er werden echter geen resten van een eventuele stadsmuur of -wal vastgesteld. Gezien de locatie van de gracht lijkt de stadsmuur meer naar de Grote Markt toe gesitueerd te moeten worden. De resten aangetroffen in de kelder van huisnummer 43 in de Florent Van Cauwenberghstraat kunnen dan wellicht eerder aanzien worden als resten van de brug over de walgracht, en mogelijk ook nog als een deel van de eigenlijke Mechelse Binnenpoort (Fig. 107).

Enkel een pentekening uit de tweede helft van de 17de eeuw kan ons inzicht geven in de constructie van de stadsmuur (Fig. 11). Op deze tekening lijkt de stadsmuur afgebeeld aan de rechterzijde, die centraal lijkt aan te sluiten op de stadspoort. In de muur lijken zich nissen te bevinden, wat zou kunnen wijzen op een fundering op pijlers en bogen.

Fig. 106: Achtergevel "Den Grooten Kreft", Florent Van Cauwenberghstraat 35, waarop een aantal bouwnaden zichtbaar zijn

Op basis van gegevens die verkregen zijn uit onderzoek van een vondstmelding tijdens renovatiewerken aan de Gevangenenpoort, kunnen enkele hypotheses met betrekking tot de stadsmuur geformuleerd worden. Het onderzoek aan de gevangenenpoort toonde de aanwezigheid aan van een natuurstenen muur met elementen van 18/26 x 9/10 cm, op een bakstenen fundering met bakstenen van 20 x 10 x 5 cm. De muur is 1 m breed en kan waarschijnlijk beschouwd worden als de stadsmuur. De muur lijkt zich tevens centraal ten opzichte van het poortgebouw te situeren.⁴⁰

⁴⁰ Debruyne 2008, 2

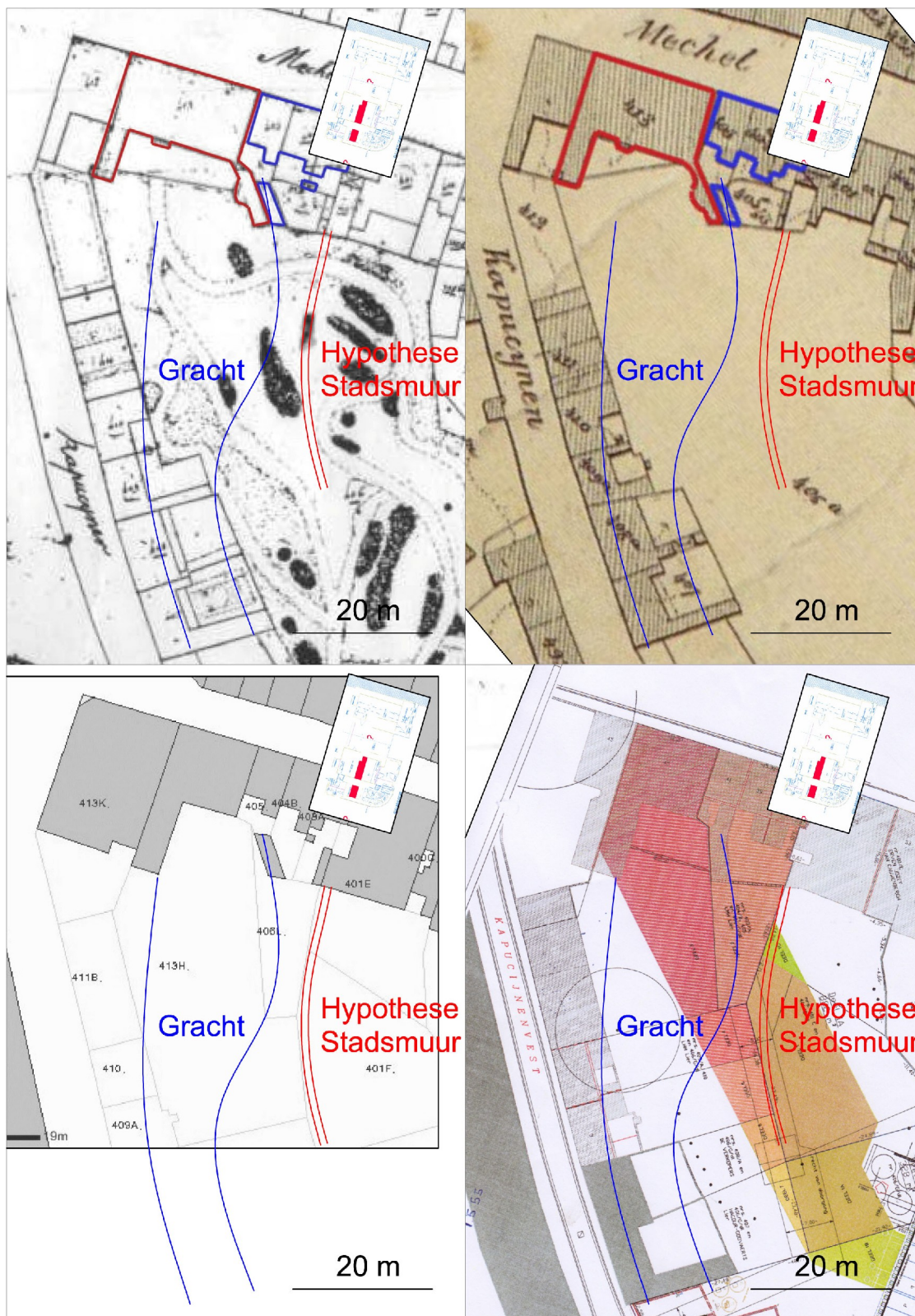

Fig. 107: Hypothese locatie stadsverdedigingstructuren op basis van archeologische en historische gegevens, met projectie van de Gevangenpoort (bron: Ann Ceulemans) op de veronderstelde locatie van de Mechelse Binnenpoort. Onderkaarten: primitief kadasterplan ca. 1830 (linksboven), Popp-kaart, derde kwart 19de eeuw (rechtsboven), huidig kadasterplan (Cadmap 2010)(linksonder), plan met projectie parkeergarage (rechtsonder)

Van het pand “Den Grooten Kreft”, Florent Van Cauwenberghstraat 35, dat aansluit op de onderzoekszone, lijkt de eerste bouwphase te dateren uit de 15de eeuw (Fig. 108).⁴¹ Aangezien de stadsmuur niet kon vastgesteld worden ter hoogte van de onderzoekszone, lijken de eerste fases van het pand (quasi) tegen de stadsmuur aangebouwd geweest te zijn, met een kleine doorgang tussen het pand en de stadsmuur. Bijgevolg hebben we een idee waar de stadsmuur zich precies bevond. Afgaande op de kelder onder dit pand, bevond de zijgevel die tegen de stadsmuur aangebouwd zou kunnen geweest zijn zich 2,5 à 3 meter van de huidige perceelsgrens (Fig. 106).

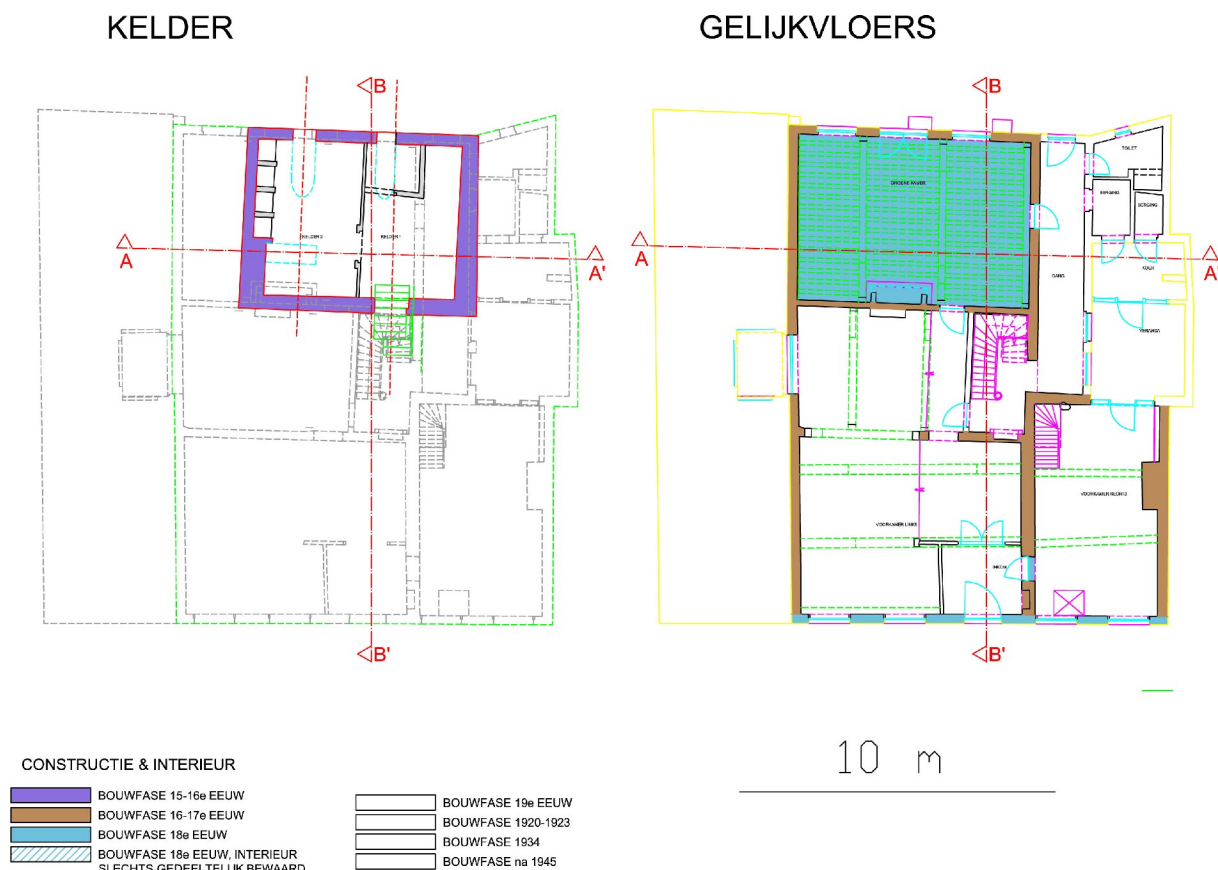

Fig. 108: Faseringsplan van Den Grooten Kreft. Rechts aansluitend bevonden zicht de afgebroken panden in de onderzoekszone

De locatie van de stadsmuur kan niet met zekerheid afgeleid worden uit de grenzen tussen de verschillende kadastrale percelen. Als we de projectie bekijken van de stadsmuur op het huidige kadasterplan, lijkt dit wel het geval te zijn (Fig. 107, onderaan), maar de oudere kadasterplannen vertonen deze perceelsgrenzen niet (Fig. 107, bovenaan).

7.5.2 Onderzoeksvragen

Om een inschatting te kunnen maken van de eventueel aanwezige archeologische sporen werd een archeologisch proefputonderzoek uitgevoerd in de tuinzone van enkele panden in de Florent Van Cauwenberghstraat. Een aantal vragen konden nog niet (volledig) beantwoord worden tijdens de bouwblokinventarisatie:

Zijn er sporen aanwezig, zijn ze natuurlijk of antropogeen en hoe is de bewaringstoestand ervan (goed, gebioturbeerd, ...)? Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

⁴¹ Gherardts 2004, 17

Het archeologisch onderzoek toonde in de eerste plaats de aanwezigheid van een gracht aan, die beschouwd kan worden als een restant van de eerste gekende stadsomwalling van Lier, die aangelegd werd in de 14de eeuw, en waarvan de aansluitende Mechelse Binnenpoort werd gebouwd in 1368. De gracht werd gedempt op het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw.

De overige sporen omvatten in hoofdzaak ophogingslagen, kuilen en enkele muurresten, die dateren uit een latere fase dan de opvulling van de gracht. De kans op het aantreffen van sporen die ouder zijn dan de gracht is klein voor het gebied van de Lierse Huisvestingsmaatschappij, gezien de grote omvang en diepgang van de gracht, die het merendeel van deze sporen vernield zou hebben.

Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Bijzondere aandacht dient bij een vervolgonderzoek besteed te worden aan restanten gerelateerd aan de eerste gekende stadsomwalling van Lier, waarvan twee zandstenen muren vastgesteld werden tijdens de bouwblokinventarisatie. Er kunnen bijkomende vragen gesteld worden omtrent de fundering van de muur en of de muur op of tegen een wal stond. De restanten van de eigenlijke stadsmuur liggen echter mogelijk net buiten de huidige onderzoekszone.

Uit de bouwblokinventarisatie volgden tot slot nog een aantal specifieke onderzoeksvragen:

De muur van de kelder tussen FVC 43 en 45 lijkt gerealiseerd bij de bouw in 1922. Gezien daarvoor slechts één breed gebouw gesitueerd was op de plaats van de twee latere woningen (nrs. 43 en 45) is het mogelijk dat eenzelfde type kelder als in pand 43 aanwezig was onder nr. 45.

Tijdens de inventarisatie van de overige kelders na de sloop van de panden ter hoogte van de bouwvallige woningen, bleken de naastliggende kelders anders opgebouwd te zijn. Mogelijk werden ze herbouwd bij de bouw van de nu gesloopte woningen.

De vloer in het zuidelijk deel van de kelder lijkt enigszins verzakt (dit kon door de aanwezigheid van een ophogingspakket, niet in het oostelijk deel vastgesteld worden). Is dit het gevolg van de ligging op de voormalige vestgracht?

Via de archeologische prospectie kan inderdaad verondersteld worden dat de walgracht zich ook bevond ter hoogte van waar de keldervloer in pand 43 verzakt is.

Strekt de Mechelse Binnenpoort zich nog verder uit naar het westen dan tot waar ze reeds kon vastgesteld worden (eventueel mits knik meer naar de straat toe) of vormt het westelijke restant het beginpunt, vanwaar de poort zich verder naar het oosten uitstrekt?

De tijdens de bouwblokinventarisatie vastgestelde zandstenen muren dienen misschien eerder beschouwd te worden als resten van een brugconstructie. De poort lijkt zich meer in de richting van de Grote Markt uit te strekken, maar mogelijk bevindt er zich nog een deel van de stadspoort ter hoogte van de gesloopte panden. De zijgevel van de eerste fases van het pand “Den Grooten Kreft”, Florent Van Cauwenberghstraat 35 lijkt zich op geringe afstand van de stadspoort en -muur bevonden te hebben.

Achter nr. 41 is er een vreemd aanbouwsel met een lob en een parallelle ligging ten opzichte van de Kapucijnervest. Gaat het om een restant van de stadsmuur met toren? Kan ook gesteld worden dat de scheidingslijn tussen panden 41 en 43 ligt op de oudere stadsmuur?

Het vreemde aanbouwsel met lob kan voorlopig nog niet verklaard worden. Wellicht zal een verdere archeologische begeleiding van de sloop van de kelders van de panden en opgraving meer duidelijkheid brengen. De stadsmuur lijkt zich meer naar het oosten te bevinden.

Mogelijk is op de primitieve kadasterkaart uit 1830 nog een restant van de vestgracht te zien. Ligt de proefsleuf uit 2005, ter hoogte van blouwblok B, bijgevolg nog voor de gracht? Dit zou verklaren waarom hier vrij snel op de vaste ongeroerde bodem werd gestoten, zonder aanwezigheid van een grachtvulling.

Dit lijkt inderdaad het geval te zijn. Hoewel in werkput 1, aan de zijde van de Kapucijnenvest, de rand van de gracht niet kon vastgesteld worden, lijkt de gracht niet veel voorbij het begin van de proefput te eindigen, gezien hij terug ondieper wordt aan die zijde. In het meest naar de Kapucijnenvest toe gelegen deel van werkput 3 kon hij ook niet vastgesteld worden.

8 Waardering

8.1 Site 1 – Stadsomwalling

Er werden een aantal restanten aangetroffen, die wellicht gerelateerd kunnen worden aan de eerste gekende stadsomwalling van Lier, aangelegd in de 14de eeuw. Deze fase omvat natuurstenen muren, die mogelijk toegeschreven kunnen worden aan de brugconstructie of aan de stadspoort. Verder omvat deze site ook de resten van een vestgracht. Mogelijk bevindt zich, aansluitend op de terreinen van de Lierse Maatschappij voor de huisvesting, een stadsmuur.

Beleving

De belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing, aangezien de aangetroffen archeologische resten niet meer zichtbaar zijn aan het oppervlak en ook niet herinnerd worden door mensen uit de omgeving.

Fysieke kwaliteit

- Gaafheid
 - De gaafheid is enigszins verstoord, met name ter hoogte van de bebouwing langs de Florent Van Cauwenberghstraat. Hierdoor zijn daar de archeologische resten slechts bewaard vanaf een diepte van circa 2 m onder het huidige maaiveld. Voor het overige lijkt de gaafheid eerder goed. Mogelijk bevinden de resten zich op de overige terreinen, waar de uitbreiding van de parkeergarage komt, zich dan ook net onder het maaiveld.
- Conservering
 - Gezien de eerder vochtige eigenschappen van de vestgracht, zeker op grotere diepte, is een bewaring van organisch materiaal mogelijk.

Inhoudelijke kwaliteit

- Zeldzaamheid en informatiewaarde
 - De aanwezigheid van een gracht, als onderdeel van de stadsomwalling, laat toe de weergave ervan op historische kaartmateriaal, exact te situeren op het terrein, waar dit voordien slechts gissen was. Het laat tevens toe een inschatting te maken van de ligging van onder meer de stadsmuur. Ook in andere steden werden reeds restanten van stadsomwallingen archeologisch onderzocht. Recentelijk (2011) werden onder meer in Deinze⁴² resten van een stadspoort aangesneden. In dit kader dragen de resten verder bij tot het bekomen van een groter inzicht in de middeleeuwse stadsverdediging.
- Ensemblewaarde en representativiteit
 - Deze site draagt ook bij tot de kennis van de eerste gekende stadsomwalling van Lier en maakt deel uit van dit grotere geheel, waartoe ook stadsmuren en -poorten behoren. Een groot deel van deze elementen is echter niet meer bewaard (aan het oppervlak). Infrastructuurwerken en woningen in deze zone hebben dan ook reeds tot op zekere hoogte de ensemblewaarde aangetast. Op heden zijn slechts de Corneliustoren (Zimmertoren) en de Binnenste Eikelpoort (Gevangenenpoort), die behoren tot de eerste gekende stadsomwalling rond Lier, bewaard gebleven.

8.2 Overige deel niet-bebouwde zone

De aanwezige sporen in het overige deel van de niet-bebouwde zone kunnen gedateerd worden in de periode na het dempen van de gracht, in de nieuwste tijd.

42 <http://www.deklad.be/zoektocht-naar-de-brugse-poort-gaat-verder>

Beleving

De belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing, aangezien de aangetroffen archeologische resten niet meer zichtbaar zijn aan het oppervlak en ook niet herinnerd worden door mensen uit de omgeving.

Fysieke kwaliteit

- Gaafheid
 - De gaafheid van het terrein lijkt goed, omwille van de ophoging van het terrein in het verleden. Toch heeft de aanwezige gracht een groot deel van het onderzoeksgebied 'verstoord' in functie van eventuele oudere sporen.
- Conservering
 - Gezien de eerder droge eigenschappen van de bodem, is een bewaring van organisch materiaal weinig waarschijnlijk.

Inhoudelijke kwaliteit

De aangetroffen sporen lijken van inhoudelijke kwaliteit eerder beperkt op archeologisch vlak.

9 Aanbevelingen t.a.v. aanleg gebouwen en parkeergarage

Op basis van de waardering van de aangetroffen archeologische sites en analyse van het geplande grondverzet, worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:

Site 1 - Stadsomwalling

Tijdens de bouwblokinventarisatie en de archeologische prospectie werden een aantal elementen aangetroffen behorende tot de eerste gekende stadsomwalling rond Lier, te dateren in de 14de eeuw. Deze beslaan bijna het volledige onderzoeksterrein. Het gaat om monumentale resten in zandsteen van de vestbrug en mogelijk ook van de Mechelse Binnenpoort uit 1368, vastgesteld aan de straatzijde in de kelders van de nu gesloopte woningen. Het onderzoek kon aantonen dat de stadsmuur zich wellicht meer naar de Grote Markt toe bevond en gelegen was ter hoogte van het naastliggende pand. Verder werd de vestgracht aangesneden. Mogelijk bevinden zich nog restanten van de stadsmuur ten oosten van het huidige onderzoeksgebied, maar wel binnen het gebied, waar de uitbreiding van de stadsparking komt te liggen (Fig. 109).

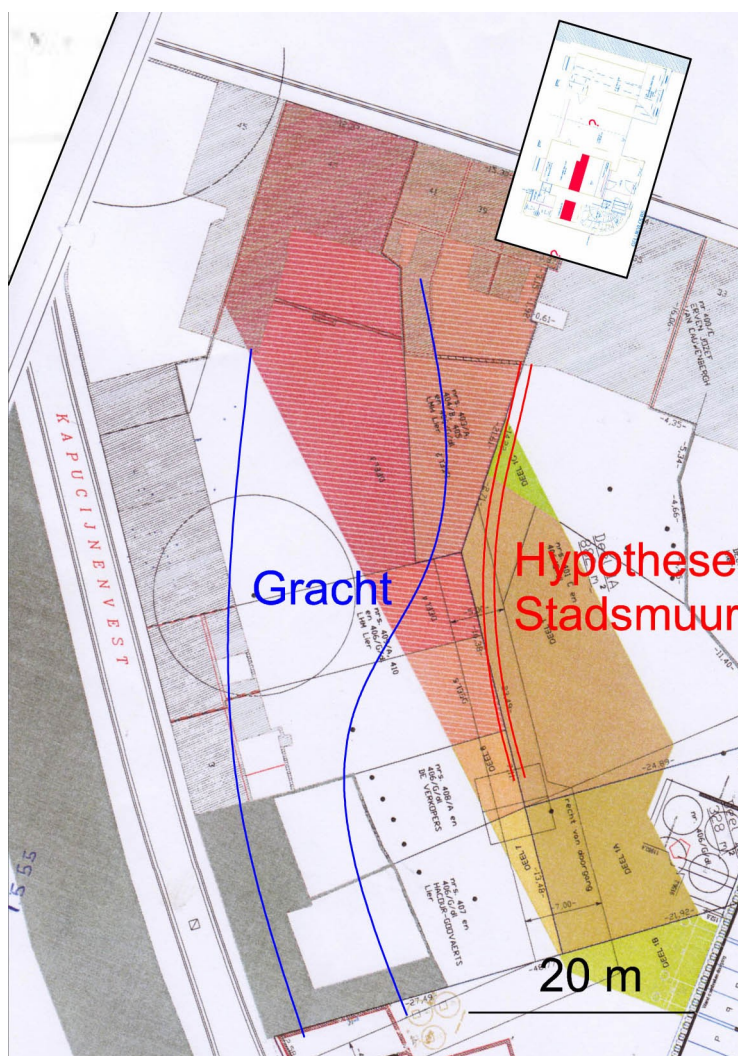

Fig. 109: Projectie van de vermoedelijke ligging van stadsverdedigingsstructuren op de uitbreiding van parking Grote Markt

Scenario 1: bewaring *in situ*

Bij voorkeur worden de aanwezige resten *in situ* behouden. Dit betekent het stopzetten van de versturende activiteiten.

Indien een bewaring *in situ* van de archeologische resten niet tot de mogelijkheden behoort, kunnen volgende adviezen gegeven worden. Hierbij is eventueel een gedeeltelijke bewaring van de resten *in situ* mogelijk. Indien mogelijk verdient dit opnieuw de voorkeur in de vorm van de integratie van de resten in de realisatie.

Scenario 2: aanleg woningen met realisatie ondergrondse stadsparking

In geval van de aanleg van een ondergrondse stadsparking, die een volledige verstoring van het bodemarchief zal veroorzaken tot circa 6,90 m onder het maaiveld, gelden dezelfde aandachtspunten als voor scenario 1. Het eerste ondergrondse niveau bevindt zich op circa 3,70 m en niveau twee op circa 6,25 m onder het maaiveld. Aangezien deze ingreep zich uitstrekt tot onder het vloerniveau van de huidige kelders, wordt een archeologische begeleiding geadviseerd bij het uitgraven van de aarde ter hoogte van de gesloopte woningen, gevolgd door een opgraving van het pakket onder het vloerniveau van de kelder tot op de verstoringsdiepte, met inachtnaam van een extra bufferzone van minimaal 50 cm, gezien er daar wellicht verdere monumentale resten aanwezig zijn, te relateren aan de vestbrug of stadspoort. Er dient dan ook bij de archeologische begeleiding bijzondere aandacht te gaan naar eventuele nog niet gekende monumentale resten.

Een bewaring *in situ* van de monumentale resten, behorende tot de eerste stadsomwalling (brugstructuur, stadspoort), dient in overweging genomen te worden in de vorm van een eventuele integratie ervan in de te realiseren parking. Hierdoor zullen muren 1 en 2 nog een opstand hebben van circa 1,50 m boven het eerste ondergrondse vloerniveau van de kelder van de parkeergarage (Fig. 110).⁴³ De muur is mogelijk aanwezig/zichtbaar in het tweede ondergrondse niveau, voor zover de muren zich tot op deze diepte doorzetten.

Over de tijdens archeologische prospectie aangesneden vestgracht kon reeds een vrij goed inzicht verkregen worden uit de ligging en het profiel van deze gracht. Verder onderzoek zal dan ook weinig bijdragen tot onze kennis over de vestgracht. Er wordt dan ook geen verder onderzoek geadviseerd voor deze zone.

Het vermoeden bestaat dat de aan de stadsversterking gerelateerde stadsmuur zich bevindt binnen het gebied dat verstoord zal worden door de aanleg van de uitbreiding van de parkeergarage Grote Markt, maar gelegen is buiten de huidige onderzoekszone. Om hieromtrent zekerheid te hebben, wordt in de eerste instantie een prospectie met ingreep in de bodem geadviseerd om vast te stellen of de muur (nog) aanwezig is. Indien er daadwerkelijk resten van de stadsmuur of andere gerelateerde/relevante resten worden aangetroffen, dient deze gevolgd te worden door een opgraving.

43 Bij het realiseren van de kelder van de woningen van de Lierse Maatschappij voor Huisvesting zal wellicht het oorspronkelijke ontworpen vloerniveau van de kelders behouden blijven, waardoor de muren niet zichtbaar zullen zijn (diepte kelder gedeeltelijk tot -1,80 m en gedeeltelijk niet onderkelderd).

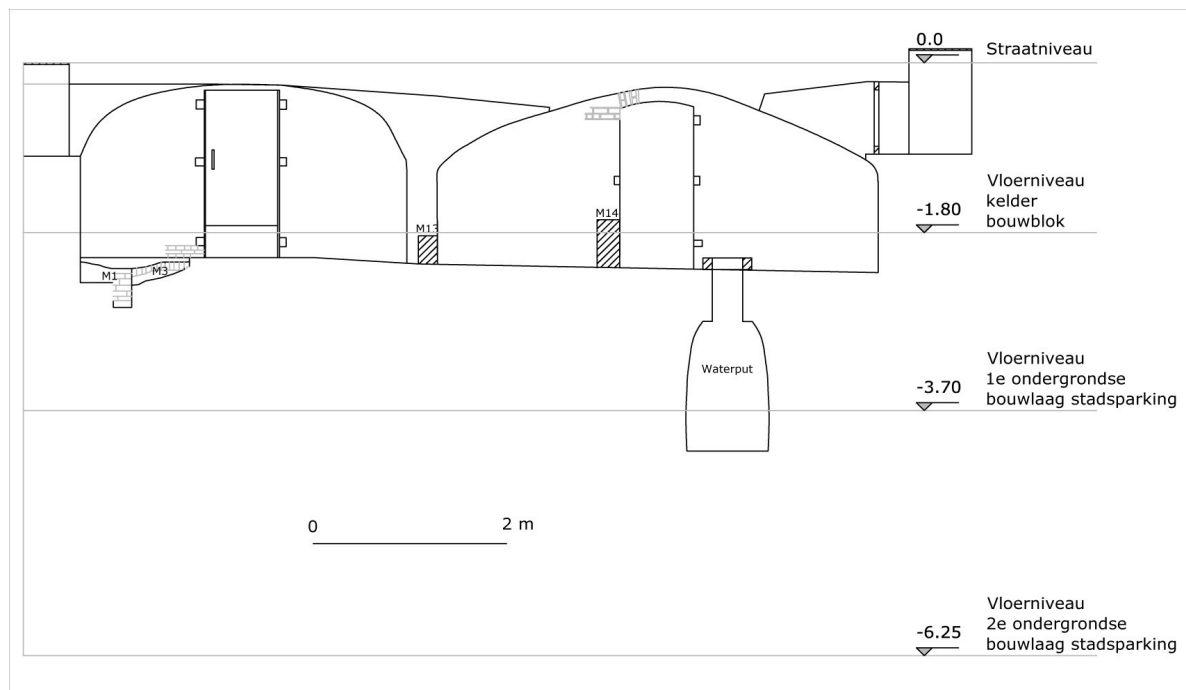

Fig. 110: Doorsnede kelder

Overige deel projectgebied

De aanwezige sporen in het overige deel van de niet-bebouwde zone kunnen gedateerd worden in de periode na het dempen van de gracht, en is bijgevolg te dateren in de nieuwste tijd. Hun informatiewaarde is eerder beperkt. Er wordt dan ook een vrijgave van dit deel geadviseerd.

9.1 Leemtes in de kennis

Via de uitgevoerde studie werd een inschatting gemaakt van de effecten van de geplande bodemingreep op het bedreigde archeologische bodemarchief, op basis van een bureau studie, aangevuld met een archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Hoewel het terreinonderzoek heeft bijgedragen tot een inschatting van de voorheen niet gekende archeologische waarden, biedt een dergelijk onderzoek nooit een absoluut inzicht in de aard en bewaringstoestand van het archeologisch bodemarchief in het onderzoeksgebied.

10 Bibliografie

10.1 Publicaties

Boschmans, M., 1955: Stadsversterkingen en waterlopen te Lier. Stadswallen, poorten en torens, *'t Land van Ryen* 5, 151-162.

Breugelmans, K./L. Coenen/D. Engels, 1990: Ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Lier vanaf het ontstaan tot heden, in: Breugelmans *et al.*, *Historische stedenatlas van België. Lier*, Brussel, 9-66.

Ceulemans, L./L. Coenen/W. Grootaers/I. Nuyens/A. Van Den Broeck, 1990: Merktekens in het stedelijk landschap, in: Breugelmans *et al.*, *Historische stedenatlas van België. Lier*, Brussel, 67-113.

Charles, L./G. Everaert/M.C. Laleman/D. Lievois, 2001: *Erf, huis en mens. Huizenonderzoek in Gent*, Gent.

Debruyne, M./H. Martens/B. Schotte, 2001: *Vooronderzoek voor de restauratie van de Gevangenenpoort. Eikelelstraat 27, Lier*, s.l.

Debruyne, S., 2008: *Rapportage vondstmelding Lier, Gevangenenpoort*, Brussel.

Gheraerds, F., 2004: F. Van Cauwenberghstraat 35. *Den Ouden Kreft. Bouwhistorisch onderzoek gevolgd door herbestemmingsoptie*, Antwerpen (onuitgegeven studie MLZ Antwerpen).

Graesen, R. Van, 1614-1615: *Kronijk van Lier*, z.p.

Lens A./J. Mortelmans, 1980: *Gids voor oud Lier*, Antwerpen.

Mersman, E., 2004: *Interbellumarchitectuur in Lier. Het bouwkundig oeuvre van Cornelis Sol (1887-1946)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

Meyfroot, P., 2010: *Verslag bezoek aan kelders te slopen woningen Fl. Van Cauwenberghstraat 2005-2007*, onuitgegeven verslag.

Vanhaverbeke J., 2001: *Inventaris van het bouwkundig oeuvre van E. en G. Careels, Lier* (Eindwerk specialisatiecursus toeristische gids Lier).

Verhaert, A., 2005: *Lier, project Lierse huisvesting*, s.l. (onuitgegeven verslag).

z.a., 2009: *Lier, project Florent Van Cauwenberghstraat. Onderzoek beuk. Voorlopig verslag*, s.l.

10.2 Bronnen

Stadsarchief Lier (SAL)

SAL, oud archief nr. 15, stedelijke aktboeken.

SAL, oud archief nr. 16, stedelijke aktboeken.

SAL, oud archief nr. 1536, notarisarchief Joris Balthazar Berckmans.

SAL, fonds bouwvergunningen, 13 juli 1922.

10.3 Websites

Centraal Archeologische Inventaris (2010)

<http://cai.erfgoed.net>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen – Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (2010)
www.onderzoeksbalans.be

Inventaris Bouwkundig Erfgoed – Onroerend Erfgoed – Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (2010)
<http://inventaris.vioe.be/dibe>

Inventaris van het bouwkundig erfgoed (2010)
Brussels hoofdstedelijk gewest
<http://www.irismonument.be/index.php>

Zoektocht naar de Brugse Poort gaat verder ! – Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD)
<http://www.deklad.be/zoektocht-naar-de-brugse-poort-gaat-verder>

ODIS Intermediaire structuren in Vlaanderen 19e-20e eeuw (2010)
www.odis.be

Provincie Antwerpen – Atlas der buurtwegen (2010)
<http://gis1.provant.be/geoloketten>

Regionale Beeldbank Mechelen (2010)
www.beeldbankmechelen.be

11 Bijlagen

11.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
FVC	Florent Van Cauwenberghstraat
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
mv	Maaiveld

11.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Grape	Recipiënt met kookfunctie, bestaande uit een ronde, halfopen vorm met drie poten.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Kops verband	Muurverband waarbij de bakstenen met de korte zijde naar buiten toe gemetst zijn.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.

11.3 Archeologische periodes

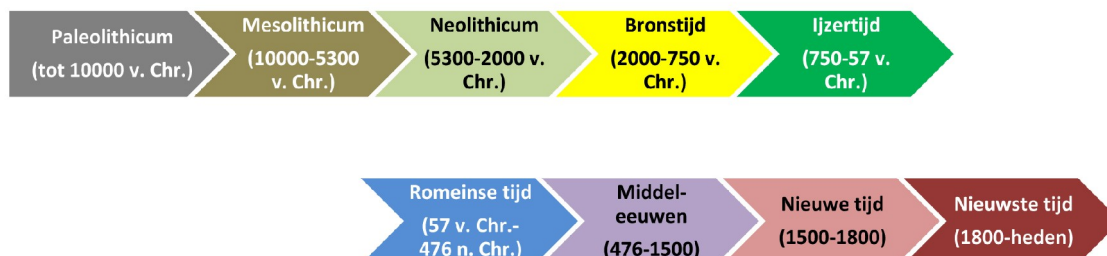

Fig. 111: Archeologische periodes

11.4 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Projectcode: FVC43
Provincie: Antwerpen
Gemeente: Lier
Toponiem: Florent Van Cauwenberghstraat

Murenlijst

Datum	Werkput	Muur	Omschrijving	Materiaal	Formaat (in cm)			Verband	Mortel			Herbruik elementen	Pleister	Verbouwen	Opmerkingen	Interpretatie	Inzameling	Matrix				Beschrijver
					Lengte	Breedte	Hoogte		Hardheid	Samenstelling	Inclusies							Kleur	Jonger dan	Gelijktijdig met	Ouder dan	
26/11/2010	kelder	1	muur	zandsteen	onregelmatig (zie plan)			correct (enkel parament)	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	nee	nee	muur met paramentstenen, opgevuld met rommel (bouwpuin)	restant toren of afgeschuinde hoek					M2?	MD
26/11/2010	kelder	2	muur	zandsteen	onregelmatig (zie plan)			correct (enkel parament)	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	nee	nee	muur met paramentstenen, opgevuld met rommel (bouwpuin)	zijmuur (mogelijk sluit hier stadsmuur op aan)					M1?	MD
26/11/2010	kelder	3	muur	baksteen				correct	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	nee	nee				M1				MD
26/11/2010	kelder	4	muur	baksteen				correct	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	ja (zavelmortel met kalkstippen, wit geschilderd)	nee		(boog)fundering M4						MD
26/11/2010	kelder	5	muur	baksteen				correct	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	ja (zavelmortel met kalkstippen, wit geschilderd)	nee								MD
26/11/2010	kelder	6	muur	baksteen				correct	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	ja (zavelmortel met kalkstippen, wit geschilderd)	nee								MD
26/11/2010	kelder	7	vloer	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht bruin geel	nee	nee	nadien gevoegd met cementmortel							MD
26/11/2010	kelder	8	muur	baksteen	18	7	4	correct	vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen	licht geel	ja	nee	tegen zijmuren gezet							MD
26/11/2010	kelder	9	vloer	mortel					zeer hard	cementmortel			nee	nee								MD
26/11/2010	kelder	10	vloer	baksteen					vrij los	grof, cementm	baksteen, veel flessen	homogeen donker bruin	nee	nee								MD
26/11/2010	kelder	11	muur	baksteen				correct	vrij hard zandig	kalkstippen			ja	nee	ophogingspakket	verhoog						MD
26/11/2010	kelder	12	vloer	stabielis					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		ja	nee			M4					MD
26/11/2010	kelder	13	muur	baksteen	16	7	4		zeer hard	cementmortel			ja	nee		verhoog waar stookketel op staat			M6			MD
26/11/2010	kelder	14	muur	baksteen	16	7	4		zeer hard	cementmortel			ja	nee					M6			MD
26/11/2010	kelder	15	muur	baksteen	19	8	5	correct	zeer hard	zavelmortel	kalkstippen		nee	nee	beschilderd							MD
26/11/2010	kelder	16	muur	baksteen					zeer hard	cementmortel			nee	nee								MD
26/11/2010	kelder	17	muur	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		ja	nee								MD
26/11/2010	kelder	18	muur	baksteen	18				vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		ja	nee	zelfde fase als gewelf; schuin vlak (kolengat, 17X4,5X6) later gemaakt	nis				M19	MD	
26/11/2010	kelder	19	muur	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		nee	ja	heeft raam ingestaan, recente aanmeting (17X8X4,5)	nis				M23	MD	
26/11/2010	kelder	20	muur	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		ja	ja	waarschijnlijk dichtgemaakt bij herbouw huis	nis						MD
26/11/2010	kelder	21	muur	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		nee	ja	heeft raam ingestaan	nis				M21		MD
26/11/2010	kelder	22	muur	baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		nee	nee	met raam	nis						MD
26/11/2010	kelder	23	muur	baksteen					zeer hard	cementmortel			nee	nee								MD
26/11/2010	kelder	24	waterput	steen (arduin) en baksteen					vrij hard zandig	zavelmortel	kalkstippen		nee	nee								MD
26/11/2010	kelder	25	muur	baksteen	16	7	4,5	correct	vrij hard zandig	zavelmortel			nee	ja	gat in gekapt	waterput						MD
26/11/2010	kelder	26	muur	baksteen					zeer hard	cementmortel			nee			dichtgemetste opening in M5						MD

Monsterlijst Lier – Florent Van Cauwenberghstraat

2011/327 - Proefputonderzoek

Monsternr.	Werkput	Spoor	Laag	Vlak/ Coupe	Monstername
MMO1	2	M9		PR	Mortel
MMO2	1	M2		PR	Mortel